

UTVECKLINGS- OCH HÅLLBARHETSAGENDA FÖR ÅLAND

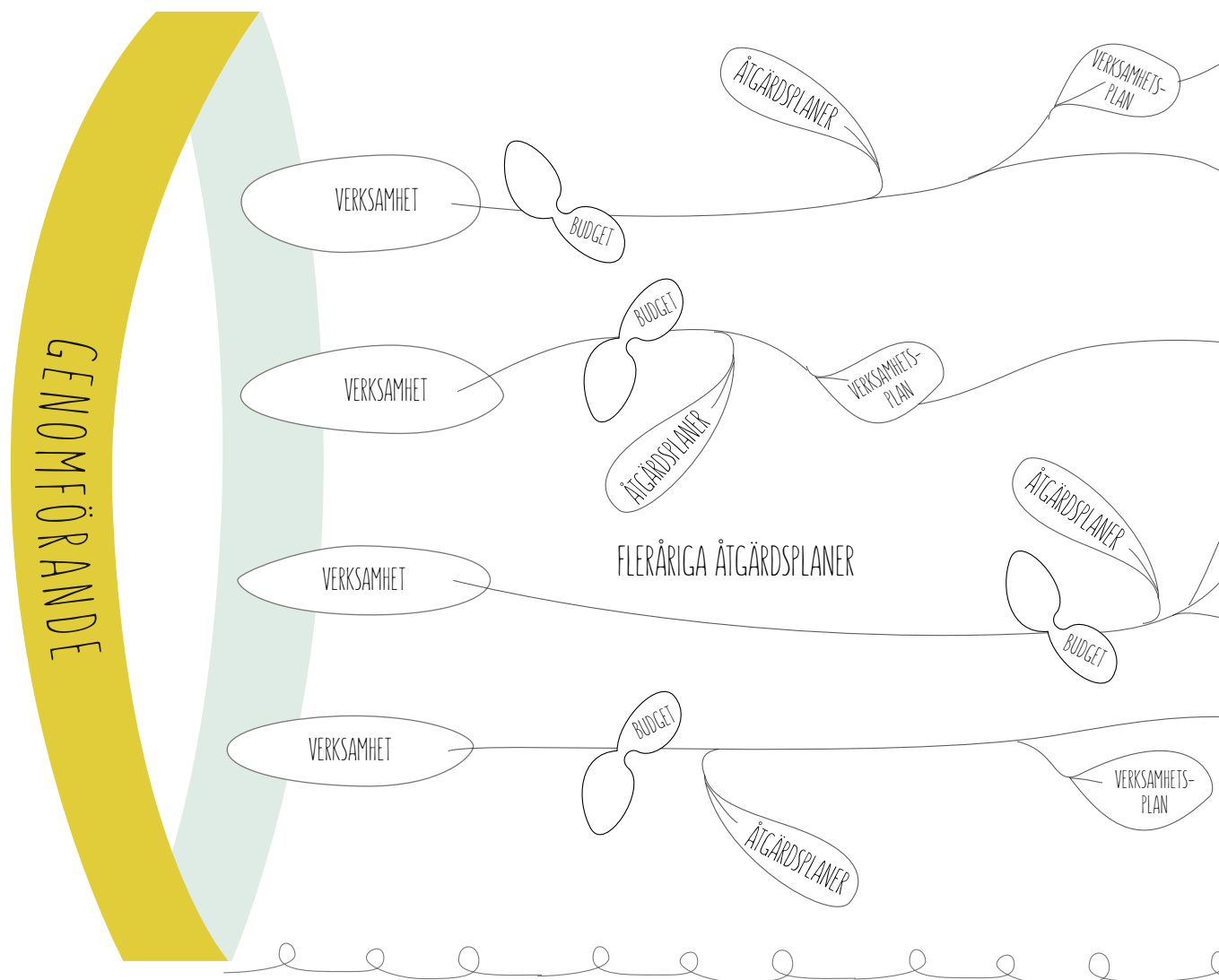
STATUSRAPPORT 2

FASTSTÄLLD AV UTVECKLINGS- OCH HÅLLBARHETSRADET 18 MAJ 2018

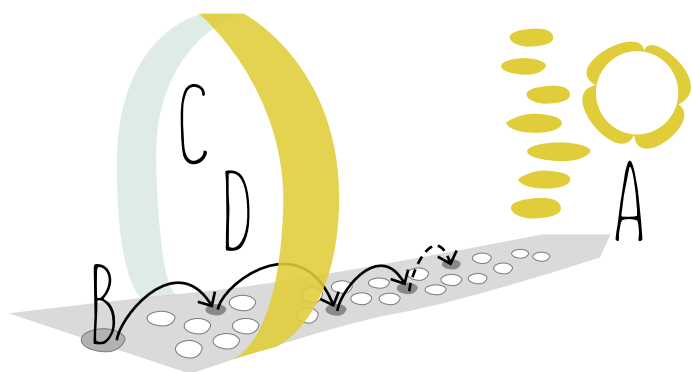
www.barkraft.ax

GENOMFÖRANDET SKER I ORDINÄRE VERKSAMHET

2017 – 2051

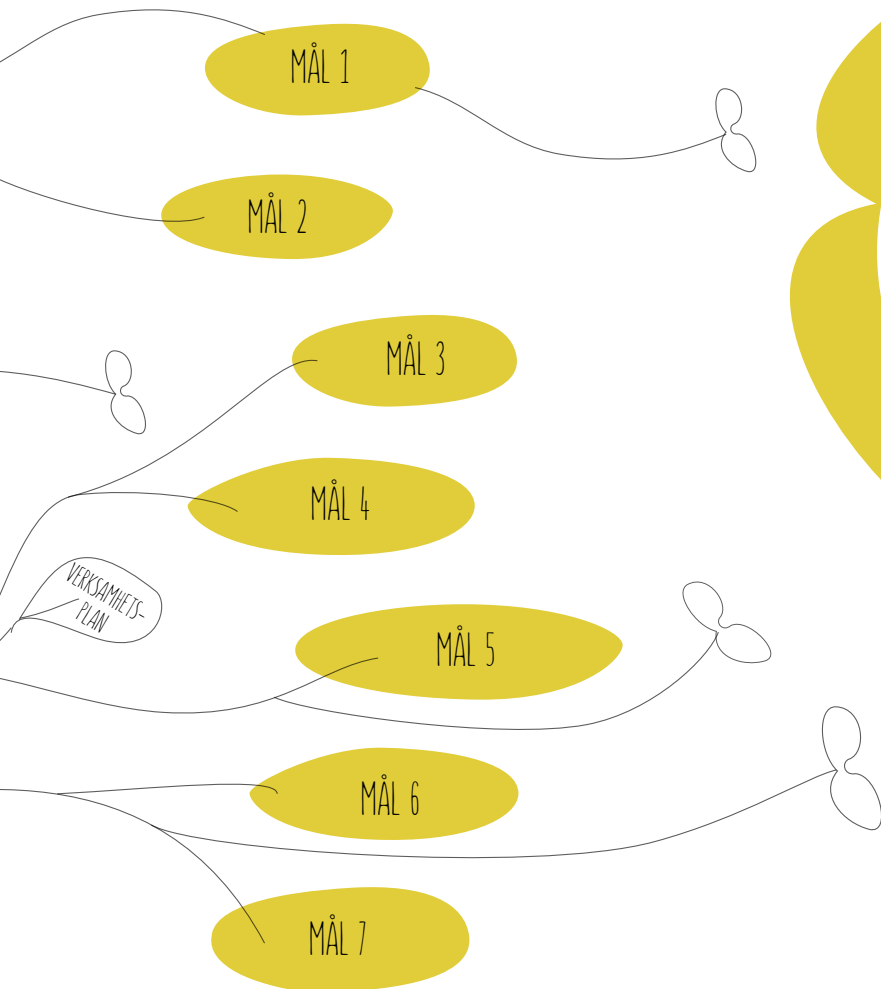
Stöd till förverkligande av vision och strategiska utvecklingsmål

KORT PRESENTATION AV ABCD-METODEN

En ABCD-process handlar kortfattat om att först (A) definiera en verksamhets önskade läge i framtiden (vision och mål). Därefter analyseras nuläget (B) i förhållande till hållbarhetsprinciperna, och gapet mellan (A) och (B) identifieras. Därefter brainstormas möjliga kort- och långsiktiga åtgärder och lösningar (C) som kan bidra till att verksamheten går från nuläget (B) till det önskade läget (A). Därefter prioriteras bland de möjliga åtgärderna (C) och en konkret åtgärds-/aktivitetsplan definieras (D).

STRATEGISKA UTVECKLINGSMÅL 2030

VISION 2051*

*Ramas in av fyra hållbarhetsprinciper (se nedan)

ÅRLIG UPPFÖLJNING INKL INDIKATORER

– med nätverket bärkraft.ax som nav

DE FYRA HÅLLBARHETSPRINCIPERNA

I det hållbara samhället **utsätts naturen inte** för systematisk...

1 ... koncentrationsökning av ämnen från berggrunden (fossila bränslen, metaller och mineraler)

2 ... koncentrationsökning av ämnen från samhällets produktion (syntetiska substanser, kemikalier, som innehåller svårnedbrytbara ämnen; eller naturliga substanser som omsätts i större mängder än naturen kan ta hand om)

3 ... undanträngning av fysiska metoder

(överuttag av naturresurser som vatten, skog, fisk eller matjord; intrång i viktiga naturområden för t ex byggande; introduktion av främmande och invasiva arter; produktion som resulterar i avfall istället för slutna kretslopp)

4 ... och i det hållbara samhället bidrar vi inte till att människor utsätts för strukturella hinder för hälsa, inflytande, kompetensutveckling, opartiskhet och meningsskapande

1. UTVECKLINGS- OCH HÅLLBARHETS RÅDET BLICKAR FRAMÅT

Vi kavlar upp ärmarna ytterligare ett varv.

Samtidigt som vi inser att ett förverkligande av utvecklings- och hållbarhetsagendan kräver än mer ”verkstad”, måste vi fortsätta prata. Dels för att fortsätta sprida kännedom om visionen och agendan till de som ännu inte känner till den, och dels för att vi själva ska förstå vad en hållbar utveckling innebär: en förändring på djupet, en förändring i de berättelser vi bygger vår verklighetsbild på, att människans plats som skapelsens krona inte kan tas för en orubblig sanning.

Det handlar inte om att sluta utvecklas eller om att gå bakåt i tiden. Utan istället handlar det om att den framtid vi i och med utvecklings- och hållbarhetsagendan eftersträvar är någonting som vi aldrig tidigare har sett eller upplevt. Därför är kreativitet och kompetens önskvärda ingredienser i framgångsreceptet, något vi har mest då vi gör tillsammans. Inspel från aktuell forskning i kombination med breda mötesplatser är därmed fortsättningsvis i högsta grad relevant.

Ytterligare en önskvärd ingrediens i framgångsreceptet och samtidigt det andra strategiska utvecklingsmålet är att alla känner tillit. Vi noterar att utvecklings- och hållbarhetsrådets önskan i den första statusrapporten, om att kunna följa utvecklingen av tilliten i samhället kommer att uppfyllas under hösten 2018. Då presenteras den första åländska tillitsstudien. Tillit förknippas med de värderingar vi tror möjliggör att alla kan blomstra – subjektivt välbefinnande och ett samhälle som fungerar smidigt där goda relationer till varandra odlas. Årets statusrapport belyser äldres upplevelse av ensamhet och ungas ångest och depressioner. Det här gäller i synnerhet flickor och kvinnor.

Vikten av att vårda relationerna, också till oss själva understryks. Både som individer och som gemenskap behöver vi utveckla vår förmåga att kunna

balansera aktivitet och handlingskraft med vila och återhämtning.

Återhämtning är en kvalitet i sig själv.

För ålänningen ligger det kanske nära till hands att tänka att den här jorden och det här vattnet tillhör oss. Beroendeförhållandet är ju dock det omvända – vi är beroende av att den här jorden och det här vattnet mår bra och är produktiva. Vår existens är beroende av naturen, så har det varit i alla tider och så kommer det vara även i framtiden.

Rådet konstaterar, i enlighet med beskrivningen i det fjärde kapitlet, att möjligheterna för förverkligandet av samtliga sju strategiska utvecklingsmål påverkas direkt av bebyggelse- och infrastrukturutvecklingen samt användningen av mark- och vattenresurser. Ett helhetsperspektiv över Ålands mark- och vattenresurser samt fysiska struktur är därför ett väsentligt verktyg för att kunna uppnå de strategiska utvecklingsmålen.

Ett program för fysisk strukturutveckling bör färdigställas i dialog mellan kommuner, fastighetsägare, landskapsförvaltningen och allmänheten.

Statusrapporten belyser att det i varierande utsträckning saknas sammanhållna handlingsplaner för de sju strategiska utvecklingsmålen. Det finns därmed ett *behov av långsiktiga färdplaner för uppnåendet av respektive strategiskt utvecklingsmål*, som samtidigt tar de andra strategiska utvecklingsmålen i beaktande.

Rådet bedömer att styrmedel är väsentliga för förverkligandet. En *lagstiftningsanalys* bör genomföras. Dels bör nu gällande lagstiftnings påverkan på möjligheterna att uppnå de strategiska utvecklingsmålen analyseras. Dels bör konsekvenserna av ny lagstiftning på möjligheterna att uppnå de strategiska utvecklingsmålen analyseras som en del av

lagberedningsprocessen. Den *politiska koherensen eller samstämmigheten* i syfte att stöda uppnåendet av de strategiska utvecklingsmålen bör stärkas. I detta ingår bland annat att *undvika skadliga subventioner*. Dessutom bör *andelen hållbara offentliga upphandlingar* utökas i landskapsförvaltning och kommuner.

Vi måste tillsammans ta ansvar för de delar av vår konsumtion som är ohållbar.

Detta i enlighet med det sjunde strategiska utvecklingsmålet, *hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster*. Det måste bli väldigt lätt att göra rätt. De mest hållbara valen ska vara billigast och lättast att finna.

I och med statusrapport 2 har vi en fördjupad förståelse för nuläget för detta strategiska utvecklingsmål. De områden som är kritiska är också de områden som vi spenderar mycket av hushållskassan på, som bostäder och energi, livsmedel, drycker och transporter. Indikatorer för utvecklingsmålet har definierats, vilket saknades i statusrapport 1.

Efterfrågan på hållbara varor och tjänster bör stimuleras, bland annat genom förstärkta insatser för hållbara konsumtionsvanor hos privatpersoner. *Det är önskvärt med en helhetsinsats där åtgärder som påverkar de privata hushållens efterfrågan, företagens utbud och regelverken kombineras.*

Omställningen till ett hållbart åländskt samhälle är också ett avståndstagande från fossila energikällor. Både våra lokala experter och utomstående bedömer att de åländska möjligheterna att bli självförsörjande på lokalproducerad och förnyelsebar energi är realistiska. *Med en storskalig satsning på ökad efterfrågan*

på lokalproducerad och förnyelsebar energi från företag, kommuner och landskapsförvaltning finns förutsättningar att uppnå det sjätte strategiska utvecklingsmålet långt innan 2030.

Avslutningsvis är det utvecklings- och hållbarhetsrådets önskan att företag, kommuner, föreningar, myndigheter och landskapsförvaltningen under det kommande året förädlar det strategiska hållbarhetsarbete som initierats utifrån utvecklings- och hållbarhetsagendans vision, strategiska utvecklingsmål och de fyra hållbarhetsprinciperna. I arbetet med ordinarie verksamhetsplaner och budgetar för verksamhetsåret 2019 finns stöd att få för samtliga dessa organisationer genom *hållbarhetslotsen*. Denna stödfunktion har etablerats av medaktörerna i nätverket bärkraft.ax och finns tillgänglig från och med maj 2018.

Utvecklings- och hållbarhetsrådets roll handlar om att stå för kontinuiteten och vitaliteten i bärkraft-processen. Vi vill agera hjärta och hjärna bakom hållbarhetsarbetet, slå vakt om de värderingar som vi gemensamt har enats om i utvecklings- och hållbarhetsagendan. I våra uppdrag, som tillsammans täcker nästan alla sektorer på Åland, agerar vi dagligen ambassadörer för det åländska hållbarhetsarbetet. Det är vår fasta övertygelse att vi kan uppnå de sju strategiska utvecklingsmålen för Åland och de sjutton globala målen för världen genom lokal handling.

Alla handlingar – vare sig de utförs i vår kapacitet som företag, institutioner, föreningar, förtroendevalda eller privatpersoner – räknas och bidrar i vår gemensamma strävan till det hållbara samhället.

Rådets ordförande, lantrådet Katrin Sjögren

Stadsdirektör Barbara Heinonen

Barnkonventionsansv. Danielle Lindholm

Verkställande direktör Jan Hanses

Ordförande Peter Wiklöf

Vice VD Rebecka Eriksson

Rådets huvudsekreterare Micke Larsson

Vicelanråd Camilla Gunell

Ordförande Birgitta Eriksson-Paulson

Förvaltnings- och utv. chef Dan E Eriksson

Rektor Jonas Waller

Rättsvetare Petra Granholm

Verksamhetsledare Robert Jansson

MÅLEN

DE SJU STRATEGISKA UTVECKLINGSMÅLEN

1.

**Välmående människor
vars inneboende resurser växer**

2.

**Alla känner tillit och har verkliga
möjligheter att vara delaktiga i samhället**

3.

Allt vatten har god kvalitet

4.

Ekosystem i balans och biologisk mångfald

5.

Attraktionskraft för boende, besökare och företag

6.

**Markant högre andel energi från förnyelsebara källor
och ökad energieffektivitet**

7.

**Hållbara och medvetna konsumtions-
och produktionsmönster**

INNEHÅLL

	sid
1. Utvecklings- och hållbarhetsrådet blickar framåt	4
Sammanfattning	8
2. Inledning	10
2.1 På väg mot visionen	10
2.2 Så här läser du rapporten	11
2.3 Statusrapportens framtagande	12
3. Nuläge i förhållande till de sju strategiska utvecklingsmålen	14
3.1 Strategiskt utvecklingsmål 1	
– Välmående människor vars inneboende resurser växer	14
3.2 Strategiskt utvecklingsmål 2	
– Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället	19
3.3 Strategiskt utvecklingsmål 3 – Allt vatten har god kvalitet	22
3.4 Strategiskt utvecklingsmål 4 – Ekosystem i balans och biologisk mångfald	27
3.5 Strategiskt utvecklingsmål 5	
– Attraktionskraft för boende, besökare och företag	31
3.6 Strategiskt utvecklingsmål 6 – Markant högre andel energi från förnyelsebara källor och ökad energieffektivitet	34
3.7 Strategiskt utvecklingsmål 7	
– Hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster	36
4. Fysisk strukturutveckling	42
5. Redogörelser från centrala samhällsaktörer	48
6. Nätverket Bärkraft idag	56
Indikatorer för de sju strategiska utvecklingsmålen	60

Rapporten är framtagen inom ramen för nätverket bärkraft.ax

SAMMANFATTNING

Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland manifesterades i september 2016. Agendans förverkligande följs upp med en årlig statusrapport. Denna *Statusrapport 2* är indelad i sex kapitel, och inleds i *kapitel ett* med en redogörelse från utvecklings- och hållbarhetsrådet, som utgående från övriga kapitel i statusrapporten blickar framåt och ger rekommendationer för vår fortsatta strävan om ett hållbart och bärkraftigt Åland. I *kapitel två* sammanfattas vad och vilka processer som pågått sedan 2014 fram till framtagandet av denna rapport. Kapitlet beskriver också hur statusrapporten kan användas och komma till nytta, samt arbetsprocessen för framtagandet av rapporten, och vilka sakkunniga som medverkat.

Kapitel tre utgör en fördjupad nulägesbeskrivning i förhållande till de sju strategiska utvecklingsmålen, inklusive en uppföljning av indikatorerna för målen. Varje mål redogörs för genom en inledning, nuläge och implementering, centrala aktörer och indikatorer. Nedan följer ett kort sammandrag:

Mål 1 – Välmående människor vars inneboende resurser växer

Nulägesanalysen väljer att problematisera välmåendet – vad innebär det egentligen, och hur kan något så individuellt mätas och beskrivas? Fördjupningen fokuserar på *barn och ungdomar, inflyttade, äldre samt personer med funktionsvariationer*. Det framkommer att åländska ungdomar trivs relativt väl i skolan, men att det är många som lider av ångest, och att flickor generellt mår sämre än pojkar. För de äldre åldersgrupperna är upplevd ensamhet en utmaning, som därtill stiger med ökande ålder. En ytterligare utmaning är hur man bättre kan ta tillvara den potential och de resurser som finns inneboende i alla de ålänningar som är äldre, har en funktionsvariation eller de som flyttar till Åland.

Mål 2 – Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället

Nulägesanalysen konkretiserar målet – vad är det vi ska uppnå, och hur kan vi mäta det? Under 2018

genomförs en tillitsstudie, som kommer att bidra med stort värde i sammanhanget. Några centrala hinder som kan påverka möjligheterna till delaktighet beskrivs; diskriminering, funktionshinder, sexuell läggning och transpersoner samt ålder. Det lyfts också fram att vi saknar tillräckligt med information och statistik. Fördjupningen inriktar sig på *valdeltagande, jämställdhet, fredliga relationer och jämlikhet* (arbetsmarknad och inkomstfördelning), som visar att kvinnors genomsnittliga månadslön är 85 procent av mäns.

Mål 3 – Allt vatten har god kvalitet

Nulägesanalysen beskriver hur långt vi är ifrån målet till en god eller hög ekologisk status på våra vatten till år 2030. Mätningarna visar att ingen vattenförekomst ännu når god status, och att flera inre vatten istället visar en *försämring* under senare år. Texten lyfter även fram de största åländska källorna till belastning av näringsämnen genom mänsklig aktivitet, som i ungefärlig storleksordning är *fiskodlingar, jordbruk, djurhållning och bosättning*. Det finns en problematik kring utsläpp av farliga ämnen (t.ex. mikroplaster, medicinrester, gifter) där vi behöver veta mera. Även dricksvattenkvaliteten har försämrats under senare år. Flertalet initiativ som görs för att förbättra vattenkvaliteten beskrivs i kapitlet.

Mål 4 – Ekosystem i balans och biologisk mångfald

Nulägesanalysen beskriver dagsläget kring naturskyddsområden, naturbeten, skogsbruk och fiske; samt invasiva arter och insjöar, och belyser att den enskilt största påverkansfaktorn på ekosystem och biologisk mångfald är *markanvändningen*. Under 2017 har två nya naturskyddsområden inrättats. I jämförelse med andra regioner är andel skyddad mark på Åland låg. Naturbeten har ofta höga naturvärden, men är beroende av att betena fortsättningsvis nyttjas. Allt fler åländska skogar certifieras vilket bland annat innebär att man då tar större miljöhänsyn än lagen kräver.

Mål 5 – Attraktionskraft för boende, besökare och företag

Nulägesbeskrivningen beskriver att attraktionskraften bygger på ett Åland i *framåtrörelse*, och aspekter som påverkar graden av attraktion: ett diversifierat arbets- och näringsliv, ett brett utbildnings- och kulturutbud, goda och attraktiva boendemiljöer. *Kulturens värde* lyfts fram både inom kreativa näringar, utbildningssektorn som i den byggda miljön. Åland har idag en betydande attraktionskraft för såväl boende, besökare och företag. I och med detta fokuserar kapitlet på möjligheter och hinder för ytterligare förstärkt attraktionskraft. Dessa strävanden får dock inte inskränka möjligheterna att uppnå de övriga sex strategiska utvecklingsmålen.

Mål 6 – Markant högre andel energi från förnyelsebara källor och ökad energieffektivitet

Målet har i och med *energi- och klimatstrategin för Åland* förtydligats i form av i ett flertal delmål. Idag består ca 30 procent av energianvändningen av förnyelsebart ursprung, ca 20 procent av elanvändningen är lokalproducerad från förnyelsebara källor. Koldioxidutsläppen har minskat med ca 30 procent sedan 2005. Oljeledning utgör ännu en stor del av uppvärmningen i byggnader, och trafiken drivs i princip uteslutande av fossila bränslen. Även energieffektiviteten kan förbättras inom flera områden. Ny teknik kan bidra till att nå målet; exempelvis genom förbättrad miljöprestanda, elbilar och smarta elnät.

Mål 7 – Hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster

Målet innebär både en konsumtion och produktion inom *hållbarhetsprincipernas ramar* (se s.3), och är komplext. Ett axplock av orsakerna till komplexiteten beskrivs. Kunskap, attityder och vanor påverkar konsumtionen, både mängd och typ. I statusrapport

1 var det för tidigt att fastslå indikatorer för målet. I kapitlet presenteras de indikatorer som i och med denna statusrapport har valts för uppföljningen av målet. I nästa steg behöver områden som insamling av data, identifiering av möjliga kompletterande lösningar, handlingsplan och genomförande av åtgärder och projekt bearbetas.

Kapitel fyra fördjupar sig i fysisk strukturutveckling. Möjligheterna för förverkligandet av det hållbara och bärkraftiga samhälle som beskrivs i visionen påverkas direkt av bebyggelse- och infrastrukturutvecklingen samt användningen av mark- och vattenresurser. Ett helhetsperspektiv över Ålands mark- och vattenresurser samt fysiska struktur är därför ett väsentligt verktyg för att också kunna uppnå de strategiska utvecklingsmålen. Rapporten Den fysiska strukturen på Åland (2018) bidrar med det aktuella helhetsperspektivet och kapitlet är en sammanfattning av denna rapport.

Kapitel fem presenterar redogörelser från centrala samhällsaktörer; dess roll och syn på förverkligandet av visionen och de strategiska utvecklingsmålen. De centrala aktörerna som medverkar är lagtinget, landskapsregeringen, näringslivet (genom storföretagsgruppen i bärkraft.ax och Ålands Näringsliv), kommunerna, föreningslivet (genom Marthorna på Åland, Ålands skötbåtsförening och Rädda Barnen) kultursektorn (genom Ålands Museum) och bildningssektorn (genom plan för involvering av unga).

Kapitel sex beskriver nätverket bärkrafts roll och innebörd; navet för samordningen av arbetet med att förverkliga utvecklings- och hållbarhetsagendan. Bärkraft.ax är öppet för deltagande av aktörer i alla samhällssektorer och alla människor som aktivt vill bidra till ett bärkraftigt och hållbart Åland. Statusrapporten arbetas fram inom ramen för nätverket, och fastställs av utvecklings- och hållbarhetsrådet.

2. INLEDNING

2.1 På väg mot visionen

Vägen mot visionen för Åland, *Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar*, består av många både små och stora steg. Här behövs idéer och engagemang på alla nivåer och inom alla sektorer i samhället. Många aktiviteter och åtgärder pågår redan. Statusrapportens första uppslag ger en övergripande bild av den pågående processen. Samtidigt behöver arbetet utvärderas kontinuerligt. Gör vi rätt saker på rätt sätt? Eller behöver vi tänka om? Den årliga statusrapporten är tänkt att både mäta, ifrågasätta och motivera hållbarhetsarbetet.

Denna andra statusrapport är en lägesbeskrivning, *hur långt från visionen står Åland idag, år 2018? Vilka åtgärder och färdplaner är igång och var finns det behov av ytterligare insatser?*

Vad har föregått denna andra statusrapport?

2014

Naturen utgör fundamentet för mänsklig existens. Utifrån den insikten gick Ålands folkvalda i lagting och landskapsregering inför en gemensam strävan: *Åland ska vara ett hållbart samhälle senast 2051*. Detta i enlighet med de fyra så kallade hållbarhetsprinciperna, en internationellt använd definition av begreppet hållbar utveckling.

Hållbarhetsprinciperna är en beskrivning av vad som krävs för att upprätthålla liv på vår planet, men fungerar samtidigt som en gemensam referensram. Med ett gemensamt språk kan vi alla; medborgare, politiker, offentliga institutioner, företag och föreningar, dra åt samma håll trots olika kunskaper, resurser och intressen.

2015–2016

I och med denna gemensamma strävan behövdes en bild som motiverar och visar vägen: *Hur ser vårt hållbara Åland ut?* Ett nätverk, bärkraft.ax, skapades av aktörer från alla samhällssektorer. Inom ramen för det nystartade nätverket inbjöds alla som ville

bidra till utforskandet. Hundratals ålänningar deltog i workshops och diskussioner. Processen resulterade i *Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland* med en vision för Åland:

Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar.

För att stöda förverkligandet av visionen definierar utvecklings- och hållbarhetsagendan även sju strategiska utvecklingsmål, som både följer hållbarhetsprinciperna och bidrar till att uppnå FN:s 17 hållbara utvecklingsmål för världen i Agenda 2030. De strategiska utvecklingsmålen ska uppnås senast 2030. Bakgrunden till och processen för framtagandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan beskrivs i agendans kapitel 4.

2017

Implementeringen av agendan i ordinarie verksamheter påbörjades.

I utvecklings- och hållbarhetsagendan fastslogs att förverkligandet av visionen och de strategiska utvecklingsmålen ska följas upp i en årlig statusrapport. Den första statusrapporten publicerades i augusti 2017 och gav en övergripande helhetsbild av hur långt från visionen Åland står idag.

I statusrapportens kapitel 4 framgick att alla de sektorer och aktörer som beskrivs i agendans kapitel 3.2, lagtinget, landskapsregeringen, näringslivet, kommunerna, föreningslivet samt kultur- och bildningssektorn, vidtagit inledande åtgärder.

2.2 Så här läser du rapporten

UPPLÄGG

Statusrapport 2 är tänkt att läsas parallellt med både "Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland", där visionen och de sju strategiska utvecklingsmålen fram till 2030 finns närmare beskrivna, och Statusrapport 1. Om du inte redan läst agendan rekommenderas du att läsa agendan innan du läser denna andra statusrapport.

I agendan beskrivs vart och ett av de strategiska utvecklingsmålen i visionens kraftfulla och inspirerande form: i nutid, som om vi redan vore där. I statusrapporterna beskriver motsvarande texter situationen idag med hjälp av den nyaste statistik som finns tillgänglig. Förutom den mer resonerande texten gör utvalda indikatorer, med hjälp av statistik, nuläget mätbart och jämförbart.

De strategiska utvecklingsmålen är inte helt jämförbara sinsemellan. Energianvändning är lättare att mäta än människors välmående, och vattenkvalitet låter sig definieras på ett helt annat sätt än människors tillit och nära relationer.

SE PROCESSEN OCH RÖRELSEN

Vårt samhälle är oerhört komplext. Själva den välfärd vi tar för given bygger idag delvis på ohållbara system som tillgång till billig fossil energi och överkonsumtion av ändliga resurser. Att helt ställa om är att ge sig ut på okänd mark. Förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan är en process där vi alla lär oss nya saker på vägen. En process som sätter hela Åland i rörelse.

LÅT DIG INSPIRERAS

Om omställningen till ett hållbart samhälle ska lyckas behöver var och en utöva ledarskap och se över sin egen roll i att förverkliga visionen. Åland är fullt av goda exempel på sådant som redan görs, både sektorsövergripande och mer specifikt.

Hållbarhetsarbetet handlar om att lära sig mer, och att känna sig delaktig och motiverad. Förhoppningen

är att du som läser rapporten – politiker eller tjänsteman, företagsledare eller småföretagare, kulturarbetare, jordbrukare eller medmänniska – ska hitta nånting som angår just dig: *Det här vill jag veta mer om. Här vill jag engagera mig. Här kan jag jobba vidare.*

De viktigaste frågorna gäller oss alla, oavsett yrke och samhällsposition:

Vad innebär visionen för mig? Hur kan jag bidra, precis där jag befinner mig?

LÄS INTE BARA OM "DIN" SEKTOR

Åland i sin helhet, en kommun, sjukhuset eller ett dagis, ett företag, en förening – eller en familj; alla kan göra en hållbarhetsanalys. Här kunde exemplen bytas ut till något nytt?

- ✂ *Var står just vi just nu i förhållande till visionen?*
- ✂ *Hur arbetar vår organisation när det gäller hållbarhetsprinciperna?*
- ✂ *Vilket eller vilka av de strategiska målen kan vi särskilt bidra till att förverkliga?*

I statusrapport 1 finns kapitel 5 ("Hur förverkligar jag utvecklings- och hållbarhetsagendan?") där du får tips på hur du kan gå till väga. Statusrapport 1 kan laddas ner på www.barkraft.ax.

Mänsklig verksamhet är sällan så begränsad till en speciell sektor eller specialintressen som vi gärna tror. De sociala hållbarhetsfrågorna i de strategiska utvecklingsmålen 1 och 2 är viktiga i vilken verksamhet som helst. Vi använder alla vatten och energi, vi är alla konsumenter och oavsett samhällsposition har vi glädje av att Östersjön mår bra och samhället präglas av tillit - en trygghet bortom antalet lås på dörren. Att bekanta sig med nuläget i förhållande till alla de sju strategiska utvecklingsmålen ger en övergripande bild av det åländska samhället ur ett hållbarhetsperspektiv.

2.3 Statusrapportens framtagande

Statusrapport 2 har tagits fram i en bred process inom ramen för nätverket bärkraft.ax. Utvecklings- och hållbarhetsrådet respektive medaktörernas samordningsgrupp, som båda är delar av bärkraft.ax, gav en styrgrupp i uppdrag att ta fram ett utkast till statusrapport 2. Nätverkets grupper och övriga delar beskrivs i kapitel 6.

Utkastet har sedan behandlats av medaktörernas samordningsgrupp och därefter behandlats och fastställts av utvecklings- och hållbarhetsrådet.

Styrgruppen bestod av sammankallande Micke Larsson (huvudsekreterare utvecklings- och hållbarhetsrådet), Helena Blomqvist (miljöbyråns chef, landskapsregeringen), Martha Hannus (hållbarhetansvarig, Emmaus), Viveka Löndahl (kulturbyråns chef, landskapsregeringen), Lotta Nummelin (VD, Östersjöfonden), Karin Rosenberg-Brunila (samordnare för nätverkets medaktörer), Runa Tufvesson (bitr finanschef, landskapsregeringen). Rådgivaren Erica Scott och produktionskoordinatören Karolina Gottberg har bistått styrgruppen i arbetsprocessen.

Nulägesbeskrivningarna för respektive strategiskt utvecklingsmål i kapitel 3 har arbetats fram med stöd av följande sakkunniga (vid landskapsregeringen om ej annan organisation anges):

Lotta Angergård (verksamhetsledare, Rädda Barnen),

Tony Cederberg (Husö biologiska station),

Sofie Dahlsten (verksamhetsledare, Mise),

Anders Ekström (VD, Ålands Näringsliv),

Katarina Fellman (direktör, ÅSUB),

Johanna Fogelström-Duns (diskriminerings- och barnombudsman),

Niclas Forsström (verksamhetsledare, Folkhälsan),

Helena Flöjt-Josefsson (specialsakkunnig social hållbarhet och integration),

Kenth Häggblom (statistikchef, ÅSUB),

Maija Häggblom (naturvårdsintendent),

Sölve Högman (jordbruksbyråchef),

Linnéa Johansson (chef, näringsavdelningen),

Henrik Juslin (inspektör för el och energi),

Jonas Karlsson (statistiker, ÅSUB),

Jouko Kinnunen (forskningschef, ÅSUB),

Hanna Kondelin (naturvårdsintendent),

Mona Kårebring-Olsson (miljöingenjör),

Ulla-Lisa Latvala (specialsakkunnig hälso- och sjukvårdsbyrån),

Johan Lindholm (projektledare, Ålands Näringsliv),

Tomas Lundberg (myndighetschef, AMS),

Jan-Ole Lönnblad (kulturchef),

Gerd Lindqvist (statistiker, ÅSUB),

Henry Lindström (VD, Ålands Producentförbund),

Tomas Mattsson (Ung resurs),

Bengt Michelsson (chef, social- och miljöavdelningen),

Ann Nedergård (projektledare, Ålands Vatten),

Vivan Nikula (chef, regeringskansliet, jämställdhetschef),

Mikael Sandvik (landskapsforstmästare),

Elisabeth Storfors (chef, utbildningsbyrån),

Mysan Sundqvist (Ung resurs),

Michael Teavs (hållbarhetskonsult, Plus),

Tomas Urvas (verksamhetsledare, Röda Korset),

Susanne Vävare (vattenbiolog),

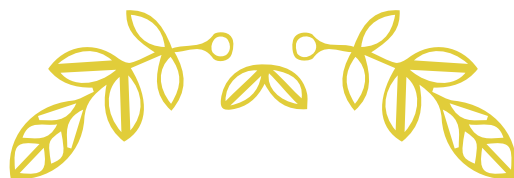
Mikael Wennström (vattenbiolog),

Gunnar Westling (energi- och klimatstrategisamordnare) och

Maj-Len Österlund (byråchef, socialvårdsbyrån).

**ALLA KAN BLOMSTRA
I ETT BÄRKRAFTIGT SAMHÄLLE
PÅ FREDENS ÖAR**

3. NULÄGE

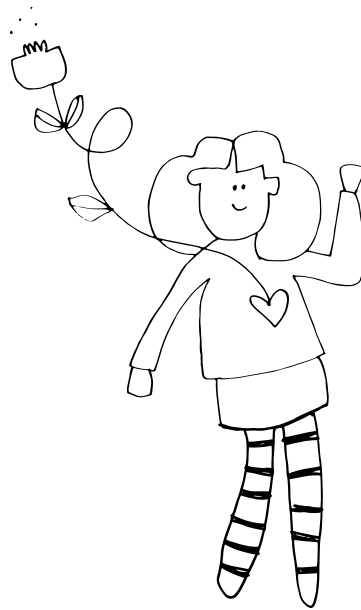
I FÖRHÅLLANDE TILL VISIONEN OCH DE SJU STRATEGISKA UTVECKLINGSMÅLEN

Förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan kräver en systematisk uppföljning och rapportering. Det är viktigt att mäta det vi gör för att se att vi närmar oss de strategiska utvecklingsmålen i rätt tid och med rätt resurser, och också inom ramarna för hållbarhetsprinciperna. Mot denna bakgrund tas årliga statusrapporter fram. Statusrapporternas syfte är att beskriva nuläget i förhållande till mål och vision, liksom framsteg, utmaningar och kritiska framgångsfaktorer i arbetet med agendans förverkligande.

Statusrapport 2 fördjupar sig i nuläget i förhållande till de strategiska utvecklingsmålen, och följer upp de från föregående år valda indikatorerna. I och med statusrapport 2 har indikatorer för även det sjunde strategiska utvecklingsmålet, ”hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster”, valts. Indikatorerna har inom ett flertal strategiska utvecklingsmål förädlats och utökats. En översikt av indikatorerna finns på statusrapportens sista uppslag.

Målen är sinsemellan olika i både tematik och omfång. Att beskrivningarna ibland överlappar varandra på någon punkt är naturligt: målen överlappar också delvis varandra som olika delar av samma vision. Nulägesbeskrivningarna är tänkta att säga något om hur människor upplever sin verklighet och om samhällets strukturer 2018. De beskriver hållbarhetsgapet – skillnaden mellan visionen och vår verklighet här och nu – men kommer också in på idéer och initiativ: Vad gör vi just nu? Vad skulle vi kunna göra härnäst? Hur skulle vi kunna överbrygga hållbarhetsgapet?

I vissa mål beskrivs också behovet av långsiktiga färdplaner för respektive strategiskt utvecklingsmål: vad i konkreta termer behöver uppnås när och vilka åtgärder behöver vidtas för att uppnå målen och förverkliga visionen? För att lyckas är det en förutsättning att implementeringen och det sektorsövergripande arbetet sker systematiskt.

3.1 Strategiskt utvecklingsmål 1 – Välmående människor vars inneboende resurser växer

Redan i den första statusrapporten reflekterades över hur man ska mäta välmående och människors blomstring i siffror och statistik, då varje människa är unik och föränderlig. Var och en av oss har olika bakgrunder, vi befinner oss i olika sammanhang och har också olika förutsättningar.

Förutsättningarna kan också förändras under en människas livstid. Statistik kan belysa tendenser och användas som verktyg för att se om någon förändring behövs eller för att se att man är inne på rätt spår. Med statistik är det också möjligt att sätta fingret på sådant som man sett att skapar olika förutsättningar för människor att kunna må bra. Är det t.ex. synliga skillnader mellan kvinnor och män, olika åldersgrupper? Och skiljer det sig exempelvis mellan de som flyttat till Åland och de som är födda här?

Upplevelsen om hur man mår, behöver inte nödvändigtvis visa sig i statistiken över exempelvis

sjukskrivningar, sjukpension och rehabiliteringsstöd. Det är fullt möjligt att må bra trots att man har en belastning eller funktionsvariation, på samma sätt kan man må dåligt även om man kroppsligt anses vara frisk. För att fördjupa diskussionen kan man använda sig av det så kallade hälsokorset, här beskrivs den kroppsliga hälsan bara som en del av hur en människa upplever sin hälsa. Det skulle vara relevant att mäta den upplevda hälsan även hos vuxna.

Första statusrapporten kapitel 3.2 utgör en grund i det följande kommer en del av statistiken från den rapporten att följas upp och en annan del fördjupas eller kompletteras. Fördjupningen fokuserar på barn och ungdomar, genom resultaten i den nya Hälsa i skolan-rapporten, inflyttade, äldre samt i viss mån personer med funktionsvariationer.

Nuläge och implementering

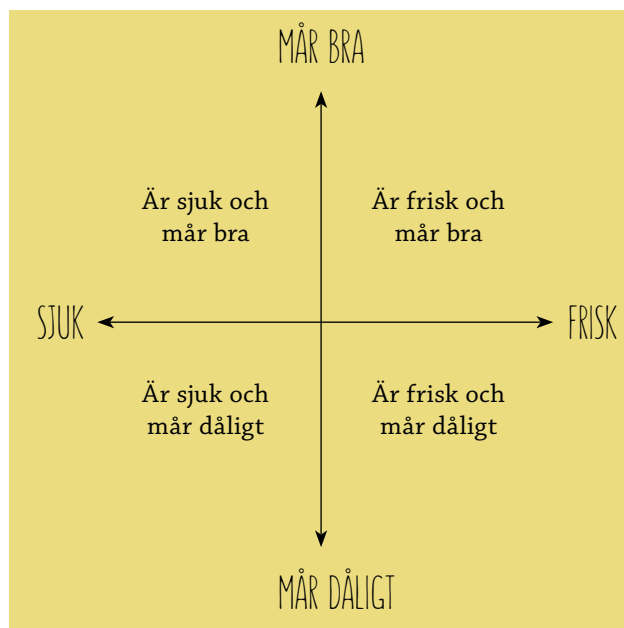
Självupplevd hälsa hos barn och ungdomar

Bland barn och ungdomar finns det personer med individuella utmaningar och unika möjligheter bakom all statistik, procenttal och andelar. Under uppväxten formas människans identitet och i den utvecklingsprocessen har skolan och föräldrarna, vid sidan av vänner och andra jämnåriga en mycket viktig roll. Nedan beskrivs relevanta resultat från den senaste "Hälsa i skolan-undersökningen" (2017)¹. Rapporten Hälsa i skolan är intressant för att den ger en helhetsbild av barns och ungas välmående och livssituation. På Åland genomförs undersökningen vartannat år.

På Åland trivs eleverna generellt bra i skolan och man nöjd med livet. Eleverna har en hög skolmotivation och upplever att lärarna bryr sig om dem. I de lägre klasserna är det trots det en mindre andel av eleverna än i övriga Finland som upplever sin hälsa som god.

Elevernas växelverkan med vårdnadshavarna har förbättrats. I jämförelse med övriga Finland har dock högstadiel elever och gymnasiestuderande fortfarande svårare att samtala med sina vårdnadshavare.

Jämfört med övriga Finland är det färre som upplever sig mobbade, såväl i grundskolan som på gymnasial nivå. Däremot upplever eleverna på Åland i betydligt större utsträckning att situationen förvärrats efter att de berättat om förekommen mobbing. Relaterat till upplevd ensamhet upplever drygt 3 procent av eleverna i årskurs 4 och 5 på Åland att de ofta känner sig ensamma. Vid rastsituationerna är

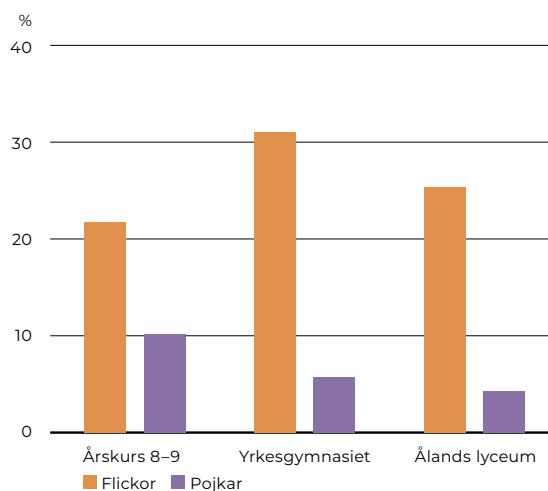
Källa: Winroth, J & Rydqvist, L-G Idrott, friskvård och hälsa.

det nästan var tionde elev i grundskolan årskurs 4 och 5 samt 8 och 9 som uppgett att de är ensamma.

Det finns märkbara *skillnader i välmående* mellan flickor och pojkar. Pojkarna i högstadiet och på gymnasienivå upplever sig må bättre än flickorna. Pojkarna vet i större utsträckning vart de ska vända sig med sina problem och studien tyder på att pojkarna är mer nöjda med livet och känner sig betydelsefulla i en större utsträckning än flickorna. Störst skillnad mellan flickor och pojkars mående och framtidstro är det vid Ålands lyceum, där ungefär hälften av flickorna respektive 8 av 10 av pojkarna anser att livet har mening och mål.

Ångest drabbar både flickor och pojkar. År 2017 upplevde var tionde pojke i årskurs 8 och 9 en måttlig eller svår ångest, medan andelen halveras hos pojkar på gymnasial nivå. Hos flickorna upplever ca 20 procent i årskurs 8 och 9 måttlig eller svår ångest, och på gymnasial nivå ökar andelen till ca 30 procent.

Andelen elever med måttlig eller svår ångest 2017

Källa: Hälsa i skolan, 2017.

¹ THL:s enkätundersökning Hälsa i skolan 2017.

Vi kan också se att flickor i lägre grad än pojkar känner sig värdefulla. Av flickorna i årskurs 8 och 9 är det 60 procent som känner sig värdefulla jämfört med 74 procent av pojkarna. Skillnaden finns kvar även på gymnasienivån. I Ålands lyceum är det 57 procent av flickorna som känner sig värdefulla medan 84 procent av pojkarna känner sig värdefulla. I Ålands yrkesgymnasium är det 59 procent av flickorna som känner sig värdefulla jämfört med 69 procent av pojkarna.

Att flickor mår sämre är en *jämställdhetsfråga* och något som syns även i resten av Norden. Bland annat kopplar nordisk forskning ångesten till prestationer, krav på utseende samt andra krav som kommer i samband med t.ex. sociala medier.

I tidigare statusrapport kunde vi, baserat på information från Hälsa i skolan-enkäten 2015, se att flickor i högre grad än pojkar var utsatta för sexuellt ofredande. Detta följdes inte upp 2017. Landskapsregeringen har reserverat pengar i sin budget för en femårig satsning på att arbeta förebyggande för att ändra stereotypa könsnormer och sexuellt våld i ord och handling bland barn och unga på Åland.

Det har sedan år 2015 blivit märkbart svårare för ungdomarna på Åland att få det stöd av skolhälsovård, -psykolog och -kurator som man ansett sig behöva.

Polisen uppger att de ofta är den första instansen som oroliga anhöriga söker kontakt med. Detta betyder att unga idag är långt ifrån det ideal som målas upp i Utvecklings- och hållbarhetsagendan, att alla oavsett kön och ålder ska ha en stödperson eller samtalspartner, och att onda spiraler ska brytas tidigt. För att eleverna skall kunna blomstra är

det viktigt att skolan och skolhälsovården, i samarbete med vårdnadshavare och lärare skapar en tillgänglig stödjande miljö som kan ge råd, hjälp och stöd för eleven. Hälsa i skolan-undersökningen visar att 15 procent av de som går i årskurs 8 och 9 inte har några planer för vad de ska göra när de gått ut grundskolan. Barn och ungdomar behöver få verktyg att hantera de möjligheter, utmaningar, risker och impulser som vår föränderliga värld bjuder på.

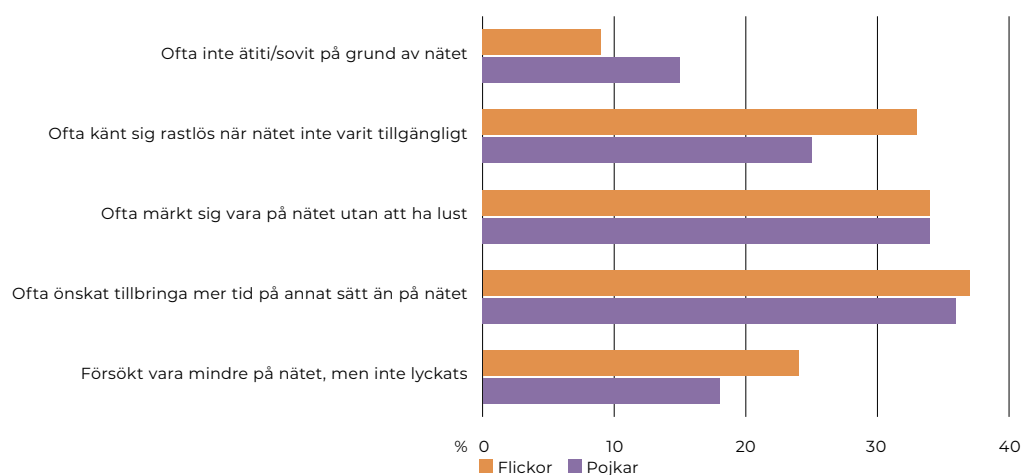
Unga personers risk- och missbruk

I förra årets statusrapport berördes bruk av tobak, alkohol och narkotika i befolkningen 18–79 år. Vi kunde då se att riskbruk av alkohol var vanligare hos män, medan riskbruk av läkemedel var vanligare hos kvinnor. Män använder också cannabis och andra droger i högre utsträckning än vad kvinnor gör. I år fokuserar vi istället på unga personers risk- och missbruk.

Att dricka alkohol i berusningssyfte fortsätter att minska hos ungdomarna och allt fler unga väljer att vara helnyktra. Även rökningen minskar, men istället ser vi ökade tendenser att prova andra substitut. Varannan elev i årskurs 8 och 9 anser att det är lätt att få tag i narkotika lokalt. Närmare 8 procent av eleverna i årskurs 8 och 9 har provat på cannabis eller marijuana. I Ålands Yrkesgymnasium och Ålands lyceum har en större andel pojkar provat på cannabis eller marijuana. I yrkesgymnasiet har närmare 21 procent av pojkarna och drygt 14 procent av flickorna uppgett att de provat, medan det vid Ålands lyceum varit närmare 17 procent av pojkarna och knappt 4 procent av flickorna.

I samma studie ser vi också att *spelandet för pengar* sker i större utsträckning på Åland än i övriga

Användandet av internet hos årskurs 8 och 9
Fördelat på pojkar och flickor.

Källa: Hälsa i skolan, 2017.

Finland. Var tionde pojke och en av 100 flickor i årskurs 8–9 spelar om pengar varje vecka. Inte heller *internetanvändandet* är oproblemiskt. Flera uppger att internet påverkar deras liv och det verkar som att de som vill minska på sitt internetanvändande inte har verktygen att göra det. I jämförelse med resultaten från övriga Finland ser vi att de åländska eleverna också i betydligt större utsträckning reagerar negativt då internet inte är tillgängligt.

Utbildning

Av de 1 928 personer som gick i åk 9 åren 2012–2017 hade 62 elever mer än hälften av undervisningen i specialklass. Av dessa hade 55 personer svenska som modersmål. På Åland söker elever som har haft anpassad lärokurs i ett eller flera ämnen på grundskolans avgångsbetyg till särskilt reserverade studieplatser som finns på samtliga yrkesinriktade utbildningsprogram eller till studieplatser inom yrkesinriktad specialundervisning. Grunderna för antagning är samma som för elever utan anpassningar. Trots att landskapsregeringen inför antagningen 2017 ökade antalet tillgängliga studieplatser är det fortsatt svårare för en sökande med anpassad lärokurs i grundskolan att erhålla en studieplats på gymnasienivå. De som inte har ett slutbetyg från grundskolan söker enligt särskild prövning. Det finns fortfarande arbete att göra för att se till att alla kan studera vidare efter grundskolan. Ett gymnasiebetyg är idag avgörande för att man ska kunna komma in på arbetsmarknaden.

För inflyttade personer i alla åldrar är det viktigt att få komma in i skolan på bästa möjliga sätt och få det stöd som behövs för att lära sig språket och mer om vårt samhälle och vår kultur. Det är också viktigt att

det finns fungerande system för att den utbildning, erfarenhet och kompetens som de bär med sig från sitt tidigare hemland också kan bli värdefull här. Människor som får jobba med det de kan eller får möjlighet att vidareutbilda sig inom det som de tycker är intressant har bättre möjlighet att få blomma.

Befolkningsfördelning

Av hela befolkningen 2017, som motsvarade 29 489 personer, var 18 802 personer födda på Åland. 8 925 av de födda på Åland är kvinnor, medan 9 877 personer är män.

Den utomnordiska inflyttningen till Åland bidrar med ett tillskott av personer i arbetsför ålder och yngre. På Åland bor idag 883 kvinnor och flickor samt 904 pojkar och män under 50 år som är födda utanför Norden. 247 kvinnor och 211 män i åldern 50 år eller äldre är födda utanför Norden.

Ålands befolkning blir äldre och inflyttningen blir allt viktigare för att täcka upp arbetskraftsbehovet. För att snabbt komma ut på arbetsmarknaden behövs bra stöd i språkundervisning och introduktion till det åländska samhället. För att de inneboende resurserna skall kunna blomma blir det viktigt att kunna räkna tillgodo tidigare utbildningar och kunskaper och anpassa dem till åländska förhållanden.

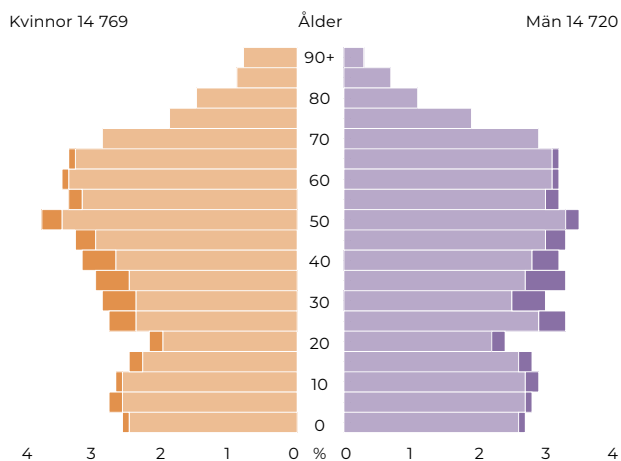
Hälsa och livskvalitet hos de äldre

Studien Hälsa och livskvalitet bland äldre män och kvinnor på Åland (2015) utgör underlag för detta stycke.

Var femte ålänning är idag 65 år eller äldre och allt tyder på att andelen i denna åldersgrupp kommer

Befolkningsfördelning 2017

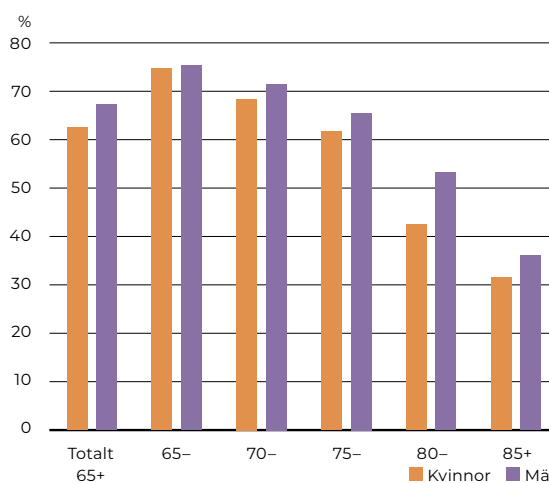
Andel kvinnor och män födda utanför/i Norden boende på Åland.

Källa: Åsub.

Hälsa och livskvalitet

Personer över 65 år som upplever sin hälsa som god eller bättre.

Källa: Hälsa och livskvalitet bland äldre män och kvinnor på Åland, 2016, Boman E., Högskolan på Åland.

växa. Många väljer att bo hemma längre, varför det också är bra att följa även hur de hemmavarande upplever sin hälsa och tillgången till vård och omsorg.

Idag uppger en av tio över 65 år att de helt saknar någon förtrogen att dela sina glädjeämnen och bekymmer med, särskilt märkbart var det för både kvinnor och män efter 80 års-åldern. Till målet där vi alla ska ha en samtalspartner år 2030 är det bevisligen ännu en bit kvar.

I tidigare statusrapport belystes att psykisk ohälsa är vanligare hos kvinnorna än männen i åldersgruppen 16–64 år. Vi kan konstatera att den upplevda hälsan även är sämre hos kvinnor över 65 år jämfört med män i samma ålder. Efter 80 upplevs hälsan generellt sämre hos båda könen och det är också i denna åldersgrupp som den dagligen upplevda ensamheten är som störst.

Ensamhet hos de äldre

Ensamhet kopplas ofta samman med hur man mår – den upplevda hälsan – känslan av livskvalité, nedstämdhet, depression och ökade kontakter till vård och omsorg. När ett socialt nätverk blir mindre kan det ibland leda till social isolering. Det kan också bli svårare att vara socialt aktiv och bygga upp ett socialt värdefullt nätverk om man inte har möjlighet att vara delaktig i samhället exempelvis p.g.a. funktionsvariationer, vilket blir vanligare med ökande ålder och är mer vanligt bland kvinnor än män.

Det är vanligare att åländska kvinnor än män lider av ensamhet – förutom i åldersgruppen över 85. Efter 65 års ålder anser drygt 98 procent att de har möjlighet till en meningsfull fritidssysselsättning, efter 85 års ålder minskar det markant. En större andel kvinnor än män är engagerade i hushållsnära arbete såsom städning, matinköp och matlagning. Männen spenderar istället mer fritid utomhus. Det faktum att en större andel av männen kör bil gör att de också har en större möjlighet att ha aktiviteter utanför hushållet. Studien visar att många i denna åldersgrupp är nöjda med livet, men också att det är en mindre andel som känner sig behövda och som har livslust.

Det finns inte någon liknande studie gjord för inflyttade personer eller för personer med funktionsvariationer på Åland kring upplevd hälsa, ensamhet

och social isolering. Men det är rimligt att anta att en stor del av de som flyttar till Åland från början har ett mindre socialt nätverk. En del av de som flyttat hit kommer från kulturer där det inte funnits föreningsliv på samma sätt som här. Frågan är hur kommer man i kontakt med föreningslivet och lär känna människor med liknande intresse om man inte känner till den föreningskultur och det breda utbudet som finns här? Framtida utmaningar handlar om hur man bättre kan ta tillvara också på den potential och de resurser som finns inneboende i alla de ålänningar som är äldre, har en funktionsvariation eller de som flyttar till Åland.

Centrala aktörer

Följande aktörer har identifierats som centrala i det långsiktiga arbetet med förverkligandet av det strategiska utvecklingsmålet:

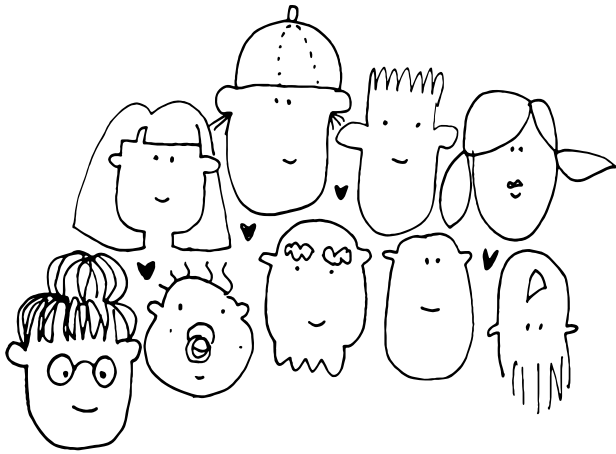
Alla kommuner, tredje sektorn, näringslivet, landskapsregeringen, ÅHS, utbildningsaktörer, myndigheter och på individnivå. Även du och jag kan bidra en medmänniskas välmående och känsla av tillit och delaktighet.

Indikatorer

Följande indikatorer har identifierats som centrala att följa upp i aktuell rapport:

- **NY: Ängest bland gymnasiestuderande**
- **NY: Andel elever som går ut nian med anpassade lärokurser**
- **Förväntad livslängd vid födseln**
- **Trender för sjukdagpenning, alla sjukdomar respektive psykisk sjukdom**
- **Bruk av alkohol och droger/narkotika**
- **Ungdomar (15–24 år) som varken arbetar eller studerar**
- **Utbildningsnivåer (uppdateras ej 2018)**

I den förra statusrapporten listades ett antal indikatorer för mål 1. De är fortsättningsvis relevanta, men behöver en flerårig tidsperiod mellan uppföljningar för att kunna redovisa eventuella märkbara ändringar.

3.2 Strategiskt utvecklingsmål 2 – Alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället

Målet att alla känner tillit och har verkliga möjligheter att vara delaktiga i samhället betyder att år 2030 ska vi leva i ett samhälle där alla upplever tillit, inkluderas, ingen lever i en ekonomiskt utsatt position, jämställdhet och jämlikhet är ett faktum och makt och inflytande är jämnt fördelat.

Målet går också att mäta. Utöver de indikatorer som valdes i och med statusrapport 1 genomförs under 2018 en tillitsstudie, som syftar till att ge oss en bild av olika dimensioner av tillitsgraden på Åland idag. Studien omfattar såväl tillit till institutioner och media som mellanmännisklig tillit. Studien kommer att ge oss en förståelse för inom vilka områden av tillit som utvecklingsbehovet är tydligast. Studien genomförs av ÅSUB på uppdrag av landskapsregeringen och avsikten är att resultaten kan presenteras i november 2018.

Statistiken i detta kapitel har så långt som möjligt delats upp på kön, ursprung, och ålder, men det finns fler faktorer som kan beaktas för att tydligare beskriva situationen för olika grupper på Åland. *Funktionsförmåga, sexuell läggning och könsidentitet* är sådana faktorer där det kan vara svårt att samla statistisk information, men där kvalitativa berättelser är viktiga för att identifiera hinder och därefter åtgärder som ökar inkluderingen och minskar diskrimineringen för dessa grupper.

Nuläge och implementering

Direkt eller indirekt diskriminering är ett av flera hinder för full inkludering och rättvis fördelning av makt och inflytande. Diskriminering på grund av kön, könsidentitet, könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan övertygelse, funktionshinder,

ålder eller sexuell läggning är förbjuden. Idag har vi ingen statistik gjord sedan 2010 över diskriminering på Åland, varken vad gäller fall som prövats av domstol, åtgärder som vidtagits av arbetsgivare eller upplevelsen av diskriminering inom privata och offentliga sektorn. Här finns ett stort behov av relevant statistik för att kunna rikta kunskapshöjande åtgärder och skapa rättvisa för de som utsätts för diskriminering. Vi saknar också en uppdaterad åländsk diskrimineringslag som tar i beaktande bland annat FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Funktionsförmåga är idag en av de faktorer som påverkar möjligheten till delaktighet. De mänskliga rättigheterna om varje människas rätt till självbestämmande och full delaktighet i samhällslivets alla delar förtydligas ytterligare i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsvariationer. Begreppet funktionsrätt flyttar fokus bort från hinder, tillgänglighet och särskilda lösningar till principen om mänskliga rättigheter och ett universellt utformat samhälle.

Vi vet inte idag något om situationen och hälsan för homo- och bisexuella och transpersoner. Statistik från Sverige visar att HBTQ-personer i högre grad riskerar att hamna i missbruk, och har sämre hälsa än heterosexuella och cispersoner² och därmed inte har samma möjligheter till delaktighet. På grund av Ålands litenhet kan statistik inte redovisas för denna grupp, men information kan inhämtas på andra sätt.

Vi har idag inte heller tillgång till information och statistik inriktad på barn och unga och deras möjligheter till att vara delaktiga i samhället. Ålder; i detta fall icke myndiga personer under 18 år, är en faktor som på många vis kan påverka dessa möjligheter, och det vore relevant att komplettera kommande statusrapporter med mer information om barn och unga.

Valdeltagande

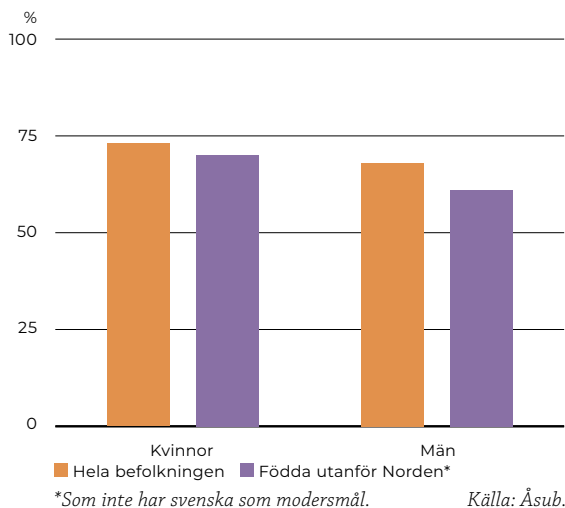
Valdeltagande är ett av de mått som kan ge oss en indikation på i vilken grad människor i myndig ålder känner tillit till samhället – den som inte litar på myndigheter, politiker och media tenderar att i lägre grad rösta i allmänna val. En faktor som kan påverka statistiken något är att betydligt fler är röstberättigade i kommunalval än lagtingsval. För röst rätt i lagtingsval krävs hembygdsrätt till skillnad från vid kommunalval, som kräver ett års boende i kommunen.

Valdeltagandet är lägre än genomsnittet bland personer födda utanför Norden, speciellt i kommunal-

² CIS är ett latinskt ord som betyder "på samma sida". En cisperson är någon vars biologiska kön stämmer överens med dess sociala, juridiska och upplevda kön; motsatsen till en transperson.

Valdeltagande i lagtingsval 2015

Uppdelat på kvinnor och män samt födda utanför Norden/Norden.

valen där endast 28 procent av de röstberättigade födda utanför Norden valde att rösta, jämfört med 67 procent av hela befolkningen. Beror detta på brist på information, eller på en bristande känsla av tillit och delaktighet? Vi vet inte, men vi kan konstatera att vi ligger ganska långt ifrån målet om ett högt valdeltagande 2030, speciellt i gruppen födda utanför Norden.

Äldres deltagande i lagtingsvalen (från 65 ålder och uppåt) har ökat under 2000-talet. Under de tre senaste lagtingsvalen har äldre röstat flitigare än genomsnittet i befolkningen. Äldre män är mer aktiva än kvinnor, men skillnaderna minskar. Under lagtingsvalet 2015 var röstningsaktiviteten 72 procent bland äldre kvinnor och 76 procent bland äldre män. I åldersgruppen 65–69 år finns ett samband mellan aktivt valdeltagande och bättre självskattad hälsa.

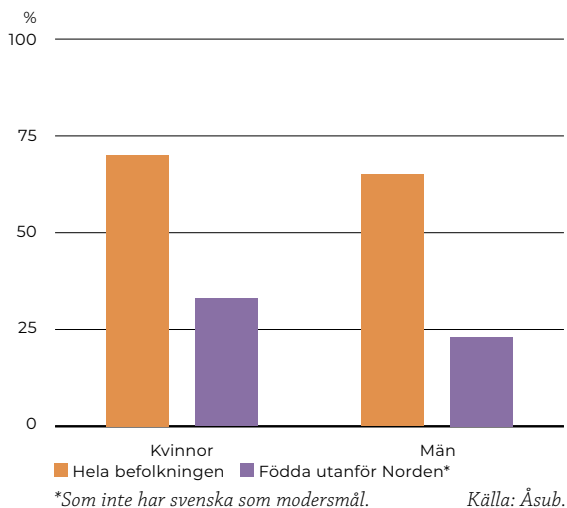
I början av 2018 hölls flera val på Åland. I presidentvalet deltog 58,7 procent av de röstberättigade, vilket är en ökning från presidentvalet 2012. Även här var kvinnornas deltagande (62,3 procent) något högre än männens (54,9 procent). Samtidigt som presidentvalet hölls folkomröstningar om kommunsammanslagningar i sex åländska kommuner. I dessa omröstningar var valdeltagandet mellan 49 och 60 procent.

Jämställdhet

Åland ligger högt på Gender Inequality Index, ett globalt index, framtaget av FN:s utvecklingsorgan UNDP, för att mäta jämställdhet i tre dimensioner – hälsa, egenmakt och arbetsmarknad. Indexet varierar mellan 0 och 1, och ju lägre värde, desto mer

Valdeltagande i kommunalval 2015

Uppdelat på kvinnor och män samt födda utanför Norden/Norden.

jämställd är regionen utifrån valda referenspunkter i den globala jämförelsen.

Gender Inequality Index för 2015 visar en förbättring mot 2014. 2014 visade statistiken ett 4,9 procentigt gap mot full jämställdhet, medan 2015 visar indexet på ett 2,7 procentigt gap.

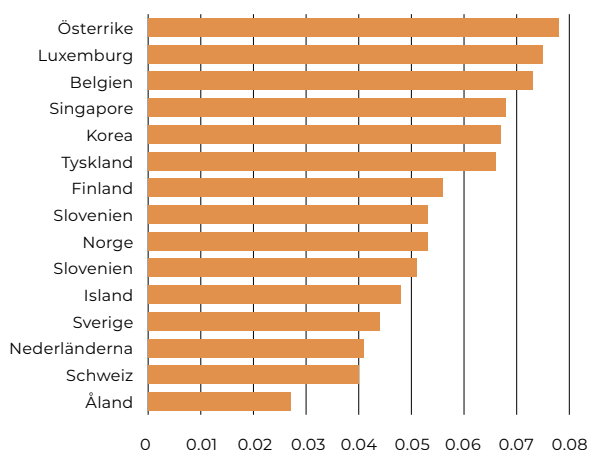
Mätt med Gender Inequality Index närmar sig Åland alltså full jämställdhet för de parametrar som indexet omfattar. Mödradödligheten är låg och sysselsättningen bland kvinnor är hög. Indexet mäter dock inte allt, och speglar till exempel inte befintliga löneskillnader mellan könen.

Det finns en *segregation mellan kvinnodominerade och mansdominerade yrken* på arbetsmarknaden. År 2015 var andelen kvinnor bland närvårdare 91 procent, bland sjukskötare 96 procent, bland barnskötare och skollångsbiträden 89 procent och bland städare 84 procent. Bland byggnadsarbetare var andelen män 98 procent, bland maskinmontörer och reparatörer 99 procent, bland fartygs- flyg- och hamntrafikbefäl 98 procent och bland arbetsledare i städning och fastighet 78 procent. Kvinnor arbetar i högre grad i vårdande och omhändertagande yrken, och män i tekniska yrken, vilket också återspeglas i löneskillnader mellan branscherna. Kvinnor arbetar i högre grad inom offentlig sektor, medan män i högre grad arbetar i privat sektor.³

Ett av de tydligt formulerade jämställdhetsmålen i Utvecklings- och hållbarhetsagendan är att *hushålls- och omsorgsarbetet* ska delas jämnt i familjen. Idag har vi ingen statistik över fördelningen, vilket skulle vara ett viktigt nästa steg för att fördjupa statusrapporterna. Under rapporteringen för mål 1 framkom

³ På tal om jämställdhet 2017, LR, Åsub 2015.

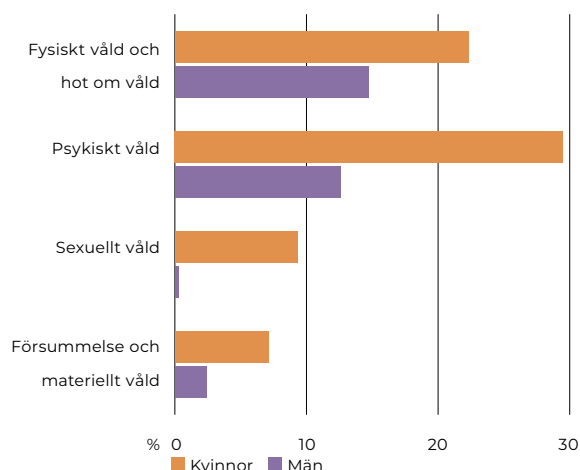
Gender equality index 2015

Källa: Åsub, Hållbar utveckling.

Utsatthet för våld i nära relationer

I något skede av livet bland svarande i urvalet (efter kön och våldsform).

Källa: Åsub

att kvinnor mår sämre än män, vilket innebär att kvinnor har sämre möjligheter – på grund av sämre hälsa – att fullt ut delta i samhället. Vi har långt kvar till full jämställdhet, GII-resultatet till trots.

Fredliga relationer

Våld i nära relationer är ett samhällsproblem som drabbar kvinnor, män och barn i alla åldrar. I flera länder uppmärksammar man våld i nära relationer som ett folkhälsoproblem. För att få ett bättre underlag genomfördes 2017 en enkätstudie på Åland för att kartlägga förekomsten av våld i nära relationer, i syfte att bättre kunna förebygga våld. Resultatet visar att mer än var tredje kvinna, och var femte man, rapporterade om att de i något skede av sitt liv varit utsatta för fysiskt, psykiskt eller sexuellt våld eller hot om våld i nära relationer. Var tredje av de som blivit utsatta nyligen bodde också tillsammans med ett eller flera barn.⁴

Våld bland och mot äldre är ett eftersatt område i samhället, inom vård och omsorg samt i forskningen. I tidigare åländska studier kring förekomsten av våld i nära relationer har man haft en övre gräns, vilket gör att de äldre uteslutits ur statistiken. Risken är att det som inte syns i statistiken också påverkat att äldre kvinnor och män som utsatts för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld inte uppmärksammas eller får det stöd som skulle behövas. Även i denna ålderskategori är det tydligt att huvudsakligen kvinnorna utsätts för våld i nära relation och våld från utomstående.

Jämlikhet – arbetsmarknad och inkomstfördelning

2030 är målet att ingen ska leva i en ekonomiskt utsatt position, och att alla unga och inflyttade studerar eller försörjer sig själva. Lika arbete ska ge lika lön, och inkomstillväxten ska vara högre än genomsnittet för de 40 procent som har lägst inkomster. Att inkomstklyftorna inte växer är viktigt för att bevara tilliten i samhället. Trots att Åland är ett samhälle med hög sysselsättning har män generellt högre inkomster än kvinnor. Kvinnors genomsnittliga månadslön är 85 procent av mäns dito. Av de vars inkomst varit lägre än den relativa fattigdomsgränsen i tre år eller mera 2015 är en stor andel ensamstående med barn och ensamstående kvinnor över 70 år.

I SAMMANHANGET skulle det vara viktigt att inkludera en indikator som mäter inkomstillväxten för de 40 procent som har lägst inkomster i förhållande till genomsnittet – en av få indikatorer som explicit beskrivs i utvecklings- och hållbarhetsagendan. ÅSUB har möjlighet att följa upp denna data på årlig basis.

Centrala aktörer

Följande aktörer har identifierats som centrala i det långsiktiga arbetet med förverkligandet av det strategiska utvecklingsmålet (fler kan komma att läggas till): Alla kommuner, tredje sektorn, näringslivet, landskapsregeringen, ÅHS, utbildningsaktörer, myndigheter och på individnivå. Även du och jag kan bidra en medmänniskas välmående och känsla av tillit och delaktighet.

⁴ Våld i nära relationer på Åland, 2017, LR.

Indikatorer

Följande indikatorer har identifierats som centrala att följa upp i aktuell rapport:

- **NY: Valdeltagande**
- **NY: Statistik över inkomstklyftor**
- **NY: Upplevt sexuellt ofredande bland gymnasiestuderande**
- **NY: Utsatthet (procent) för våld i nära relationer**
- **Gender Inequality Index (GII)**
- **Sysselsättningsgrad**
- **Risk för ekonomisk utsatthet (uppdateras ej 2018)**
- **Antal inkomstagare efter inkomstklass (uppdateras ej 2018)**
- **Uttag av föräldraledigheten, föräldradagpenningar utbetalade till mödrar respektive fäder (uppdateras ej 2018)**

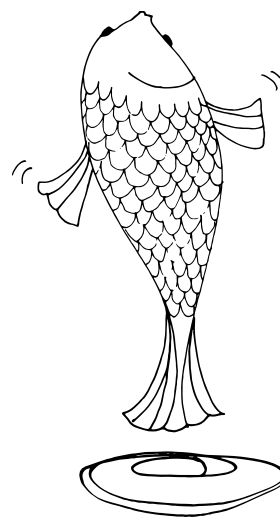
I statusrapport 1 listades ett antal indikatorer för mål 2. De är fortsättningsvis relevanta, men behöver en flerårig tidsperiod mellan uppföljningarna för att kunna redovisa eventuella märkbara ändringar.

Aspekter som är relevanta att utveckla vidare eventuellt till indikatorer eller annan uppföljning:

- Undersökning om upplevelse av diskriminering

Upplevt sexuellt ofredande bland gymnasiestuderande redovisades i Hälsa i skolan-undersökningen 2016, men följdes inte upp 2017. I fortsättningen bör även denna indikator följas upp, vilket landskapsregeringen åtar sig att initiera hos THL.

Även brottstatistik redovisades för år 2016 och bör följas upp i kommande statusrapporter.

3.3 Strategiskt utvecklingsmål 3 – Allt vatten har god kvalitet

Målsättningen "Allt vatten har god kvalitet" betyder att vi och våra barn tryggt skall kunna simma i vattnet, att fisken från havet ska vara hälsosam och fångsterna rikliga, att algbloomingarna inte dominerar samtalsämnen på sommaren, att blåstångsbältena är frodiga och friska och att vi inte behöver känna oro för skadliga ämnen och mikroplaster i vattnet.

Målet går också att mäta. EU:s vattenramdirektiv ger oss verktyg att veta när målet är nått. Enligt direktivet klassificeras vattnets tillstånd, den ekologiska statusen, enligt en femgradig skala (hög, god, måttlig, otillfredsställande, dålig) utgående från parametrar som vattenväxter, botten djur, näringsämnen, klorofyll-a och siktdjup. Vi vill nå en hög eller god status i alla våra vattendrag fram till 2030.

Nuläge och implementering

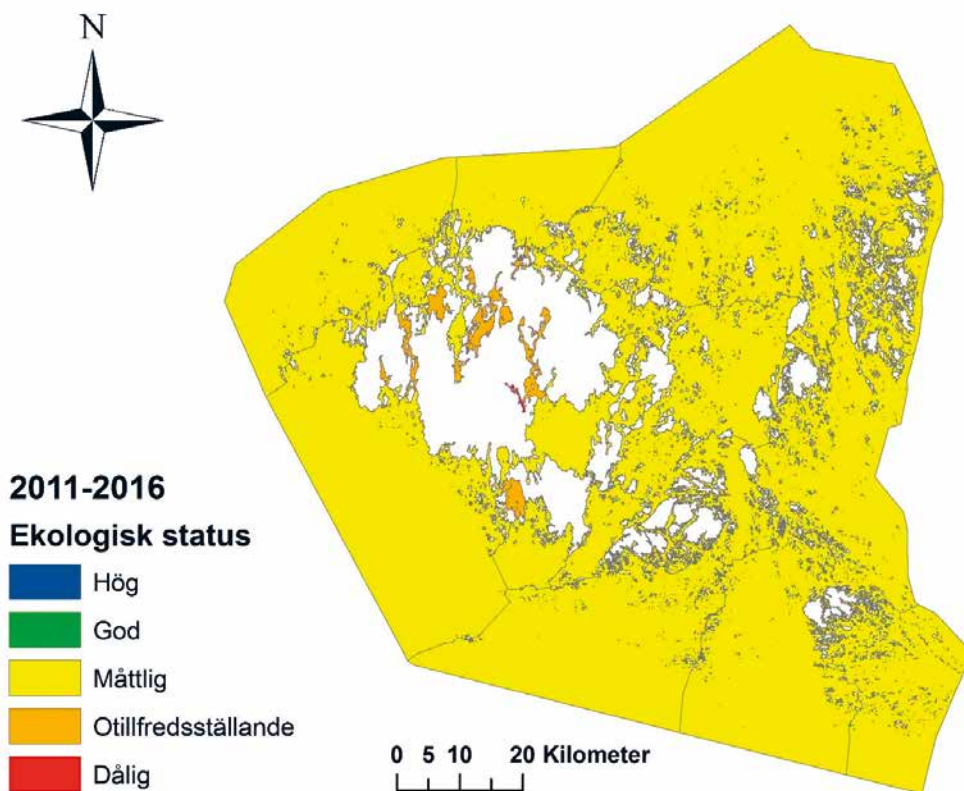
Karta 1 visar oss att vi inte ännu har nått målet. Ingen vattenförekomst uppnår en god vattenstatus och vattenkvaliteten ligger överlag på en måttlig nivå (gul). Vattenkvaliteten är även i allmänhet lägre inomskärs, där statusen på många ställen motsvarar otillfredsställande (orange). Vid Kaldersfjärden och Ämnäsviken råder den lägsta nivån; dålig status (röd).

Det finns ett antal belastningskällor och faktorer som påverkar statusen och kvaliteten på våra vatten, både i positiv och negativ riktning. Flera av de mest centrala faktorerna beskrivs längre fram i detta avsnitt.

Karta 2 visar att trenden går åt fel håll. Flera inre vattenområden uppvisar istället en försämring av statusen, speciellt i vattensystemen som löper från Norra Lumparn. Försämringen har främst skett i de inre havsvikarna.

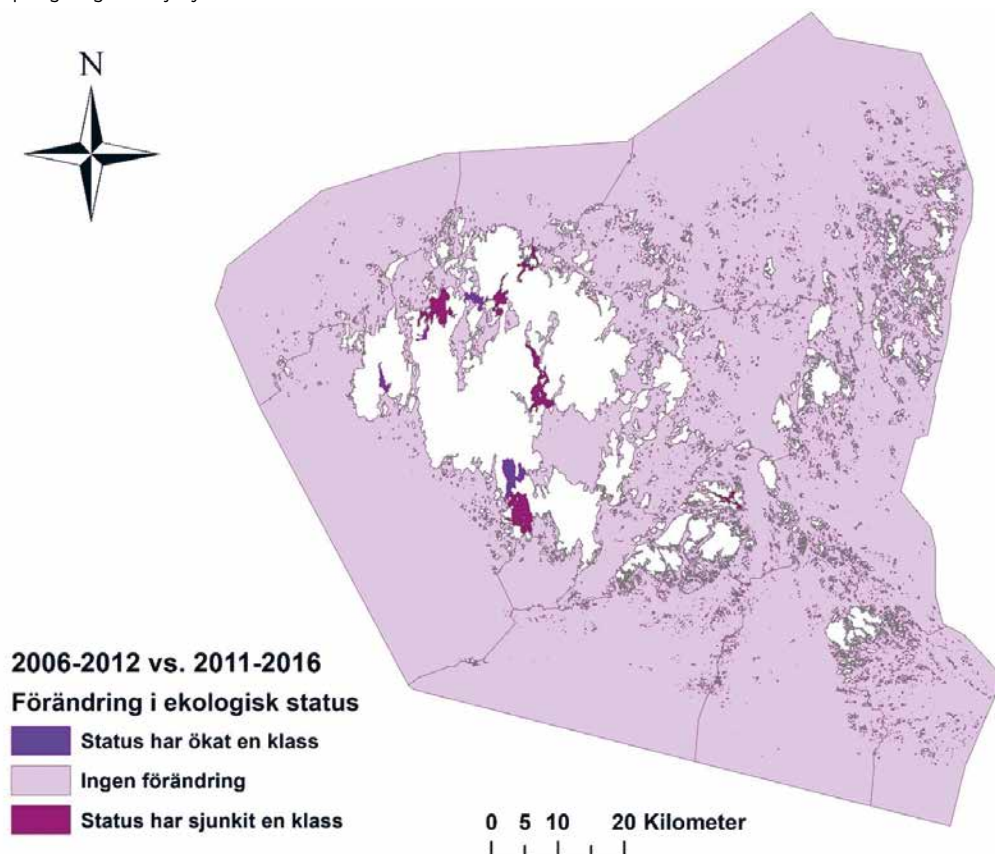
Karta 1. Ekologisk statusklassificering för åren 2011–2016

Figuren är framtagen för rapportering av havsmiljöns tillstånd. Figuren är framtagen av Tony Cederberg, amanuens på Husö biologiska station, med data från Landskapsregeringens miljöbyrå.

Karta 2. Figuren visar de förändringar som skett när man jämför åren 2006–2012 med 2011–2016

Figuren är framtagen för rapportering av havsmiljöns tillstånd. Figuren är framtagen av Tony Cederberg, amanuens på Husö biologiska station, med data från Landskapsregeringens miljöbyrå.

Belastning av näringsämnen

De största åländska källorna till belastning av näringsämnen (här inräknat kväve och fosfor) från mänsklig aktivitet är i ungefärlig storleksordning fiskodling, jordbruk, djurhållning och bosättning, som inkluderar både reningsverk och enskilda avlopp (figur 3).

Dessutom tillkommer den atmosfäriska belastningen som en betydande belastningsgrupp. I aktuell statusrapport redovisas för fiskodlingar, jordbruk och skogsbruk, utsläpp av farliga ämnen, samt nuläge för dricksvattenresurserna.

Gällande utsläpp av fosfor är fiskodlingar den största lokala belastningskällan. När det gäller utsläpp av kväve varierar utsläppsgraden betydligt vilket till stor del beror på nederbörds mängden, som varierar från år till år. En stor mängd nederbörd ökar avrinningen från jordbruk och den naturliga avrinningen, vilket leder till större belastning på vatten från dessa källor.

LANDSKAPSREGERINGEN HAR beställt en belastningsmodell från SMHI och i mars 2018 lanserades den nya belastningsmodellen för åländska vatten. Tjänsten ger tillgång till simuleringar av vattenföring, samt kväve- och fosfortransport på land. För kustvattenförekomster finns simulerade djupprofiler för temperatur, salthalt, ammonium, nitrat, totalkväve, fosfat, totalfosfor, klorofyll-a, syre, siktdjup och omsättningstid. För varje kustvattenförekomst finns även summerad tillrinning från land tillgänglig. Se aland.smhi.se för mer information.

Belastning från fiskodlingarna

Fiskodlingarna är en viktig näringsgren på Åland. Det produceras varje år ca 4 000–5 000 ton fisk,

som kan sägas motsvara 300 000 människors konsumtion. Det odlas främst regnbåge (ca 90 procent) samt sik och öring (fiskodlarna.ax). De flesta fiskodlingar är belägna i de östra delarna av vår skärgård.

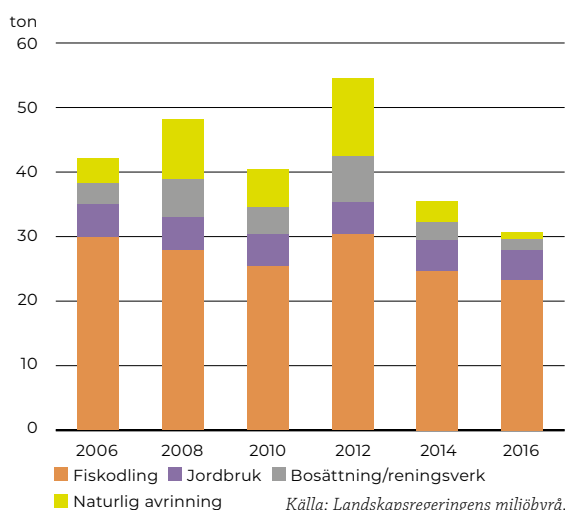
Fiskodlingar är den största lokala källan till fosforutsläpp. År 2016 uppgick de totala fosforutsläppen till strax över 30 ton på Åland, varav fiskodlingarna stod för ca 23 ton. Inom fiskodlingsbranschen utvecklas tekniken på olika sätt för att minska på belastningen. Andel fosfor från fiskodlingarna har genom ett flertal olika åtgärder också minskat med en avsevärd del sedan år 2000. Som diagrammet ovan visar finns det relativt stora årliga variationer; utsläppen har varierat mellan ca 23 och 30 ton/år sedan år 2006. Kväveutsläppen har legat relativt konstant på samma nivå sedan år 2006.

Förluster från jordbruket

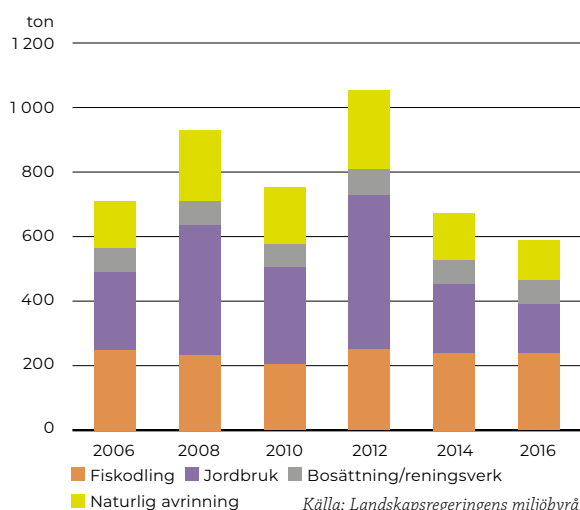
Jordbruket är och har varit viktigt för ålänningarna under en lång tid. En stor del av markanvändningen och den åländska landskapsbilden är präglad av öppna odlingslandskap. Av den totala landarealen utgörs ca 9 procent (ca 14 000 hektar) av åkermark. Jordbruket är en betydande belastningskälla framförallt gällande kväve, medan fosforutsläppen är begränsade. Kväveutsläppen varierar mycket från år till år vilket delvis kan förklaras av variation i mängden nederbörd som nämndes tidigare i texten. Som redovisas i diagrammen ovan var kväveutsläppen störst år 2012 (ca 480 ton av totalt 1 050), under mättningsperioden 2006–2016.

För att följa upp belastningen av fosfor och kväve från jordbruksmark till havet och sjöar görs mätningar och utvärderingar i utvalda typområden. Landskapsregeringen tar hjälp av Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), som gör kvalitetskontroll och

Fosfor, ton/år

Kväve, ton/år

uppföljning av mätningarna i de två typområdena runt Möckelbybäck som avvattnar ett område på ca 1 103 hektar, och Svartbäcken som avvattnar ett ca 932 hektar stort område. I Möckelbybäcken har mätningar av vattenflöde, kvävehalter och fosforhalter pågått sedan oktober 1996, medan provtagningarna i Svartbäcken startade år 2014.

I utvärderingsrapporten för 2017 skriver SLU att kvävehalterna i Möckelbybäcken har legat på en lägre nivå sedan 2008 och framåt. Under de senaste 7 åren har halterna inte varierat särskilt mycket, utan legat mellan 2,5 och 3 mg/l. Fosforhalterna ser också ut att ha gått ner under samma period. Ett mer intensivt jordbruk, med ökad andel vall och betesmarker, är en möjlig förklaring. I Möckelbybäckens typområde kan minskade halter även ha ett samband med att åtgärder har vidtagits för bättre rening av vattnet från rävfarmen.

UNDER 2017 togs *Ålands hållbara livsmedelsstrategi 2017–2030* fram under ledning av Ålands producentförbund. Strategins målbild är "Östersjöns gastronomiska ö är både klimatsmart och framtidsanpassad". I strategin finns fem spjutspetsar.

En av spjutspetsarna i livsmedelsstrategin är recirkulation av näringsämnen. Nämnade spjutspets syftar till att minska andelen tillförd konstgödsel och istället kompensera odlingens näringsbehov genom recirkulation av näringsämnen genom att t.ex. återföra avrinningsvatten från odlingsmarkerna och ökad användning av olika typer biogödsel som passar in i kretsloppet. Försäljningen av kväve och fosfor till jordbrukslägenheterna är en indikator på utvecklingen gällande detta område.

Genom klimatförändringarna förutspås en mer varierande men totalt sett ökande nederbörd, och

därigenom en ökad belastning genom avrinning, vilket också ställer ökade krav på anpassningar inom jord- och skogsbruk för att motverka detta.

Skogsbruk

Skogen och skogsbruket är idag en betydelsefull del av de areella näringarna. Mellan 60 och 70 procent av den totala åländska landytan består av olika former av skog. I skogsprogrammet som antogs av landskapsregeringen och lagtinget 2017 finns bl.a. åtgärder för uppföljning av hur näringsläckaget från skogsmark utvecklas, avverkningsåtgärder vid speciellt känsliga vattenmiljöer föregås av långsiktig planering, ett regelverk för skyddsåtgärder och ersättningar för begränsad markanvändning invid känsliga vattenmiljöer utarbetas och fortbildning, information och kunskapsutbyte mellan myndigheter och verksamhetsutövare.

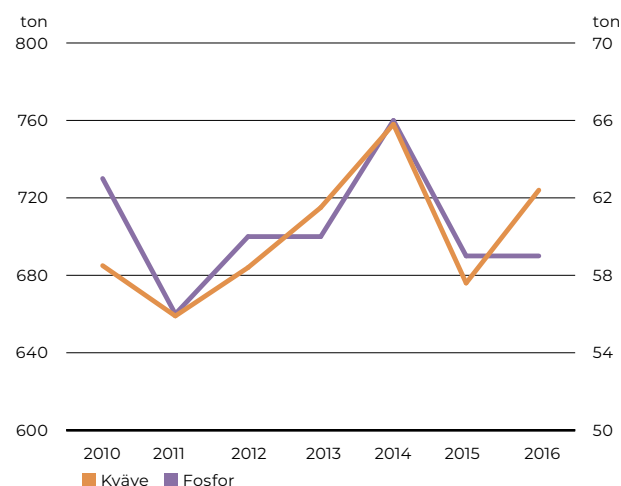
UNDER 2018 startar tre EU-samarbetsprojekt inriktade på hållbar utveckling i kustzonen. I Coast4us ska lokala samverkanplaner med inriktning på åtgärder mot övergödning, klimatförändringar och förbättrad biologisk mångfald att vidtas. Seabased measures syftar till minskad övergödning genom att främja kretslopp och cirkulär ekonomi. Inom Pan-Baltic SCOPE undersöks möjligheterna att samordna planering och förvaltning med våra omgivande regioner på ett sådant sätt att vattenkvalitetsmålen uppfylls. Miljöbyrån vid Ålands landskapsregering

Farliga ämnen

Begreppet farliga ämnen inkluderar miljögifter, tungmetaller, läkemedelsrester, mikroplaster och andra typer av ämnen som är giftiga, svårnedbrytbara och kan ackumuleras i levande organismer. Källor till farliga ämnen i vattenmiljön är bland annat

Försäljning av kväve och fosfor 2010–2017

Till jordbrukslägenheterna.

Källa: Landskapsregeringen och Åsub.

avloppsvatten, dagvatten, deponier och avfallsanläggningar, vägtrafiken, industrin och jordbruk. I dagsläge har vi kunskapsluckor när det gäller farliga ämnen och deras sammanlagda effekter i de åländska vattnen.

Mariehamns stad gjorde 2017 mätningar av förekomst av mikroplaster i två dagvattenprover (Nabben och Lilla Holmen) och två vattenprover från Lotsbroverket (inkommande och utgående vatten). Utöver mikroplaster undersöktes även förekomst av läkemedel och hormoner i det utgående vattnet från Lotsbroverket. Mätningarna av mikroplaster visade att delar av det dagvatten som leds till Slemmern innehåller mikroskärp, främst från vägtrafiken (bildäck).

Dricksvatten

Åland har idag god tillgång på dricksvatten av bra kvalitet, men mätningar visar att vattenkvaliteten försämras. Åtgärder för att skydda vattnet från föroreningar som näringsämnen och farliga ämnen samt förebyggande arbete för bättre vattenkvalitet är viktigt. För framtida behov behöver även ytterligare vattentäkter säkras. Idag står Ålands Vatten för 75 procent av dricksvattenförsörjningen och därtill finns; Bocknäs-, Tjenan-, Sundets- och Storby Vatten samt Havsvidden. I skärgården har de flesta enskild vattenförsörjning eller gemensamhetsanläggningar från grundvatten. Undantaget för skärgården är Kökar med ytvattentäkt och Föglö med avsaltningsanläggning.

vatten-
skydd
.ax

Ålands vattens vattentäkter, sjöarna Dalkarby träsk, Långsjön och Markusbölefjärden är sedan 1988 skyddade med vattenskyddsområden. Övriga fem ytvattentäkter som används är inte skyddade med vattenskyddsområden, men

arbete pågår med skyddsåtgärder.

Arbete för en hållbar dricksvattenförsörjning och en hållbar vatten- och avloppsplan inom Ålands Vattens regi pågår sedan hösten 2015. Arbetet för en hållbar dricksvattenförsörjning har gjorts enligt ABCD - metoden och sedan hösten 2017 finns processen dokumenterad på vattenskydd.ax.

Havsförvaltning

Senast i mars 2021 ska landskapsregeringen anta en havsplan för Åland. Planen är riktgivande för kommunerna och andra myndigheter vid planläggning och prövning av användningen av kustvatten och marina vatten. Planen ska uppdateras vart sjätte år.

Syftet med havsplaneringen är att främja en hållbar utveckling och tillväxt vad gäller kust- och havsområdets olika användningsområden samt hållbar användning av marina resurser. I planen ska identifieras den rumsliga och tidsmässiga utbredningen av relevanta befintliga och framtida verksamheter, intressen och användningsområden. Åtminstone följande sektorer ska beaktas: energi till havs, råvaruutvinning, sjötransport, sträckningar av kabel och rörledningar, fiske och vattenbruk, turism, rekreation samt maritimt kulturarv. Planen ska också beakta bevarande, skydd och förbättring av miljön inklusive motståndskraft mot effekterna av klimatförändringar samt ekosystemtjänster.

Backcastingprocess för mål 3

Under våren 2018 genomfördes en backcastingprocess enligt ABCD-metoden under ledning av Ålands Vatten och Östersjöfonden med utgångspunkt i målsättningen Allt vatten har god kvalitet. Genom processen fick visionen och målet bredare och djupare förankring. Nuläget karterades och fyra fokusområden identifierades: *belastning av näring, belastning av farliga ämnen, biodiversitet och mark- och havsplanering*. Dessa fokusområden fungerade sedan om en röd tråd i workshopen kring lösningar (del C). I den sista workshopen (del D) gjordes en färdplan för arbetet för att nå visionen fram till 2030. Resultaten från processen kommer att rapporteras i nästa statusrapport.

Centrala aktörer

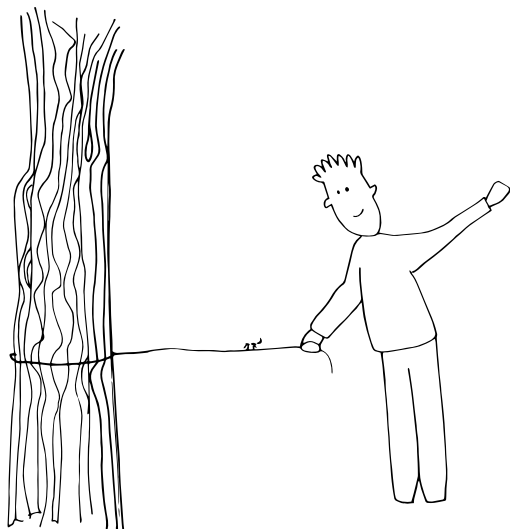
Följande aktörer har identifierats som centrala i det långsiktiga arbetet med förverkligandet av det strategiska utvecklingsmålet (fler kan komma att läggas till): Landskapsregeringen, kommunerna, näringslivet (primärnäringsarna, industrier mm), tredje sektorn, alla och envar – vi påverkar alla vattenkvalitén.

Valda indikatorer:

Följande indikatorer har identifierats som centrala att följa upp i aktuell rapport:

- **Ekologisk status, huvudindikator**
- **Utsläpp av fosfor och kväve**
- **Försäljning av växtnäring**
- **Farliga ämnen (mikroplaster, läkemedel och hormoner) i vatten**

I agendan nämns antal skyddade dricksvattentäkter som en tänkbar indikator. Idag är tre av åtta ytvattentäkter skyddade och ingen av de två grundvattentäkterna är skyddade. Andel försörjningsgrad (uttagna kubikmeter) som kommer från skyddade vattentäkter kan vara en mer relevant indikator (från Ålands vatten).

behandlas i aktuell statusrapport. Därtill beskrivs nuläget kring invasiva arter och insjöar.

Nuläge och implementering Naturskyddsområden

Under 2017 har två nya avtal om naturskydd kommit till stånd. Dessa omfattar speciellt gammal skog och våtmarksområden, varav en del i en insjö med höga naturvärden. Totalt utökades den skyddade landarealen med närmare 40 hektar och vattenarealen med 5 hektar. Under de senaste åren har fokus för arbetet med avtalen om naturskydd varit att utöka arealen av skyddad gammal skog och viktiga våtmarksområden. Det är viktigt att jobba vidare med detta eftersom situationen för gammal skog och olika typer av våtmarker fortsättningsvis är svår. Ett långsiktigt skydd på flera områden är betydelsefullt för en hållbar utveckling av landskapets naturvärden. De ekonomiska incitamenten är en viktig del för att effektivt kunna arbeta vidare med avtal om naturskydd och reservatsbildning. För att öka andelen skyddad natur krävs också ökat arbete med fredningsärenden.

I samband med naturinventeringar inom naturreservaten har man kunnat konstatera att naturvärdena inom dem fortsättningsvis består samtidigt som hot t.ex. i form av igenväxning har kunnat kartläggas. Förslag för återskapande och bevarande av olika typer av naturvärden har gjorts upp. Naturinventeringar är grundläggande för de åtgärder som behöver göras inom naturreservaten. De ger också en mer nyanserad bild av biotopernas fördelning och artsammansättning, även i fråga om t.ex. insekter, blötdjur, lavar och mossor. Flera hotade arter har påträffats under naturinventeringarna och man har även hittat arter som tidigare inte varit kända på Åland. De inventeringar som görs för uppföljningen av naturens mångfald inom landsbygdsutvecklingsprogrammet ger även intressant fakta för naturvärden. Inventeringarna är viktiga med tanke på vidare utveckling av bevarandet av den biologiska mångfalden och

3.4 Strategiskt utvecklingsmål 4 – Ekosystem i balans och biologisk mångfald

Det är till stor del *tillståndet* hos de resurser som genereras av våra naturmiljöer och vattenarealer, som påverkar de långsiktiga förutsättningarna för en positiv utveckling av det åländska samhället. Och tillståndet påverkas av våra mänskliga aktiviteter.

Den enskilt största påverkansfaktorn på ekosystem och biologisk mångfald är med andra ord *hur och var* vi använder mark och vattenresurser. Enligt målsättningarna för år 2030 bidrar den sammanlagda markanvändningen inte till någon förlust av biologisk mångfald, och Åland lever, bebyggs och utvecklas med bibehållna ekosystem i balans.

För att kunna nå dessa målsättningar finns det redan idag ett ökat behov av en integrering av dessa värden i utvecklings- och planeringsprocesser vid olika typer av mark- och vattenanvändning.

En del av arbetet med ekosystem och biologisk mångfald är inrättande av naturskyddsområden. Andra centrala områden är naturbeten och hållbara näringar: skogsbruk och fiske. Dessa områden

Natura 2000-habitat med gammal skog och myrmarker inom naturreservat och avtalsområden

HABITAT	TYP	AREAL, HEKTAR 31.12.2016	AREAL, HEKTAR 31.12.2017
Gammal skog (västlig taiga)	Prioriterad naturtyp	1 726,88	1 760,18
Skogsbevuxen myr	Prioriterad naturtyp	2,27	2,27
Boreonemorala äldre naturliga ädellövskogar av fennoskandisk typ med rik epifytflora	Prioriterad naturtyp	8,07	8,07
Öppna svagt välvda mossar, fattigkärr, intermediära kärr och gungflyn		860,36	860,36
Rikkärr		46,83	46,83

Källa: Landskapsregeringen.

utformningen av åtgärder bl.a. inför kommande program för landsbygdens utveckling.

Naturbeten inom jordbruket

Naturbetesmarker hyser ofta höga natur- och kulturvärden. De innehåller i många fall även rikligt med spår från tidigare jordbruk som odlingsrösen, stenmurar, hamlade träd och fossil åkermark. Den flora och fauna som utvecklats under långa tider av kontinuerlig hävd ingår också i de kulturhistoriska värdena. Naturbetesmarker utgörs av flera olika vegetationstyper och innehåller många olika livsmiljöer för växter och djur. De hyser också den största artrikedomen och flera hundra olika arter av kärlväxter kan återfinnas på naturbetesmark, likaså är andra växt-, insekt- och djurgrupper väl representerade.

Typiskt för växtarterna på naturbetesmarker är att de tål avbetning väl. Öppenheten och tillgången till ljus är inte enbart viktiga för växterna utan också för djurlivet. På naturbetesmarkerna finns ofta gamla ädellövträd, enskilt växande träd och hamlade träd som utgör livsmiljöer för ett flertal hotade och sällsynta arter.

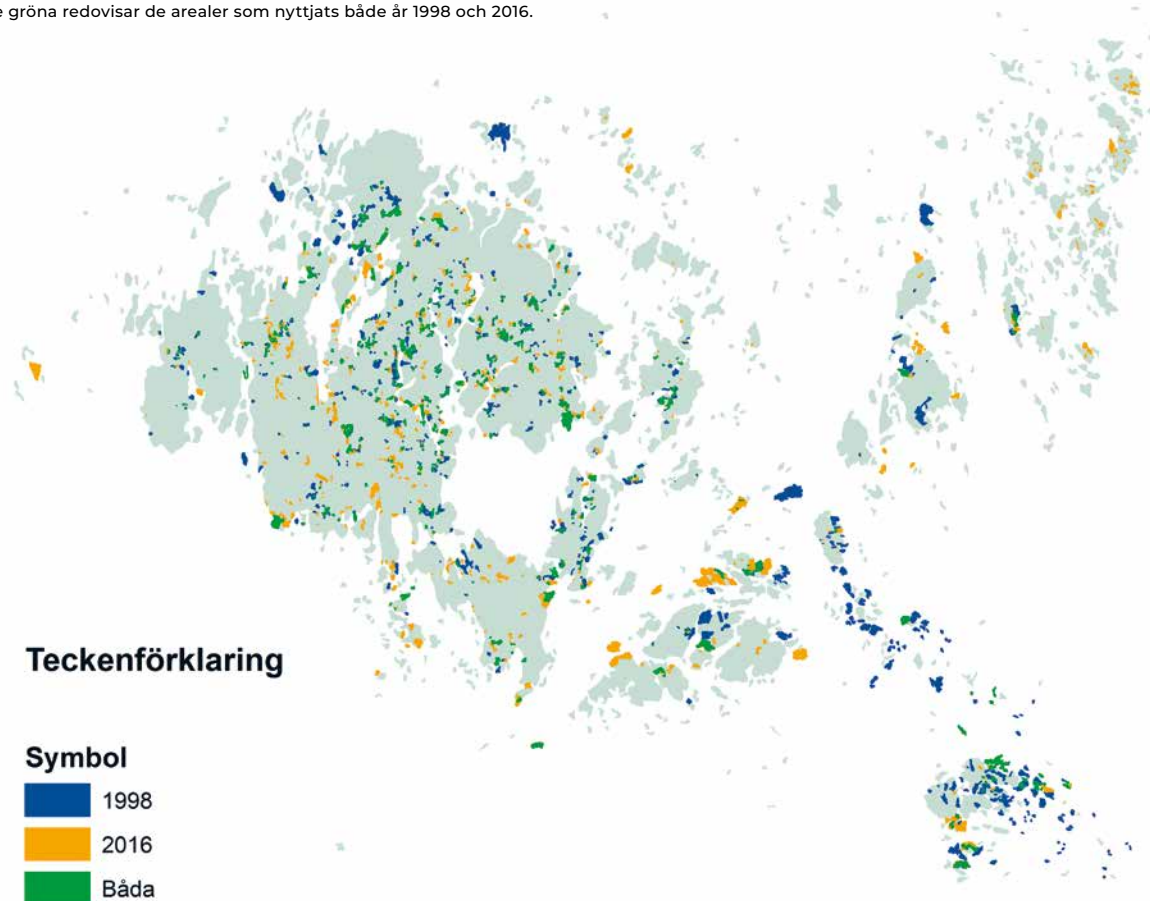
Flera av de arter som gynnas eller som rent av är beroende av hävdade naturbetesmarker är idag hotade, genom upphörande av hävd och igenväxning av naturbetesmarker. Mångfalden av lågvuxna växter konkurreras då ut av ett fåtal högvuxna växter vilket även påverkar exempelvis flera arter av fåglar och insekter negativt.

Vad gäller bin och humlor kan det konstateras att de överlag har minskat. Trenden är densamma som på fasta Finland. Dock behövs flera år av uppföljning för att kunna verifiera trenden. År 2017 var ett dåligt år även för de flesta fjärilsarterna medan de tidigare inventeringarna hade skett under särskilt bra förhållanden. Detta visar ytterligare att det är viktigt med kontinuitet och regelbundenhet i uppföljningarna.

Den pågående uppföljningen av utvecklingen av naturens mångfald inom landsbygdsutvecklingsprogrammet visar att betetrycket har minskat på de flesta naturbetesområden som har varit föremål för uppföljningen sedan år 2002. Under åren 2014–2016 har i medeltal 67 hektar skogsmark omvandlats till bete varje år. Intressanta uppgifter är också att antalet dikor har ökat från drygt 1 150 år 2013 till

Karta 3. Naturbetenas utveckling under perioden 1998–2016

De blå markeringarna redovisar använda naturbeten år 1998, de orangea markeringarna redovisar använda naturbeten år 2016, och de gröna redovisar de arealer som nyttjats både år 1998 och 2016.

Källa: Landskapsregeringen.

Total avgång och avverkningsuttag åren 2012–2016

	2012	2013	2014	2015	2016	MEDELTA
Total avgång (1 000m ³)	330	331	312	335	275	317
Total avverkningsuttag (1 000m ³)	254	255	240	260	215	245

Källa: Landskapsregeringen.

drygt 1 300 år 2017, vilket kan innebära att flera nötdjur betar på naturbeten.

Hållbart skogsbruk

En grundläggande indikator för ett hållbart skogsbruk är att den totala avgången inte överstiger den totala tillväxten under en tidsperiod. Den totala avgången kan variera från år till år beroende på t.ex. efterfrågan, prisbild, drivningsförhållanden eller naturkatastrofer som större stormfällningar. Det är därför möjligt att den totala avgången överstiger tillväxten under enstaka år, utan att äventyra hållbarheten, så länge man kompenserar detta med en lägre avgång under andra år. Med den totala avgången avser man, förutom det direkta avverkningsuttaget, även avverkningsrester och naturlig avgång i skogarna.

På Åland har den totala avgången i medeltal uppgått till 317 000 m³/år under perioden 2012–2016, medan den totala tillväxten uppgår till 442 000 m³/år. Avgången har således utgjort cirka 72 procent av tillväxten under denna period.

Om man enbart ser till avverkningens del av den totala avgången har den i medeltal uppgått till 245 000 m³/år under åren 2012–2016, medan den största hållbara avverkningsvolymen är beräknad till ca 310 000 m³/år.

Genom att certifiera sina skogar kan skogsägarna bidra till ett hållbart skogsbruk. Certifieringen innebär bland annat att skogsägarna på frivillig väg tar större miljöhänsyn än vad lagstiftningen kräver. I dagsläget är bl.a. landskapet Åland och alla medlemmar i Ålands skogsvårdsförening gruppcertifierade enligt PEFC systemet (Programme for the Endorsement of Forest Certification schemes). Samtidigt pågår även ett arbete med att certifiera skogarna enligt FSC systemet (Forest Stewardship Council) i Ålands skogsvårdsförenings regi och vid årsskiftet 2017/2018 fanns 12 stycken FSC certifierade skogsägare på Åland. Den åländska skogsindustrin omfattas även av spårbarhetscertifikat för att påvisa att råvaran härstammar från certifierade skogar.

PROGRAMMET "SKOGSÅLAND2027" fastställdes av landskapsregeringen i december 2017. Processen kring skogsprogrammet präglades av en positiv sam-

arbetsanda bland deltagande intressegrupper, vilket är en styrka som bör användas i det fortsatta arbetet med målsättningarna. Skogsprogrammet avser att på flera plan bidra till förverkligandet av landskapets utvecklings- och hållbarhetsagenda. Som ett led i detta arbete har även digital skogsdata tillgängliggjorts i webb-portalen MinSkog.fi.

Främmande invasiva arter

Främmande invasiva arter är arter som oavsiktligt spridits med människan eller som avsiktligt har importerats. På Åland finns endast några arter som har betydelse på EU-nivå. Dessa är jätteloka, jättebalsamin, kinesisk ullhandskrabba, signalkräfta och mårdhund.

EN HANTERINGSPLAN för invasiva arter utarbetas under 2018.

Insjöar

Bristen på rent, icke salthaltigt grundvatten gör att Ålands insjöar är speciellt viktiga för vattenförsörjningen. Många sjöar är också viktiga för fåglar och fisk och har en skyddsvärd vegetation. Ett mycket stort antal djur- och växtarter är beroende av sjöarna. Om vattenkvaliteten försämras p.g.a. övergödning ändras florans och faunas betydligt. Gäddbeståndet minskar, kräftorna klarar sig inte mer, vissa vattenväxter tar över och sjön växer igen.

Saltviks insjöar utgör ett bra exempel på sjöars tillstånd, då det finns information från 1920-talet (Cedercreutz 1947), 1940-talet (Jaatinen 1950) och från slutet av 1990-talet (Lindholm och Hägg 2001). Toböle träsk och Lavsböle träsk är vattentäkter för vattenbolag, och flera andra sjöar utgör lokala dricksvattentäkter. Fisket är av ringa omfattning, men kräftfångst är fortfarande viktigt. Då havsisarna har minskat p.g.a. klimatförändringar har sjöarnas betydelse för friluftslivet ökat exempelvis för skridskoåkning. Sjöarna hotas av människans aktiviteter. Övergödningen är ett stort problem, och den utgörs för det mesta av diffus belastning, främst från jord- och skogsbruk. I Saltvik sänktes många sjöar under 1950-talet och också det har orsakat förändringar.

Av 16 sjöar är sju fortfarande oligotrofa (klart vatten, liten algproduktion, karga stränder). Dessa

ligger för det mesta i berglandskapet. Sex sjöar klassificerades på 1990-talet som eutrofa (grumligt vatten, stor algproduktion, rik vattenvegetation). Både vattentäkterna Lavsböle träsk och Toböle träsk hör till den här gruppen och vattenkvaliteten borde förbättras i dessa sjöar.

Fyra sjöar är i dåligt skick, hypereutrofa. I en av dessa, Kolmila träsk, borde det vara lätt att förbättra vattenkvaliteten då vattenutbytet är snabbt. Också Mösjöns tillstånd är möjlig att förbättra till rimliga kostnader. Syllöda träsk är naturligt eutrof men också kraftigt övergödd och djupvattnet blir syrefritt sommartid, detsamma gäller Strömma träsk.

Ett hållbart fiske

Målsättningen är att Åland är självförsörjande på fisk år 2030. För att nå målet måste man upprätthålla stabila eller ökande bestånd av kommersiella arter. De kommersiella fiskarterna på Åland är sik, abborre, gös och lax.

• Inköpt abborre och gös från yrkesfisket

Indikatorn beskriver både tillgång på fisk och socio-ekonomiska aspekter. Tillgången eller beståndet är en förutsättning för att yrkesfisket ska kunna verka hållbart, men yrkesfisket måste även ges förutsättningar från samhället för att kunna verka och tillgodose kunderna med fisk. Målsättningen är att bibehålla fångsterna på minst medianvärdet för hela perioden. År 2016 låg abborrmängderna under medianvärdet, medan gösmängderna låg på medianvärdet.

• Fångst av nyckelart, fiskätande fisk och mörtfisk i provfisken

Dessa indikatorer har valts av Helcom och ska bedömas på trendnivå. Indikatorerna nyckelart och

fiskätande fisk visar tillgången på fisk som är intressant för kommersiell försäljning. Ett viktigt argument för starka rovfiskbestånd är att detta i förlängningen leder till minskad algblomning. Rovfisken konsumerar den fisk som livnär sig på djurplankton, en ökad förekomst av djurplankton medför högre betning av växtplankton och således färre och mindre omfattande algblomningar.

Trenderna har analyserats med regressionsanalys med avseende på trend i tid (signifikansnivå 95 procent). Grått indikerar ingen förändring, grönt indikerar positiv förändring och rött indikerar negativ förändring i trenden utgående från våra värderingar.

Centrala aktörer

Följande aktörer har identifierats som centrala i det långsiktiga arbetet med förverkligandet av det strategiska utvecklingsmålet (fler kan komma att läggas till): Landskapsregeringen, kommunerna, näringslivet, primärproducenter.

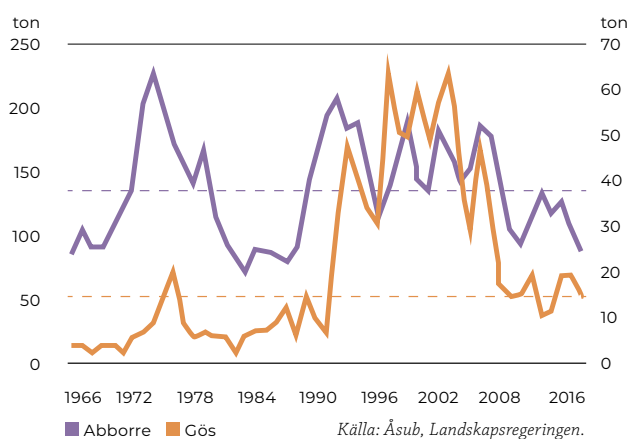
Indikatorer:

Följande indikatorer har identifierats som centrala att följa upp i aktuell rapport:

- **NY: Total virkesavgång vs total tillväxt**
- **NY: Inköpt abborre och gös från yrkesfisket**
- **NY: Fångst av nyckelart, fiskätande fisk och mörtfisk i provfisken**
- **Andel skyddad mark och vattenareal**
- **Hotade arter och biotoper**

Inköpt abborre och gös 1966–2016

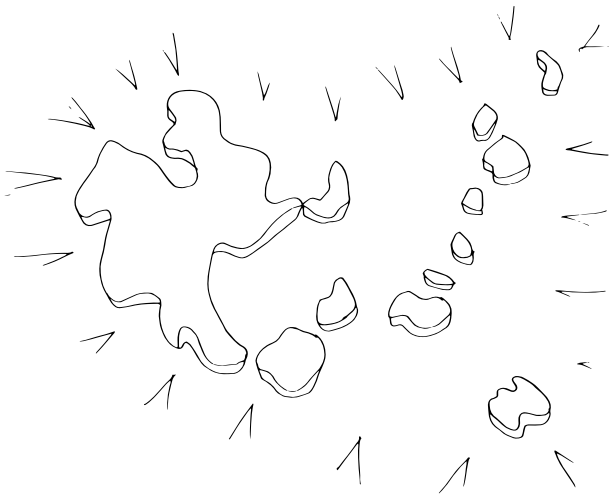
De heldragna linjerna indikerar fångster och de streckade linjerna indikerar medianvärdet för hela perioden.

Fångsttrender i årliga provfisken baserat på kilo fisk per fiskeansträngning

Marsund/Bovik År 2002–2017	Nyckelart Abborre	Stabil
	Fiskätande fisk	Stabil
	Mörtfisk	Stabil
Kumlinge År 2003–2017	Nyckelart Abborre	Stabil
	Fiskätande fisk	Stabil
	Mörtfisk	Ökande
Lumparn År 2010–2017	Nyckelart Gös	Ökande
	Fiskätande fisk	Stabil
	Mörtfisk	Ökande

Källa: Landskapsregeringen.

3.5 Strategiskt utvecklingsmål 5 – Attraktionskraft för boende, besökare och företag

Målet attraktionskraft för delområdena boende, besökare och företag innebär en *framåtrörelse*; något som attraherar, drar och skapar livskraft i samhället. Attraktionskraften påverkas av en rad faktorer, men det finns ändå vissa allmänna aspekter gemensamt för de flesta samhällen: ett diversifierat arbets- och näringsliv, ett brett utbildnings- och kulturutbud, goda boendemiljöer, effektiva transporter och en tillgänglig service av hög kvalitet – livskvalitet som bidrar till att alla kan blomstra.

Målet går också att mäta. Det gör vi med hjälp av de indikatorer som valdes i samband med statusrapport 1. Indikatorerna omfattar faktorer som födelsetal, nettoinflyttning, anlända gäster och arbetsplatser i privata sektorn. Vi kan konstatera att Åland har en betydande attraktionskraft och att utvecklingen sammantaget varit positiv det senaste året. En mer detaljerad uppföljning av indikatorerna gjordes av i statusrapport 1 (kap 3.6) och föreslås göras vart femte år för att se de mer långsiktiga trenderna. Därför ingår inte detta i denna statusrapport.

Det är inte nödvändigt att slå fast kvantitativa mål år 2030 för varje delområde/indikator – det centrala är att alla har en positiv utveckling – en framåtrörelse som visar Ålands gradvis ökande attraktivitet. Arbetet med att främja befolkningstillväxt, lockande exponering för besökare och gynnsamma kommersiella förutsättningar bör fortsätta utvecklas.

De strategiska utvecklingsmålen har många beröringspunkter sinsemellan och påverkar delvis varandra. För förverkligandet av agendan och en långsiktigt hållbar utveckling kan initiativ och åtgärder som ökar attraktiviteten för boende, besökare och företag inte inskränka möjligheterna att uppnå de övriga sex strategiska utvecklingsmålen. Samtidigt

bör en utvecklad attraktionskraft inom ett av de tre delområdena inte ske på bekostnad av ett annat. En attraktionskraft som ser till både boende, besökare och företag – och en balans mellan dessa.

I beskrivningen av målet i utvecklings- och hållbarhetsagendan (se sid 15) framgår att år 2030 värderas konst, design och arkitektur samt attraktiva boende- och livsmiljöer högt, och dessa aspekter fördjupas nedan. Vidare framgår att det är en nyckelfaktor för attraktionskraften att år 2030 är utvecklings- och planeringsprocesserna för mark- och vattenanvändning kvalitetsmässigt i framkant i nordiskt perspektiv. Utvecklingsarbete inom denna aspekt pågår och presenteras separat i kapitel 4.

I ETT AKTUELLT och övergripande *attraktionskraftsprogram*, som syftar till att identifiera och samordna åtgärder för förstärkt attraktionskraft, ingår flera delar som bildar en helhet, men samtidigt står på egna ben. Bland annat ingår en övergripande strategi för varumärket Åland, ett eventuellt program för nettoinflyttning, turismstrategin för Åland (ett program för besöksdestinationens utveckling och marknadsföring) och ett eventuellt program för den fysiska strukturutvecklingen.

Nuläge och implementering

Utvecklingen för de valda indikatorerna har varit positiv sedan statusrapport 1 förutom vad gäller utvecklingen av arbetsplatser i den privata sektorn. För att ge en mer fullständig bild av attraktionskraft för företagande och investeringar omfattar den sistnämnda indikatorn både antal företagare och inte endast anställda löntagare.

En analys av prognoserna för alla de valda indikatorerna visar att en trendmässig utveckling av det åländska samhället kommer att ge positivt resultat år 2030 för alla indikatorer förutom utvecklingen av arbetsplatser i privat sektor som kommer att ligga kvar på samma nivå som idag.

Det finns fler orsaker till att det inte har tillkommit så stor mängd nya arbetsplatser i privat sektor de senaste åren. Handlingsutrymmet i offentlig sektor har gjort att antal offentligt sysselsatta växt snabbare än i privat sektor. Fluktuationer inom den för Åland så viktiga sjöfarten får ett stort genomslag både i sysselsättningsstatistik och BNP. De senaste siffrorna visar dock att den ekonomiska utvecklingen varit gynnsam och ett ökat BNP/capita i privat sektor ger företagen utrymme för investeringar som kan leda till kommande nya arbetsplatser.

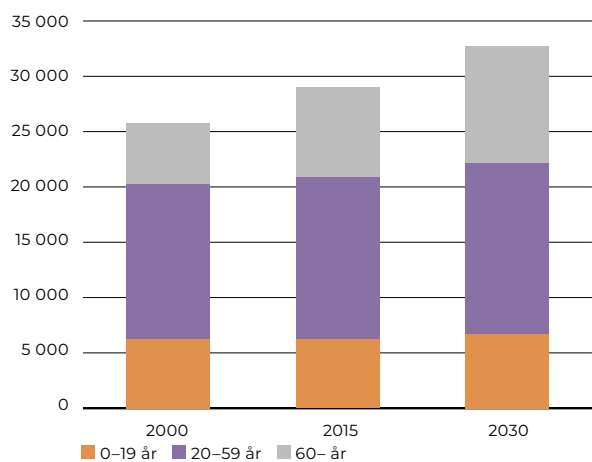
NÄTVERKETS STORFÖRETAGSGRUPP, som består av de femton största företagen på Åland, arbetar i initiativet #braingainåland och inom HR-gruppen tillsammans med Åland Living och Högskolan kring rekrytering, kompetensförsörjning, attraktiva arbetsplatser och ledarskapsutveckling.

Framöver bör möjligheterna att öka antal arbetsplatser i privat sektor studeras mer noggrant samt vilka affärsmöjligheter en snabb ökning av befolkningen som är 60 år och äldre innebär. Förändringar av olika slag i samhället leder till oväntad utvecklingspotential och en sådan är t.ex. att befolkningen som är 60+ fortsätter växa fyra gånger mer (ökning ca 2 400 personer) än de som är i åldrarna 20–59 år (ökning ca. 600) de kommande 15 åren. Hur kommer konsumtionsmönstren och köpkraft att ändras, vilka tjänster efterfrågas – sker en förskjutning från varor till tjänster, ökar konsumtionen av kulturtjänster, hur ska den fysiska och digitala infrastrukturen se ut, hur ändras boendepreferenser, vilka krav ställer det på attraktionskraften på Åland för att möta den här efterfrågan.

Kultur och kreativa näringar

Konst, design och arkitektur värderas högt i förverkligandet av målet i enlighet med beskrivningen av målet i utvecklings- och hållbarhetsagendan. Kulturella och kreativa näringar, som tar avstamp i kulturskapande och kreativa processer och är en del av ett livskraftigt näringsliv, utgår från en kärna där konstnärligt värde skapas. I huvudsak omfattar kreativa näringar arkitektur, dataspel, design och formgivning, film, foto, konst, kulturarv, litteratur, media och marknadskommunikation, mode, musik, scenkonst, slöjd och hantverk, måltids- och besöksnäringen samt upplevelsebaserat lärande.

Befolkning efter ålder 2000 och 2015 samt prognos för 2030

Källa: Åsub, befolkning.

Design och gestaltning får en allt större betydelse för att attrahera konsumenter. Framtiden ligger i vikten av att ta tillvara immateriella värden och rättigheter. Mångfald är en dynamisk kraft. Den anses vara en framgångsfaktor till en av de snabbast växande näringarna i världen, de kulturella och kreativa näringarna. En UNESCO rapport från 2016 visar att efterfrågan på konst, kulturprodukter och tjänster aldrig har varit större än nu.

UNDER 2018 sammanställer ÅSUB statistik om kultursektorn på uppdrag av landskapsregeringens kulturbyrå och i samband med detta definieras de kulturella och kreativa näringarna ytterligare. Ansvaret för stimulansåtgärder för och uppföljningen av de kreativa näringarna bör förtydligas.

Utbildningssektorn och skolan har en central roll i att öva kreativitet. Genom bredd får man spets. En strategisk satsning på att skapa skärningspunkter, nätverk, hubbar där kreatörerna och konstnärerna möter de mer traditionella industrierna, bör genomföras. Är bilen Jaguar en del av bilindustrin eller modeindustrin kan man fråga sig. En nyckelaktör i detta arbete är Högskolan på Åland – där långsiktig satsning på innovation och kreativitet kopplat till forskning bör göras för att skapa just en sådan en hubb som skulle bidra till förstärkt attraktionskraft med sikte på hållbara konsumtionsmönster.

Attraktiva boende – och livsmiljöer

Attraktiva boende – och livsmiljöer innefattar tillgänglighet till olika typer av service och funktioner, men också den fysiska utformningen (såsom arkitektur, bostadsnära parker, belysning) av boende- och närmiljön. Attraktiva åländska boendemiljöer skapar möjligheter till goda livsförutsättningar: närheten till service, arbete, skola, daghem och goda kommunikationer gör det är enklare att leva ett gott vardagsliv.

Tillgång till olika typer av service är lika viktig över hela Åland. Arbetsplatser, skolor, hälsovård och annan bas-service är till exempel en nödvändighet för att kunna bo året runt i skärgården, och för att skapa förutsättningar för nyinflyttning. På mindre orter har dagligvarubutiken en viktig roll då den ofta erbjuder ett urval av service- och ombudstjänster vid sidan av dagligvaruförsäljningen, och därtill fungerar som mötesplats.

En plats med hög boendeattraktivitet är en plats dit människor vill flytta – och där man vill bo kvar. Ett mått på boendeattraktivitet är därmed befolkningmängden, eftersom platser där många väljer att bo är att betrakta som attraktiva platser. Flertalet kommuner arbetar för närvarande aktivt med skapandet av attraktiva boendemiljöer i syfte att öka inflyttningen.

Kulturarvet är en viktig aspekt även gällande attraktiva boende – och närmiljöer, vilket till exempel en undersökning gjord av Kulturmiljö Halland visar. Studien har påvisat vilken effekt en byggnads kulturhistoriska värde har på dess ekonomiska värde. Resultaten från studien visar att människor betalar mer för byggnader med kulturhistoriska kvaliteter, och att en klar majoritet av husköparna ser det som viktigt att bevara de kulturhistoriska karaktärsdragen.

Varumärkesplattform: Åland är "som ett land i landet"

Den övergripande strategin för varumärket Åland bygger på en varumärkesplattform som tagits fram i bred samverkan med många olika aktörer i samhället. Plattformen utgör bas för kommunikation om Åland både internt och externt. För samordning av aktiviteter som stöder varumärket och för att långsiktigt driva implementeringen av varumärkesplattformen har en varumärkesgrupp tillsatts med representanter från landskapsregeringen, Visit Åland, Ålands Näringsliv och Åland Living. De har i sin tur ansvar för att länka till andra grupper av aktörer som har nytta av och berörs av varumärkesinsatserna.

I varumärkesplattformen fastslås att varumärkets position är "som ett land i landet" vilken byggs upp av fem unika egenskaper och styrkor som Åland har:

Som indikatorer för attraktionskraften för besökare används dels landturismens förädlingsvärde, dels antal anlända gäster. Det finns ett värde i att följa upp det unika antalet besökare som kommer till Åland eftersom de samtidigt kan vara potentiella inflyttare eller personer som kan ha intresse av att investera på Åland. Årsvis finns det uppgifter i den officiella statistiken om anlända gäster som övernattar i kommersiella inkvarteringsanläggningar och vart femte år studeras totalantalet besökare.

FÖR ATT bidra till att öka destinationen Ålands attraktivitet för besökare görs en halvtidsrevidering av "Turismstrategin för Åland 2012–2022". Målgrupper, marknader och utbud analyseras. Under våren 2018 görs en bransch- respektive omvärldsanalys av Visit Åland och under år 2018 görs utredningen om turismens samhällsekonomiska betydelse av ÅSUB som ger väsentligt underlag till kommande turistiska insatser.

Ålands USPar - unika försäljningsargument

HAV - 360 grader

360 grader hav
Centrum för världens största skärgård
Bortom havet finns storstäderna
Bortom havet finns den globala marknaden
Resan börjar på havet
Vår väg är havet
Havet ger näring
Vi lever på havet
Havets folk
Havet är rekreation
Alla vägar bär till havet
Havet som bro
Havet är frihet

AMBITIÖST SAMHÄLLE

Strävan till ett 100 %igt hållbart samhälle
Ett samhälle i framåtrörelse
Den åländska mentaliteten – allt är möjligt/storhetsvansinne
Liten och stor
Vi jämför oss med närliggande storstäder
"Erövra" världen attityd
Entreprenörskap som drivkraft, mångsysslare
Flera börsbolag/många huvudkontor
Fokus på export
Från tillverkningsindustrin till transport, IT, offentlig förvaltning och bank&försäkring
Högskola skapar intellektuellt samhälle
Östersjöfonden
Ålandindex

ÖTID - 10 minuter

till karriären
till dagis och skola
till flyget
till sjukhuset
till BB
till naturen
till havet
till lugnet
till beslutsfattare
till rekreation, fritiden
till aktiviteterna
till sevärheterna
till maten
till ön
till centrum
till hotellet
till åländsk kultur
till hamnen
till upplevelsen
Mer tid till livet – närheten till allt

FREDENS ÖAR

Tillitens, trygghetens, frihetens öar
Vi känner varandra
Vi är beroende av varandra
Välkommande
Mångfalden
Utvecklad självstyrelse
Ålandsexemplet
Historien

LIVET ÄR EN FEST

Självstyrelsefest,
Midsommarfest,
Kräftfest,
Skordefest,
Fotbollsfest,
Fredsfest,
Pridefest,
Bröllopsfest,
Anders Wiklöfs födelsedagsfest,
Musikfest, Ölfest,
Champagnefest ...
Eller din egen fest.

↓
Mat & Dryck

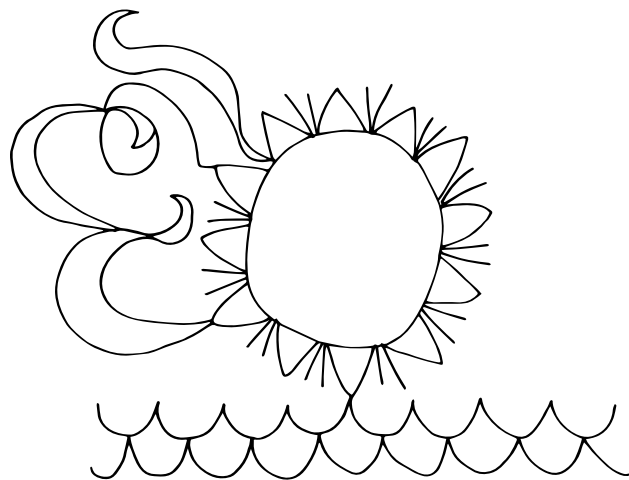
Företagens investeringsvilja hänger samman med ovanstående punkter, företagens och branschens verksamhetsutsikter, lönsamhet och tillgång till finansiering. För framförallt tillverkande företag är konkurrenskraftiga produktionskostnader centrala förutsättningar för verksamheten. Ålands Näringsliv r.f. samverkar med offentliga sektorn för att sänka produktionskostnaderna för samhällsteknisk infrastruktur som el, vatten och avlopp. Landskapsregeringen har förenklats reglerna för offentlig företagsfinansiering och bl.a. höjt stödet för mikroföretag som satsar på internationalisering.

Centrala aktörer

Följande aktörer har identifierats som centrala i det långsiktiga arbetet med förverkligandet av det strategiska utvecklingsmålet (fler kan komma att läggas till): Alla företag, alla kommuner, Fastighetsverket, Företagsam skärgård, Högsolan på Åland, kapitalägare, landskapsregeringen, Mariehamn med omnejd i egenskap av centralort, opinionsbildare, Visit Åland, Ålands gymnasium, ÅHS, Åland Living och Ålands Näringsliv r.f.

Indikatorer:

- **Födelsetal och nettoinflyttning**
- **Demografisk utveckling**
- **Anlända gäster**
- **Landturismens förädlingsvärde**
- **Arbetsplatser i privata sektorn**
- **BNP-utveckling i privata sektorn**

3.6 Strategiskt utvecklingsmål 6 – Markant högre andel energi från förnyelsebara källor och ökad energieffektivitet

Det sjätte strategiska utvecklingsmålet, ”Markant högre andel energi från förnyelsebara källor och ökad energieffektivitet”, har konkretiserats sedan den första statusrapporten. I och med energi- och klimatstrategin för Åland innebär målet att vi ska uppnå följande senast år 2030:

- **60 procent lägre koldioxidutsläpp jämfört med 2005**
- **60 procent förnyelsebar energi av den totala energianvändningen**
- **60 procent lokalproducerad förnyelsebar el av den totala elanvändningen**
- **Ingen fossil uppvärmning av byggnader**
- **50 procent lägre utsläpp från trafiken jämfört med 2005**

Genom att uppnå det ovanstående tas ett väsentligt steg i riktning mot visionen (år 2051) att det åländska samhället endast använder förnybar energi och att väsentliga förbättringar vad gäller energieffektivitet har uppnåtts.

Genom indikatorerna för utvecklingsmålet mäter vi gapet mellan nuläget och målet per år 2030. Inga betydande förändringar i resultaten för indikatorerna har skett sedan Statusrapport 1 (se kap 3.7). Således är nuläget att ca 30 procent av energianvändningen är av förnyelsebart ursprung, ca 20 procent av elanvändningen är lokalproducerad och förnyelsebar el samt att koldioxidutsläppen minskat med ca 30 procent sedan 2005.

Nuläge och implementering

Idag är ca 30 procent av energiförbrukningen av förnyelsebart ursprung. Effektiveringen är viktig och pågår kontinuerligt. I samband med effektiveringen eftersträvas även minskat behov av icke-förnyelsebar energi.

El

Av den elmix som används på Åland kommer ca 20 procent från lokala och förnyelsebara energikällor, främst vindkraft. Vid hög efterfrågan på energi produceras även el av fossila bränslen lokalt. Elmixen består i övrigt av importerad el från Sverige och Finland.

I Sverige är vattenkraft och kärnkraft de dominerande produktionssätten för el, vindkraft utgör en andel medan produktion med fossilt ursprung endast är en marginell andel. Kärnkraften räknas generellt som fossilfri men inte förnyelsebar då högaktivt avfall är en restprodukt av elproduktion från kärnkraft.

Även i Finland är vattenkraft och kärnkraft dominerande tillsammans med kombinerade kraftvärmeanläggningar, och i dessa anläggningar förekommer både biomassa och fossila bränslen.

Värme

Uppvärmning av hushåll med sol och biobränslen är förnyelsebart. Olika typer av elvärme (direkt eller värmepumpar) har blivit de vanligaste uppvärmningsalternativen. Elvärme är förnyelsebart om elens ursprung är från förnyelsebara energikällor. Elvärme ger, oavsett elens ursprung, inte upphov till lokala utsläpp. Oljeeldning utgör fortfarande en stor del av uppvärmningen på Åland även om dess omfattning minskat dramatiskt under senare delen av 2000-talet. Fossila bränslen och el av icke-förnyelsebart ursprung är inte ett hållbart uppvärmningsalternativ.

Trafik

Den åländska trafiken drivs i princip helt av fossila bränslen. Antalet elbilar ökar något, men från en väldigt låg nivå.

Energieffektivitet

"Den mest hållbara energin är – oavsett källa – den som inte konsumeras".

Att använda energi i onödan är både ineffektivt och ohållbart. Beroende på anläggning och bränsle kan elproduktion genom förbränning vara ett ineffektivt alternativ. För att öka energieffektiviteten i byggnader bör åtgärder genomföras för att öka deras energiprestanda. Direkt el är idag ett ineffektivt alternativ jämfört med värmepumpar. Inom trafiken används kollektivtrafiken och samåkande i liten skala vilket ger ett ineffektivt trafiksystem, lättare fordon skulle också öka effektiviteten. Eldrivna transportmedel energieffektiverar trafiken där det idag förekommer främst förbränningsmotorer. Dagens energikonsumtion går att minska genom energieffektivare teknik samt att undvika onödig användning.

I nuläget minskar den lokala produktionen av förnyelsebar el. Detta p.g.a. dålig lönsamhet för vindkraften och att ökningen av solex inte kompenserar förlusten. Ny vindkraft är planerad och väntar på genomförande, vilket kan betyda en återökande lokal produktion av förnyelsebar el. Landskapsregeringen stöder småskaliga solenergianläggningar och produktionsstöd ges till den befintliga vindkraften.

Inom värmeområdet pågår en övergång från oljeeldning till andra alternativ. Biobaserade när- och fjärrvärmenät etableras och byggs ut. Landskapsregeringen stöder investeringar i biobaserad uppvärmning.

Inom trafiksektorn ökar intresset för elbilar och flera registreras än tidigare. Det totala antalet bilar ökar dock snabbare än antalet elbilar som registreras. Biobränslen förekommer i bränslebolagens produktutbud men har hittills inte nått Åland. Landskapsregeringen har givit stöd för etableringen av laddinfrastruktur för elbilar.

Inom energieffektiveringen höjer ny teknik effektiviteten av energianvändningen i nya apparater. Nybyggda hus får hög energiprestanda och energiprestandan höjs ofta i samband med renoveringar. Nya bestämmelser angående byggnaders energiprestanda väntas inom de kommande åren.

Projektet FLEXe-demo (även kallat CLIC-projektet) med syfte att göra Åland till en demoplattform för smarta energinät har förutsättningar att bidra till att uppnåendet av detta strategiska utvecklingsmål. Synbara effekter av projektet kan förväntas först på längre sikt.

Centrala aktörer

Följande aktörer har identifierats som centrala i det långsiktiga arbetet med förverkligandet av det strategiska utvecklingsmålet (fler kan komma att läggas till):

El: Allwinds & Co, Kraftnät Åland, Mariehamns Elnät, Mariehamns Energi/Bioenergi, Ålands Eländslag

Värme: Alla kommuner, Mariehamns Energi/Bioenergi, RBS, Teboil, VVS-firmor/EMIL

Trafik: Bilåterförsäljare, bränsleåterförsäljare, Mariehamns åkeriförening, Motorfordonsbyrån, Röde orm, Transmar, Viking Line, Williams buss, övriga taxibolag

Energieffektivitet: Elfirmer, EMIL.

Indikatorer

Den utredning som krävs för att bestämma status på indikatorerna ses inte som nödvändigt att utföra varje år. Dels på grund av att i normalfallet sker endast mindre förändringar under ett år och dels för att utredningen är resurskrävande. Avsikten är att statusen för indikatorerna uppdateras vart tredje år eller då betydande förändringar skett inom energisektorn.

Följande indikatorer har identifierats som centrala att fortsättningsvis följa upp med lämpligt intervall:

- **NY: Antal registrerade bilar per energilag**
- **NY: Såld mängd bensin, diesel, biobränsle för fordonsbruk**
- **Totala koldioxidutsläpp från energianvändning a) med b) utan sjöfart/capita/BNP**
- **Andelen förnybar energi av totala energianvändningen**
- **Total energianvändning per energikälla**
- **Andelen lokalt producerad förnyelsebar el av totala elförbrukningen**
- **Färjornas koldioxidutsläpp**

3.7 Strategiskt utvecklingsmål 7 – Hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster

Målet ”hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster” betyder att vi på Åland år 2030 endast konsumerar och producerar varor och tjänster som är producerade inom de fyra hållbarhetsprincipernas ramar (se sid 3). Målet går också att mäta. I statusrapport 1 var det dock för tidigt att fastslå indikatorer för målet. Nedan presenteras de indikatorer som i och med denna statusrapport har valts för uppföljningen av målet.

Ett flertal aktiviteter och projekt som bidrar till uppnåendet av målet pågår för närvarande. I nästa steg behöver områden som insamling av data, identifiering av möjliga kompletterande lösningar, handlingsplan och genomförande av åtgärder och projekt bearbetas.

I statusrapport 1 konstaterades att målet är komplext. Orsakerna till målets komplexitet är många. Komplexiteten och möjliga hinder behöver hanteras för att målet ska kunna uppnås. Ett axplock av orsakerna till komplexiteten och möjliga hinder för att uppnå målet följer:

Lokala företag och lokal handel konkurrerar på en global marknad. Den fria rörligheten värdesätts: rörlighet av varor, tjänster och människor. Så länge priset är den främsta utgångspunkten för konsumentens val, oavsett om konsumenten är en privatperson, ett företag eller offentlig sektor, finns det stora problem med att uppnå målet. Det som inte finns tillgängligt i den lokala handeln kan snabbt beställas genom näthandel. Brister i ansvarskedjan kan leda till ojämlika förutsättningar att konkurrera, vilket i värsta fall på kort sikt ekonomiskt gynnar de företag som inte tar ansvar för människan eller miljön. Den fria rörligheten gynnar oss också, genom möjligheter för export av lokala varor och individens tillgång till produkter, tjänster eller arbeten som inte finns att tillgå lokalt.

Individens valfrihet värderas högt. Människan har möjlighet att göra egna val inom lagens ramar. Valen som människan som konsument förväntas göra är många. Genom dagens rika utbud finns det väldigt begränsade möjligheter för den enskilda individen att säkerställa att alla varor och tjänster som konsumeras bidrar till hela producent- och handelsledets möjligheter att stegvis flytta sin verksamhet inom hållbarhetsprincipernas ramar.

Det lokala målets framgång är beroende av faktorer som inte i alla delar kan säkerställas lokalt. "År 2030 sker således enbart hållbar konsumtion." Skrivningen i utvecklings- och hållbarhetsagendan är tydlig. Men genom tidigare nämnda faktorer är vi beroende av att det finns hållbara varor och tjänster att konsumera, både lokalt och globalt. För att lyckas med målet krävs en global omställning. Det finns behov av en förändring i de rådande systemen i världen, tillsammans med utrymme för nya mönster och innovationer.

Nuläge och implementering

Det var för tidigt att i statusrapport 1 slå fast vilka indikatorer som ska användas för att följa upp hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster. I det följande presenteras de indikatorer som kommer att användas för det sjunde strategiska utvecklingsmålet.

Avgränsningen för indikatorerna är gjord i förhållande till övriga utvecklingsmål och i förhållande till vad som produceras lokalt. Både transporter och energi är relevanta men omfattas av strategiskt utvecklingsmål 6.

I sammanhanget är det värt att notera att en stor och potentiellt allt större del av både konsumtionen och produktionen gäller tjänster. Det ställer delvis andra krav på hållbarhetsanalysen än när det gäller varor.

• Indikator "Miljöintresse i vardagen – Köp av varor och tjänster"

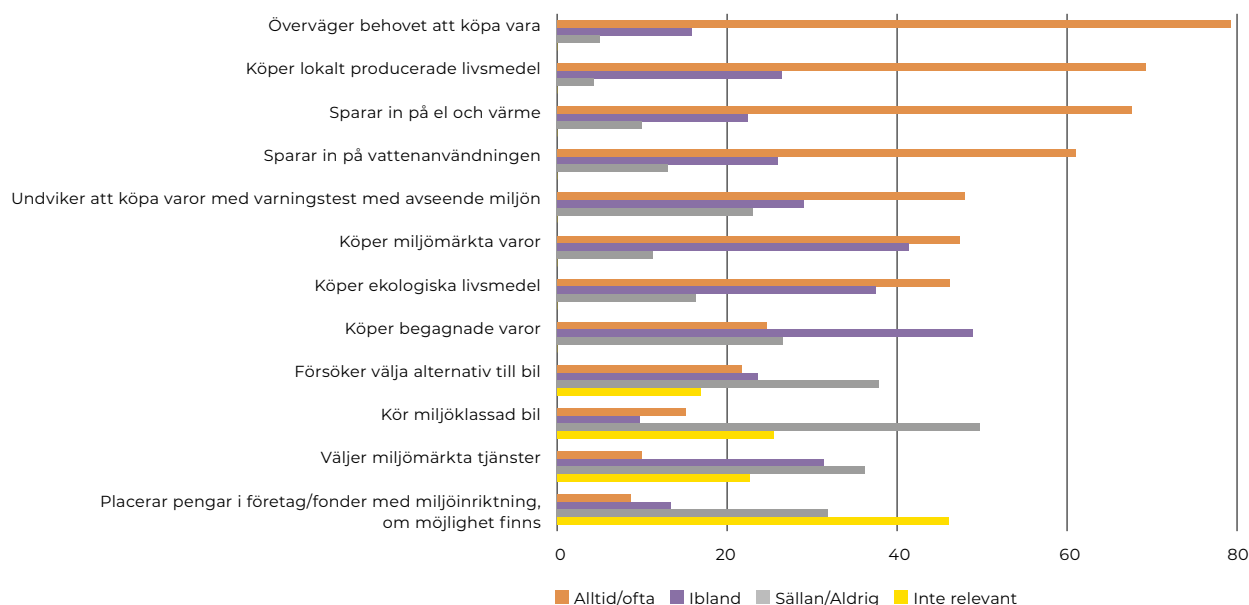
Kunskap, attityder, vanor och mönster påverkar val som individen gör vid inköpstillfället. Återanvändning, genom till exempel inköp av begagnade varor, är ett bra val eftersom inköpet inte innebär samma användning av naturresurser som en nyproducerad vara kräver.

Inköp av lokala varor innebär att vi delvis kan utsluta ett orosmoment som rör målet "Hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster", det vill säga vårt beroende av att omvärlden producerar hållbart. För att nå en hållbar produktion av livsmedel krävs samstämmighet och arbete, men det är åtminstone moment som vi delvis har makt över på ett lokalt plan.

Brukbara och livskraftiga jordar är en ödesfråga för det hållbara samhället. Bördig mark med näringsbalans är viktiga förutsättningar för att långsiktigt bruka jordar. Konsumentens inköp av ekologiska livsmedel visar på praktisk omsättning av miljöintresse.

Miljömärkning är ett steg i rätt riktning för konsumenten. En märkning är ett lätt sätt för företaget att kommunicera att produktionen av varan eller tjänsten håller sig inom vissa ramar. I dagsläget

På vilket sätt tar sig ditt miljöintresse uttryck i din vardag när det gäller köp av varor och tjänster?

Källa: Åsub, "Ålänningarna och miljön", enkätundersökning år 2015.

finns dock väldigt många typer av märkningar. Då intresset av märkta varor finns leder detta också till ett behov av kunskap kring vilka märkningar som är trovärdiga och som för företagen i rätt riktning, mot hållbarhetsprinciperna.

• Indikator "Hushållens genomsnittliga konsumtionsutgifter"

Hållbar konsumtion och produktion är kopplat till kvantiteten. En småskalig produktion som har potential att bli fullt hållbar på relativt kort tid har inte alls samma möjligheter då produktionen expanderar. Det samma gäller konsumtionen.

Privatkonsumtionen är i dagsläget inte hållbar, primärt på grund av två orsaker: Vi konsumerar för mycket och vi konsumerar delvis ohållbara varor och tjänster. Flera av de områden som är kritiska i omställningen till ett hållbart samhälle är också de områden som vi spenderar mycket av hushållskassan på, som bostäder och energi, livsmedel och alkoholfria drycker samt transport⁵.

Tabellen nedan visar vissa skillnader mellan Åland och hela Finland i övrigt. De totala konsumtionsutgifterna ligger något högre än för hela landet. I jämförelse med hela Finland spenderar ålänningarna märkbart mindre på alkohol och tobak, men även mindre på kläder och skor, transport, rekreation och kultur och utbildning.

⁵ Statistiken redogör inte för om konsumtionen inom dessa sektorer är hållbar eller inte. Det kan därför behöva kompletteras med sektorsvisa analyser för att få en mer helhetlig bild av graden av hållbarhet för den åländska konsumtionen.

Konsumtionsutgifter i hela Finland samt Åland, 2012

SEKTORER	HELA FINLAND	ÅLAND
Konsumtionsutgifter totalt	35 770	39 824
Livsmedel och alkoholfria drycker	4 540	5 454
Alkoholdrycker och tobak	794	329
Kläder och skodon	1 177	914
Bostäder och energi	10 047	13 714
Inventarier, hushållsmaskiner och utrustning	1 683	2 128
Hälsovård	1 130	1 295
Transport	6 111	4 678
Kommunikation	903	1 064
Rekreation och kultur	3 636	3 151
Utbildning	59	9
Hotell, caféer och restauranger	1 466	2 068
Diverse varor och tjänster	4 224	5 017

Källa: Åsub, de åländska hushållens konsumtion.

Åland har generellt något högre kostnadsläge än exempelvis Finland och Sverige som helhet, vilket behöver beaktas vid jämförelser med dessa länder. Högre konsumtionsutgifter på Åland innebär således inte alltid en jämförelsevis större konsumtion.

• Indikator "Avfallsmängder"

De rester som kvarstår efter produktion och konsumtion ska fasas in ett kretslopp för att vara långsiktigt hållbara. Det innebär bland annat att användning av farliga ämnen måste utfasas i en resurseffektiv cirkulär ekonomi. Att förlänga livslängden för olika produkter genom att låna, reparera det som gått sönder och köpa begagnat behöver bli vanligare.

Möjligheterna att använda olika avfallsslag som resurser i vidare produktion varierar. Med nya affärsmodeller för avfall kan incitamenten öka att se rester som en resurs. Det minskar i så fall utvinning av helt nya resurser från naturen samtidigt som redan utvunna resurser används effektivt som t.ex. material eller energi. Avfallshierarkins prioritetsordning är Förebyggande, Återanvändning, Materialåtervinning, Annan återvinning t.ex. energiåtervinning och bortskaffande som sista åtgärd.

• **Indikatorer "Företag och offentliga aktörer som hållbarhetsrapporterar" och "Företag och offentliga aktörer med tredjepartsverifierade hållbarhetscertifieringar"**

För att kunna ge svar på om produktionen sker inom ramen för de fyra hållbarhetsprinciperna eller tar steg för att flytta in produktionen av varor och tjänster inom dessa ramar bör de producerande aktörerna, oavsett om det är företag, föreningar, myndigheter eller andra som organiserar produktion, göra hållbarhetsredovisningar, införa certifieringar eller det som är relevant för branschen och sektorn.

En mängd företag och offentliga aktörer går eller har gått en kurs i grunderna för att hållbarhetsredovisa enligt Global Reporting Initiative (GRI). Dessa är: Viking Line, Åland Post Ab, Eriksson Capital, Ålands Landskapsregering, ÅSUB, Ålandsbanken, PAF, Landskapets Fastighetsverk, Ab Lantbruk, ÅDA, Ålands Vatten, Ålands Gymnasium, ÅCA, Ålands Ömsesidiga och Ålcom.

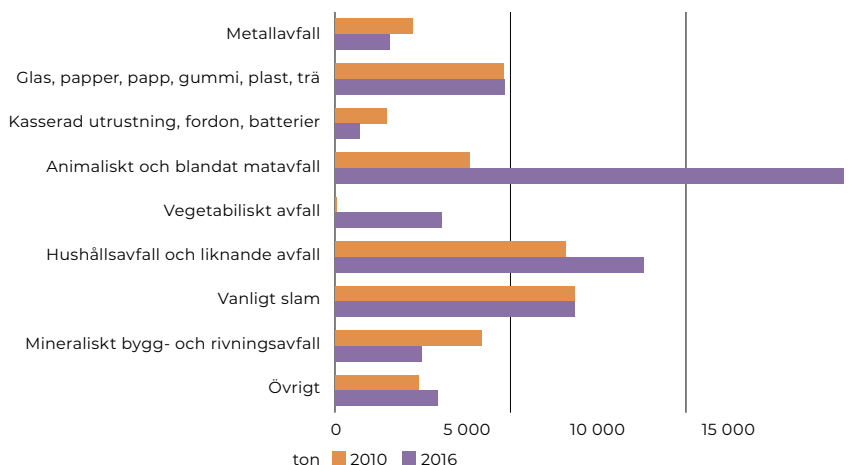
Medverkan i kursen har lett till allt från GRI-inspirerade redovisningar till mer grundläggande hållbarhetsrapporteringar. Ålands landskapsregering har i förvaltningsberättelsen för år 2017 valt ut följande hållbarhetsfrågor som ges en fördjupad avrapportering: upphandling, antikorrupktion, material, miljöbedömning av leverantörer, icke diskriminering och utbildning och kompetensutveckling.

Både företag och offentliga aktörer arbetar med certifieringar och ledningssystem som berör hållbarhetsaspekter. Miljöledningssystemet ISO 14001 är vanligt inom större organisationer, till exempel inom Mariehamns stad. Inom turism- och fritidssektorn arbetar ett 20-tal aktörer med certifieringsverktyget Green Key, varav ett 10-tal är certifierade. Miljöcertifieringen Svanen har även fotfäste på Åland med ett certifierat hotell och en certifierad städtjänst.

Inom livsmedelssektorn finns ekologiskt märkta livsmedel som produceras lokalt. Ekologiska grönsaker och rotfrukter säljs främst genom Andelslaget Odlarringen, som enbart fokuserar på ekologisk produktion. Utöver detta finns bland annat ekologisk mjölk och ekologiskt kött som är lokalproducerat.

Uppkommet avfall efter avfallsslag 2010 och 2016

Källa: Åsub.

Ålänningarnas CO₂-avtryck genom konsumtion

Sommaren 2017 nåddes vi av nyheten att åländska hushåll släpper ut mest koldioxid per hushåll i Europa. Trots att det framkom att energimixen som forskarna har utgått från inte stämmer överens med den som används på Åland är undersökningen oroande. En indikator som ska följas upp till statusrapport 3 är ålänningarnas CO₂-avtryck genom konsumtion. Denna sammanställning behöver, för att ge en rättvisande bild, utgå ifrån förbrukat antal kWh, mängder, volymer etc., och inte ifrån kostnader i euro som omvandlas till CO₂-avtryck.

Hållbar finansiering och investering

För att åstadkomma en hållbar utveckling måste alla i samhället spela en roll. Det finansiella systemet är inget undantag. Att styra om privat och offentligt kapital till mer hållbara investeringar kräver en omfattande förändring av hur våra finansiella system fungerar. EU har under våren 2018 presenterat en handlingsplan för hållbar finansiering. I planen ingår bland annat avsikten att införa EU-märkningar för gröna finansiella produkter samt förtydliganden om kapitalförvaltares och institutionella investerares skyldigheter att ta hänsyn till hållbarhet.

I det fortsatta utvecklingsarbetet, inom ramen för det sjunde strategiska utvecklingsmålet, bör hållbar finansiering och investering finnas med som en väsentlig aspekt. Bland annat innefattar detta att se över hur kapitalmarknadsrådgivningen respektive de institutionella placeringarna på Åland inriktas, däribland landskapets pensionsfond och försäkringsbolagen.

Centrala aktörer

Följande aktörer har identifierats som centrala i det långsiktiga arbetet med förverkligandet av det strategiska utvecklingsmålet (fler kan komma att läggas till):

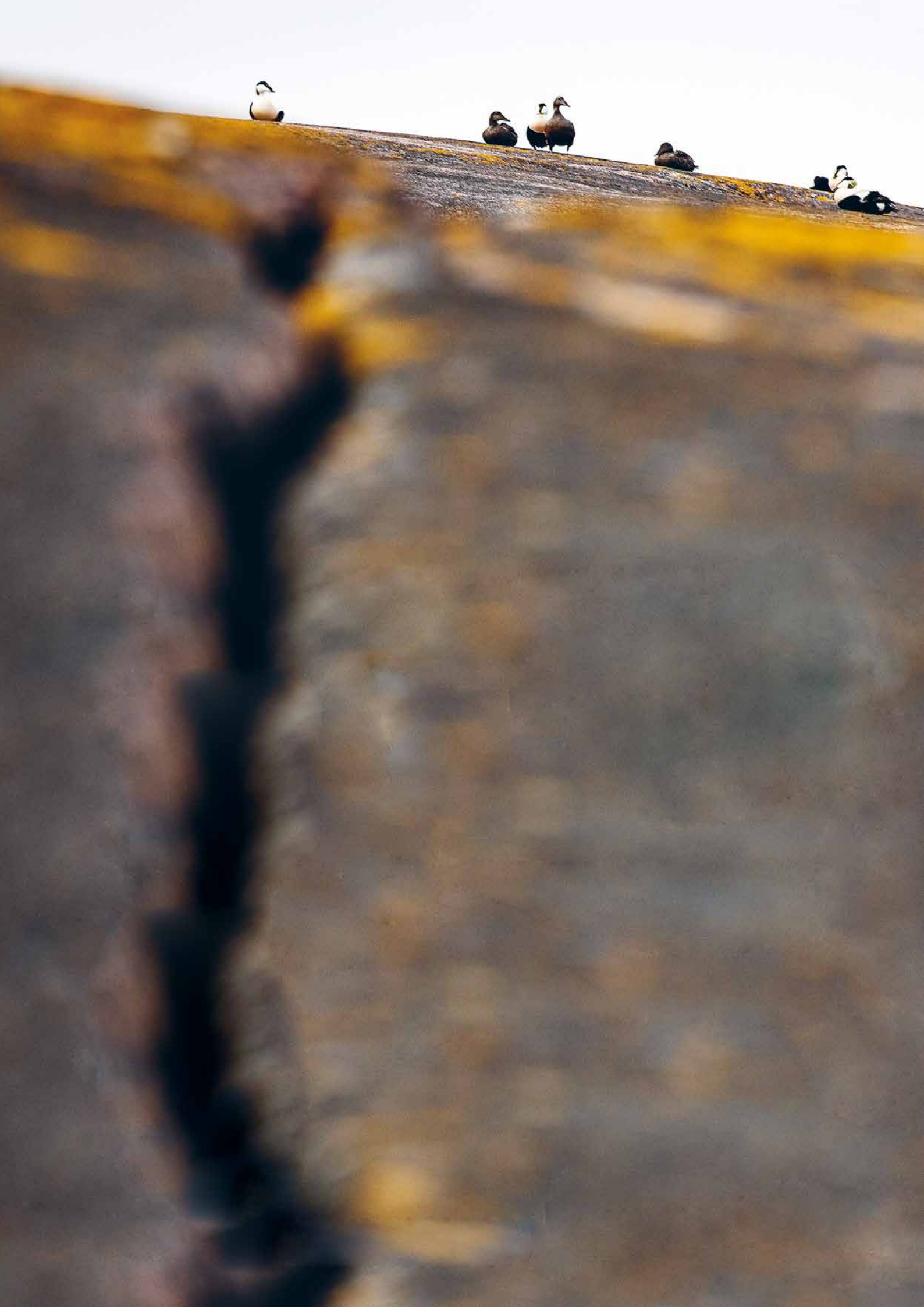
Arbetsgivare, arbetstagarorganisationer, privatpersoner/hushåll, "konsumentförening", föreningar/ideella verksamheter (kultur, idrott, pensionärer, miljö), grupperingar (Reko, Köp och sälj, Bärkraft), branschorganisationer (Visit Åland, Ålands Näringsliv, ÅPF, Företagarna på Åland), arbetstagarorganisationer, kommuner, landskapsregeringen, ÅHS, skola och utbildning, övriga myndigheter, företag (primärproducenter, förädlare, industri, bygg, transport, energi, samhällsteknik, handel, tjänsteproducenter), externa ägare, media.

Indikatorer

Följande indikatorer har identifierats som centrala att följa upp i aktuell rapport:

- **Miljöintresse i vardagen – Köp av varor och tjänster**
- **Hushållens genomsnittliga konsumtionsutgifter**
- **Avfallsmängder**
- **Företag och offentliga aktörer som hållbarhetsrapporterar.** Antal företag/offentliga aktörer som hållbarhetsrapporterar (exempelvis hållbarhetsredovisning genom GRI).
- **Företag och offentliga aktörer med tredjepartsverifierade hållbarhetscertifieringar.** Antal företag med hållbarhetscertifiering (sektorsvis).
- **Ålänningarnas CO₂-avtryck genom konsumtion.**

4. FYSISK STRUKTURUTVECKLING

Möjligheterna för förverkligandet av det hållbara och bärkraftiga samhälle som beskrivs i visionen och samtliga sju strategiska utvecklingsmål påverkas direkt av bebyggelse- och infrastrukturutvecklingen samt användningen av mark- och vattenresurser. Ett *helhetsperspektiv* över Ålands mark- och vattenresurser samt fysiska struktur är därför ett väsentligt verktyg för att också kunna uppnå de strategiska utvecklingsmålen.

Sambandet mellan naturens givna förutsättningar och människans byggda miljö påverkar graden av bärkraftighet i ett samhälle. Markanvändning och exploatering för bebyggelse, infrastruktur, teknisk försörjning och produktion ger påverkan på den aktuella marken, men även på hav och vatten, luft, biologisk mångfald, landskapsbild, resurser och energi, liksom på graden av attraktivitet. Detta kopplar till alla strategiska utvecklingsmål, på olika vis och omfattning, och betyder att den byggda miljön; de fysiska strukturerna och dess utveckling behöver vara hållbar.

Samtidigt är den fysiska samhällsstrukturen en långsamt växande och förändrande process; den största delen av det samhälle vi lever och verkar i är redan byggt. *Det främsta spelrummet för hållbara fysiska strukturer* är alltså det vi ser och har omkring oss. Och därför är det relevant att på djupet analysera nuläget; hur och var bygger, bor och använder vi de åländska mark- och vattenresurserna? Det vill säga, var odlas vår mat, var bor och lever vi, hur ser våra trafik- och transportleder ut, var finns större grönområden, kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och skyddsområden- hur ser Åland ut rent fysiskt?

Rapporten ”Den fysiska strukturen på Åland” (2018) redogör för nuläget. Innehållet i detta kapitel bygger på ett urval av information från rapporten. För en mer fördjupad nulägesbeskrivning rekommenderas läsaren att ta del av rapporten i sin helhet. I slutet av kapitlet redogörs för möjliga nästa steg utgående från rapportens innehåll.

Den byggda miljön kan beskrivas i termer av fysiska strukturer: bebyggelse-, trafik- och teknisk

försörjningsstruktur och den icke bebyggda miljön i grön- och blåstruktur (mark och vatten). Bebyggelsestrukturen innefattar samtliga byggnader, vilka i sin tur har många olika roller och funktioner: bostäder, fritidshus, kulturminnen, industrilokaler och kontor – plus tillhörande infrastruktur med vägar och tekniska försörjningssystem.

NULÄGE

Regionala skillnader på markanvändningen

Markanvändningen: bostäder, bebyggelse, service och arbetsplatser vägar, försörjning, liksom markkaraktär, areal och därtill invånarantalet skiljer sig över olika delar av Åland, vilket också ger olika avtryck i mark och vatten. Mariehamn har till exempel allra störst andel markyta bestående av bebyggelse, fysisk infrastruktur och trafikytor. På landsbygden och i skärgården används ca 60 procent av markytan av för jord- och skogsbruk. Andel bebyggd markyta inklusive trafik och samhällsteknik är lägst i skärgårdsregionen.

Bebyggelsestrukturen är omfattande

Den åländska bebyggelsestrukturen består idag av ca 16 000 bostäder (egnahemshus, radhus och flervåningshus), ca 9 000 fritidshus, affärs- och offentliga byggnader med olika funktioner, liksom av industri- och lagerbyggnader, ladugårdar, förråd, båthus och andra typer av byggnader. Bostäderna är belägna både vid större centrala områden med tät bebyggelse liksom mer glest belägna; i mindre bostadsområden eller enskilt placerade. Den mest täta bostadsbebyggelsen finns i Mariehamn och delar av Jomala. Det finns även tätare bostadsbebyggelse i och kring Godby, i Eckerö runt Storby, vid Haraldsby och

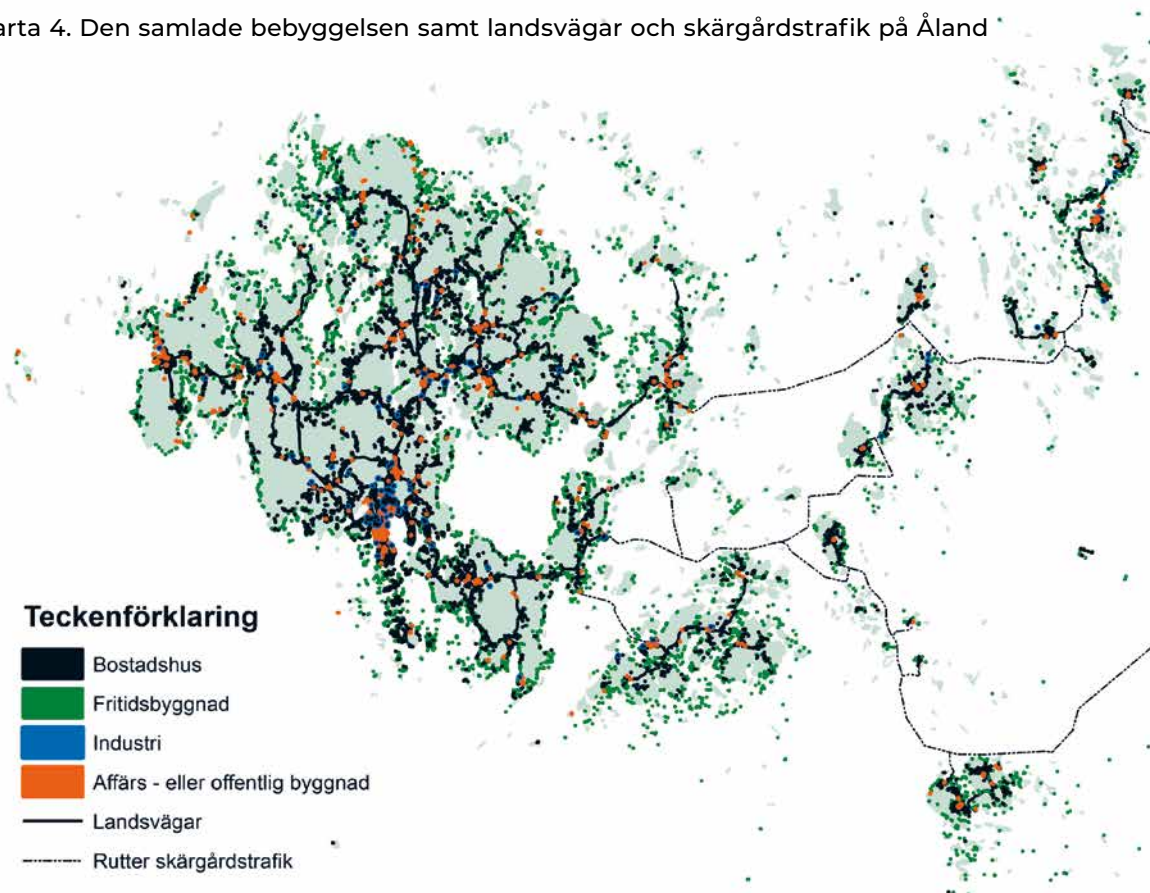
Ödkarby samt runt Söderby och längs Lemlands västra kust. Fritidsbebyggelsen är främst belägen i strandnära lägen, och den strandnära bebyggelsen på Åland är överlag förhållandevis omfattande. Olika typer av servicebyggnader, offentliga byggnader samt affärsverksamheter är ofta belägna i olika kluster; med den största omfattningen i och kring Mariehamn.

Vägar och teknisk försörjning följer ofta bebyggelsens mönster

Det åländska vägnätet består av lands-, bygde- och kommunvägar samt enskilda vägar. Till det åländ-

ska transportnätet tillhör även skärgårdstrafiken, liksom ett antal broar och hamnar. Det åländska vägnätet omfattar sammanlagt över 1 073 km vägar, varav allmänna vägar över 640 km. Vägnätet är format liknande ett spindelnät, med olika förgreningar som utgår från Jomala/Mariehamn. Betydligt färre vägar går ”på tvären” mellan huvudlederna eller följer kustlinjerna. Den regionala strukturen för de tekniska försörjningssystemen inom el i ganska hög grad det relativt spridda åländska bebyggelsemönstret. Enskilda bostadshus i glesbygden innebär ofta längre avstånd till kommunal teknik och försörjning (t.ex. vatten – och

Karta 4. Den samlade bebyggelsen samt landsvägar och skärgårdstrafik på Åland

Källa: , Finlands Miljöcentral 2017.

avloppsteknik) vilket medför ett större behov av eget avloppssystem och egen brunn för dricksvattenförsörjning.

Som framgår av kartan på s. 43 bildar de många olika typerna av byggnader – bostäder, fritidshus, idrottshallar, kontor, lagerlokaler, maskinhallar, terminalbyggnader, affärer, shoppingcentra, industri-lokaler m.m. – ett sammanhängande mönster som i varierande grad täcker hela Åland.

Markanvändningen påverkar de naturgivna förutsättningarna

De långsiktiga förutsättningarna för en positiv utveckling av det åländska samhället avgörs av tillståndet hos de resurser som genereras av Ålands naturmiljöer och vattenarealer.

Den enskilt största påverkansfaktorn på de samlade naturresurserna (land och vatten), ekosystem och biologisk mångfald är markanvändningen. I detta ingår både var och hur verksamheter bedrivs. En intensiv markanvändning, en alltför tät strandnära exploatering och bebyggelse kan minska förekomsten av gröna korridorer, vilket negativt påverkar spridningsmöjligheter för olika arter.

Därtill påverkar hur olika grönytor är sammanhängande med varandra. Det finns idag inte särskilt många större sammanhängande gröna ytor på Åland. De grönområden som finns är i regel kringskurna av byggelse och vägnät. Det innebär en risk för begränsning i framtida överlevnad för hotade växter och djur, och kopplar direkt till möjligheterna att uppnå de strategiska utvecklingsmålen 3 och 4 (se kap 3.3–3.4).

Inom samtliga tillrinningsområden för Ålands dricksvattentäkter finns viktig odlingsmark som genom sin avrinning kan påverka dricksvattnets kvalitet, liksom bostadsbebyggelse som genom enskilda avlopp ytterligare ger viss påverkan på vattentäkter. Jordbruket är omfattande i anslutning till flertalet dricksvattentäkter, både de som används idag, liksom potentiella framtida dricksvattentäkter.

Det finns idag en omfattande bostadsbebyggelse i direkt eller nära anslutning till jordbruksmark. Bostäderna är delvis insprängda i det aktiva odlingslandskapet, men de finns framför allt i gränzonerna till de större och mer sammanhängande odlingsytorna, något som i en del fall kan försvåra utvecklingen inom den åländska jordbruksnäringen, och i vissa fall även påverka den lokala boendemiljön negativt genom dofter från gödselspridning och användning av bekämpningsmedel i bostädernas omedelbara närhet.

Ökad koncentration av arbetsplatser och ökad pendling

Var arbetsplatserna är belägna i förhållande till var man bor styr i hög grad pendlingen över kommungränserna och därmed också trafikbelastningen. Idag arbetar varannan ålänning i en annan kommun än där man bor. Pendlingen ökar något i omfattning, liksom antalet fordon som nästan fördubblats sedan år 2000. Åland är därmed i dag ett av Nordens biltätaste områden.

Det växande fordonsbeståndet – som i huvudsak drivs på fossila bränslen, liksom en ökad pendling leder till en högre konsumtion av fossil energi, med ökade utsläpp av växthusgaser som följd. Trafiken ger även upphov till andra lokala utsläpp som är skadliga för både miljö och människor. Det växande antalet invånare inom fasta Ålands centrumområden innebär dock långsiktigt förbättrade förutsättningar för en utveckling av den idag något begränsade regionala kollektivtrafiken. Den ökade pendlingen liksom det växande fordonsbeståndet, främst driven på fossil energi, påverkar möjligheterna att nå strategiskt utvecklingsmål 6 (se kap. 3.6).

Väl fungerande teknisk försörjning centralt i ett hållbart samhälle

En säker, tillgänglig och väl fungerande teknisk försörjning – innefattandes dricksvatten, avlopp och avfallshantering, el och energiförsörjning och IKT (informations- och kommunikationsteknologi) – är en grundförutsättning för ett hållbart samhälle. De olika tekniska försörjningssystemen påverkar den regionala och lokala miljön, liksom förutsättningarna för ekonomisk utveckling och tillväxt: de binder samman människor och verksamheter i olika kommuner, lokalsamhällen och regioner.

De senaste årtiondenas ekonomiska och befolkningsmässiga tillväxt har lett till att det finns vissa kapacitetsproblem inom den tekniska försörjningen. Det finns exempelvis utvecklingsbehov inom avloppsvattensystemet, liksom för avfallshanteringen, där det emellanåt är svårt att klara av delar av den växande avfallsmängden såväl som logistik och hantering. Ett tredje exempel är elförsörjningen där en ökad konsumtion, fluktuationer i förbrukningen samt produktionen av lokal och förnyelsebar energi kräver nyinvesteringar i flexibla, s.k. ”smarta”, elsystem. Den aktuella utvecklingen med ökande avfallsmängder och växande energikonsumtion utgör en utmaning för möjligheterna att uppnå de strategiska utvecklingsmålen 6 och 7 (se kap 3.6–3.7).

Regionala skillnader

Tillgången och därmed tillgängligheten till arbetsplatser och service varierar beroende var på Åland man befinner sig. Störst andel arbetsplatser finns i Mariehamn, medan den största expansionen av arbetsplatser har skett i Jomala, där antalet arbetsplatserna mer än fördubblats under 2000-talet. Mariehamn och Jomala stod för mer än 90 procent av den totala arbetsplatstillväxten år 2000–2014.

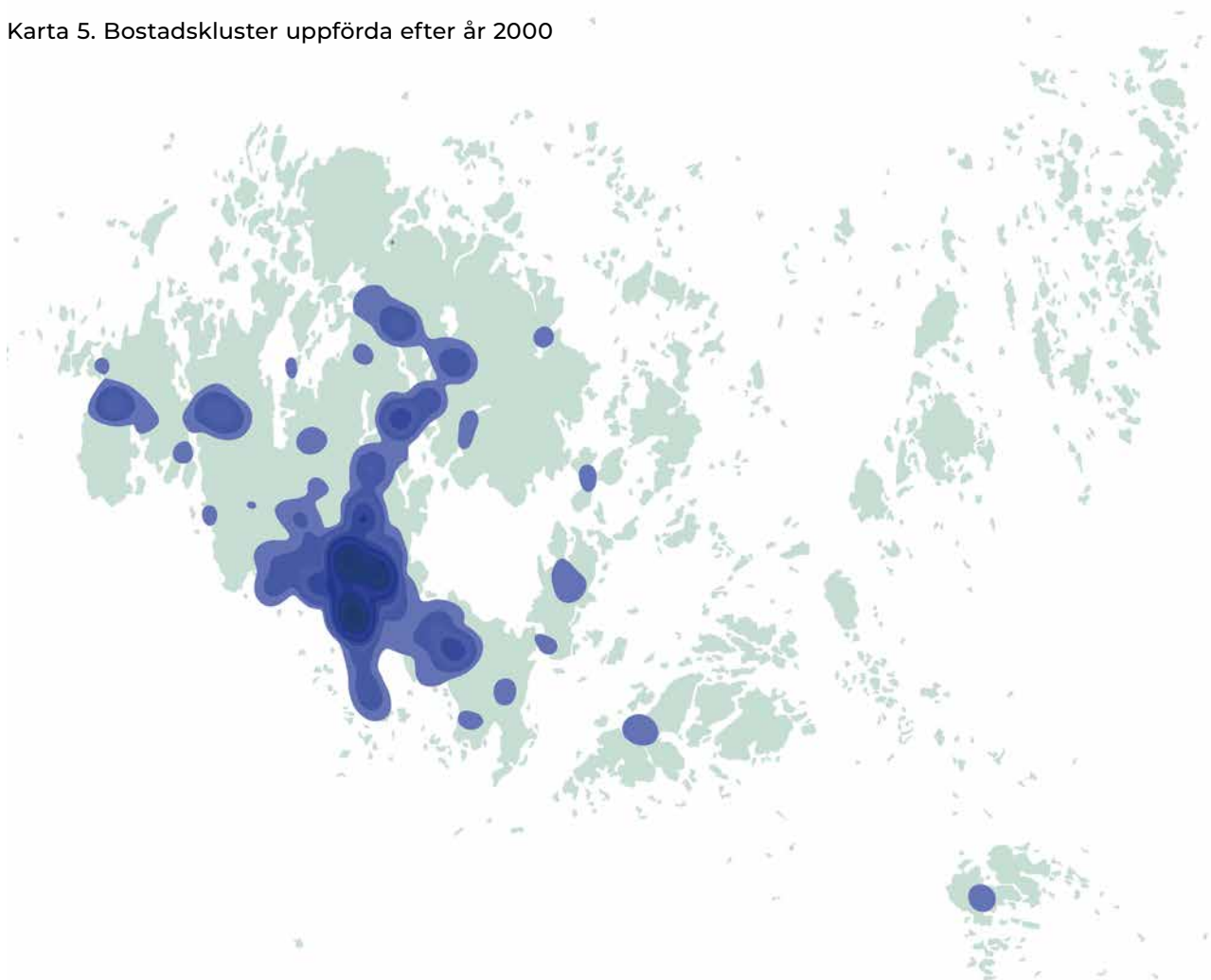
I flera kommuner på landsbygden och i skärgården minskar istället antalet arbetsplatser, och i viss mån även kommersiell närservice; bankservice, matvarubutiker, post mm. Den kommunala servicen har jämförelsevis hög tillgänglighet då varje kommun i lag är skyldig att erbjuda invånare en ganska omfattande service. Servicetjänsterna inom landskapsförvaltningen är i huvudsak placerade i Mariehamn.

Om utvecklingen kring den regionalt ojämna fördelningen fortsätter kan det försvåra en för hela

Åland jämlik tillgång till service, arbetsplatser, hälsovård men även tillgång till ett rikt fritids – och kulturutbud. Ett minskat utbud av arbetsplatser och service sänker också attraktionskraften och kan därmed påverka möjligheterna att locka nya invånare. Utvecklingen kan även påverka möjligheter att rent fysiskt delta och ta del av samhällets utbud på en jämlik nivå, som härleder till strategiskt utvecklingsmål 1 och 2 (se kap. 3.1–3.2).

Även befolkningsökningen på Åland är regionalt påtagligt ojämn: nästan all befolkningstillväxt har under 2000-talet skett i Mariehamn, Jomala, Lemland och Finström. Flest bostäder byggs därav framförallt i Mariehamn och Jomala, samt i viss mån i mindre centrumområden främst på fasta Åland. Den trendmässiga utvecklingen visas på kartan nedan, en s.k. hotspotkarta som redovisar nya bostadskluster sedan 2000; där flera bostäder har uppförts i anslutning till varandra.

Karta 5. Bostadskluster uppförda efter år 2000

Källa: Befolkningsregistercentralen 2017.

UTMANINGAR OCH NÄSTA STEG

Åland är ett samhälle med växande befolkning...

Det finns idag en trendmässig utveckling mot en växande åländsk befolkning. Fortsätter utvecklingen i samma spår kan flera centrumnära tillväxtområden förväntas och de centralt belägna stråken ytterligare förstärkas samtidigt som de perifera områdena inom fasta Ålands landsbygd och ute i skärgården blir allt glesare bebodda. Bebyggelsen är redan idag omfattande och det finns därför inga större, icke bebyggda sammanhängande grönområden. Den sannolikt fortsatta befolkningstillväxten medför ett växande behov av nya byggnader i form av bostäder, lokaler för arbetsliv, näringsliv och service – men även fritidshus och olika typer av fritids- och idrottsanläggningar.

En aktuell utmaning gäller därför balansen mellan, och konkurrensen om, olika typer av markbehov. Hur säkra tillgången på mark för nytillkommande bebyggelse (boende, arbete och service) i attraktiva lägen utan att inkräkta på tillgänglig odlingsmark, öppna landskap, grön- och blåstrukturer (med stränder), biologisk mångfald, tillgängliga dricksvattenresurser samt viktiga kultur- och fornminnesmiljöer.

En annan utmaning är den regionala balansen mellan boende och arbetsplatser. Dagens lokaliseringsmönster – med ett geografiskt koncentrerat arbetsplatsutbud i kombination med en mer utspridd

bostadsbebyggelse – bidrar till en växande, och ur klimat- och miljösynpunkt, problematisk åländsk arbetspendling.

En tredje utmaning handlar om de långsiktiga utvecklingsmöjligheterna, och därmed också den sociala hållbarheten, för Ålands mest perifera och glest bebyggda delar. Utmaningen är här att säkra en framtida transport- och annan fysisk infrastruktur som väsentligt ökar möjligheterna till inflyttning och företagsetableringar inom fasta Ålands mer perifera kommuner samt, framför allt, i skärgårdsregionens kommuner.

Nästa steg

Nulägesbeskrivningen ovan och i rapporten ”Den fysiska strukturen på Åland” (2018) fyller till stora delar det behov av helhetsperspektiv över Ålands mark- och vattenresurser samt fysiska struktur som efterfrågades i inledningen av detta kapitel.

Utgående från nulägesbeskrivningen har nu nyckelaktörerna för den framtida fysiska strukturutvecklingen möjlighet att gemensamt lotsa de fysiska strukturernas utveckling i syfte att bidra till uppnåendet av samtliga sju strategiska utvecklingsmål. Bland nyckelaktörerna finns bland andra alla kommuner, privata fastighetsägare, landskapsregeringen. Ett eventuellt gemensamt implementeringsarbete bör läggas upp så att ett aktivt deltagande från den bredare allmänheten möjliggörs och uppmuntras.

Parallellt med att Åland har definierat sin agenda har världen gjort det samma. I september 2015 antog FN:s alla medlemsländer Agenda 2030, med sjutton globala och hållbara utvecklingsmål för världen. Förverkligandet av den lokala agendan för Åland utgör samtidigt det åländska, om så i det lilla, bidraget till genomförandet av Agenda 2030.

5. REDOGÖRELSE FRÅN CENTRALA SAMHÄLLSAKTÖRER

Lagtingets redogörelse

Politiskt ansvar

Eftersom lagtinget, i och med behandlingen av budgeten för landskapet Åland år 2017 och 2018, har omfattat *Utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland* kan även lagtingsgrupperna sägas ha omfattat strategin som en politisk viljeyttring. Lagtinget har med andra ord det övergripande politiska ansvaret för förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan och varje enskild ledamot kan sägas ha ett individuellt politiskt ansvar för att i egenskap av ledamot i en lagtingsgrupp driva på agendans förverkligande.

Förutsättningarna för styrningen och övervakningen av förverkligandet av agendan varierar beroende på om ledamöterna är i regeringsställning eller i opposition. Den politiska styrningen sköts i första hand genom de lagtingsgrupper som stöder landskapsregeringen och som för interna diskussioner i samband med beredningen av lag- och budgetförslag. Resultatet av denna styrning syns i de förslag som överlämnas till lagtinget. Oppositionens instrument för påverkan är främst motioner. Lagtingets instrument för övervakning är i första hand landskapsregeringens budgetförslag respektive årsredovisning inför lagtinget samt de olika frågeinstrument som främst nyttjas av oppositionen.

Lagtinget som institution

Lagtinget bedriver ett flerårigt projekt, e-demokrati, som syftar till en ökad delaktighet och en minskad pappersförbrukning. I samband med lagtingshusets ombyggnad var lagtingets målsättning att, så långt det är möjligt inom ramen för ett ombyggnadsarbete som inte inkräktar på ursprungsarkitekturen, göra förändringar som syftar till energieffektivitet. I fråga om social hållbarhet kan det konstateras att vissa säkerhetsåtgärder har vidtagits i lagtingshuset, att lagtingets kansli Kommission planerar ett projekt om arbetsklimatet i lagtinget och att plenum sedan

en längre tid tillbaka slutar klockan 17.00 med tanke på barnfamiljerna. I samband med representation eftersträvas närproducerad och ekologisk traktering. Lagtinget har dock anledning att fortsätta arbetet för mer hållbart inköpsmönster, resande samt representation.

Talman
Gun-Mari Lindholm

Lagtingsdirektör
Susanne Eriksson

Landskapsregeringens redogörelse

I budgeten för landskapet Åland år 2018 framgår att landskapsförvaltningen har integrerat utvecklings- och hållbarhetsagendans vision och de sju strategiska utvecklingsmålen i dess ordinarie verksamheter. Agendan ligger till grund för riktningen i landskapets budget och avsikten är att det i budgetens motiveringstexter, där det bedömts relevant, framgår på vilket sätt åtgärderna bidrar till uppnåendet av ett eller flera av de strategiska utvecklingsmålen – på kort och lång sikt.

Vi rekommenderar dig som läser denna statusrapport att läsa de allmänna motiveringarna i landskapets budget för år 2018. Där presenteras ett omfattande batteri av åtgärder som landskapsregeringen genomför med syfte till att bidra till uppnåendet av de strategiska utvecklingsmålen.

Landskapsregeringen fortsätter att agera katalysator och koordinator för förverkligandet av agendan i sin helhet och en stödfunktion bistår lantrådet, vice lantrådet och förvaltnings- och utvecklingschefen i ledningen av arbetet. De interna samarbetsstrukturerna har förädlats i syfte att skapa tvärsektorieella synergieffekter och tydlighet i den interna ansvarsfördelningen för uppnåendet av de strategiska utvecklingsmålen.

Landskapsregeringen inkluderar hållbarhetsredovisning i den ordinarie årsredovisningen med start från och med årsredovisningen för verksamhetsåret

2017. Vidare har landskapsförvaltningen genomfört en basutbildning i strategiskt hållbarhetsarbete för alla medarbetare.

Inom EU, Norden och i Finland pågår implementeringen av FN:s Agenda 2030. Förverkligandet av Ålands utvecklings- och hållbarhetsagenda är beroende av att alla länder runt Östersjön implementerar Agenda 2030. Landskapsregeringen fortsätter att vara en aktiv samarbetspartner inom såväl Finlands kommission för hållbar utveckling, Nordiska ministerrådets program för Agenda 2030 ("Generation 2030") som inom EU.

Landskapsregeringen har medverkat till etablerandet av en lotsfunktion för alla organisationer i samhället. Funktionen syftar till att bidra med lotsstöd till kommuner, företag, myndigheter och föreningar i deras strävan att implementera agendan i sina ordinarie verksamheter. Medaktörerna i nätverket bärkraft.ax är lotsfunktionens uppdragsgivare och avsikten är att funktionen även kan bedriva kampanjer som riktar sig till privatpersoner.

Det sektorövergripande samarbetet inom ramen för nätverket bärkraft.ax har burtit frukt. Utvecklings- och hållbarhetsrådet och medaktörernas samordningsgrupp ger handlingskraft i implementeringen av agendan. Landskapsregeringen ser fram emot att som medaktör i bärkraft.ax fortsätta samarbetet med såväl föreningar, företag, kommuner, myndigheter som enskilda medborgare.

Lantråd
Katrín Sjögren

Förvaltnings- och
utvecklingschef
Dan E Eriksson

Näringslivets redogörelse

Både i stort och smått kan det anses svårt och tidskrävande att ändra förhållningssätt och beteendemönster, men också vara förvånansvärt enkelt. *"Det blir vad vi gör det till."*

För att lyckas med hållbarhetsarbete i en organisation, oavsett vilken, ser vi några framgångsfaktorer:

- ett genuint och aktivt uttalat intresse för och regelbunden uppföljning av hållbarhetsfrågor från ägare och inom ledningen
- insikten om att de "flesta och mesta" idéerna på vad som kan göras föds ute i organisationen, det bör finnas möjligheter för varje individ att föra fram, ta ansvar för och förverkliga förslagen
- prioritering och aktiva val av de förändringar ni vill göra, skapa stödstrukturer i vardagen så att det blir enkelt att hålla fast vid det nya
- "speed matters" – tiden från att en idé föds tills att den initieras bör vara kortast möjlig och gå hand i hand med kommunikation om vad som är på gång
- erkänslan och vetskapen om att hållbarhet är aktuellt och prioriterat även ute i samhället, bjuder in de som vill hjälpa till att ta stegen till förändring gemensamt, här spelar bärkraft.ax en oumbärlig roll

Att uppnå egna och gemensamma mål ger en känsla av stolthet och fullbordande. Därigenom växer individer och samhörigheten mellan individerna.

Vad kan jag göra? Du kan skapa den efterfrågan som behövs för att stöda en annan organisation i samhället att starta in förändringsresa.

Ofta föder kundernas direkta efterfrågan och uttalade behov, den vilja och stöd som krävs för att leverantörer ska våga förändra och skapa nya lösningar och tjänster. Alla enskilda individer och samhällsaktörer, stora som små, kan stöda varandra i att skapa efterfrågan på hållbara varor och tjänster. Här är öriket Åland intressant och har goda förutsättningar att kunna accelerera omställningen, vi kan visa på förändring brett och snabbt, eftersom det finns aktörer inom alla samhällets sektorer och de fysiska avstånden mellan oss är korta.

Även åländska företag, vars kunder inte finns på Åland, kan göra skillnad. Dessa företag har ofta många lokala leverantörer och anställda i samhället. Här kommer några vinklar på vad alla vi företag kan göra för att hjälpa oss själva, hjälpa andra och för att hela samhället skall komma närmare målet om ett till fullo hållbart och bärkraftigt Åland.

Rent konkret kan du/företaget be de lokala leverantörerna om socialt och miljömässigt hållbara alternativ för:

- energisnåla/-återvinnande lösningar med förnyelsebar energi i våra kontor och fabriker
- övernattningar i hotell där kunder och samarbetspartners övernattar (lokal frukost och miljövänlig städ/tvätt)
- luncher till personalen, både i personalmatsalen och ute i restauranger (ekologiska/närproducerade och säsonganpassade)
- ekologiska/närproducerade val av frukt och kaffe/te på kontoret
- tjänster inom städning och tvätt (lokaler och arbetskläder)
- försäkringar och banklån, samarbete för anpassade lösningar
- tjänster inom hälso- och sjukvård för personalen
- lösningar för friskvård och självledarskap
- inspirationsföreläsningar om förhållningssätt för att förebygga mobbning och trakasserier både på arbetsplatsen och ute i samhället
- att ge och dela med sig genom olika CSR (corporate social responsibility) program är bra och givande för de som får så väl som för de som får ge

När lokala leverantörer inte finns, uppmantras företaget att samarbeta för att efterfråga hållbara tjänster/produkter utifrån. Kom ihåg, vill du se en tjänst/affär i din stad i framtiden – använd de leverantörer du har idag, ge konstruktiv feedback och samarbeta med dem för att säkerställa deras kundunderlag och anpassade tjänster så att det lokala förblir konkurrenskraftigt och ett lätt val.

Internationella kedjor av leverantörer och kundförhållanden skapar nätverk som kan sporra till förändring långt utanför Åland. Det här görs bl.a. genom att:

- vi efterfrågar råvaruleverantörernas hållbarhetsarbete (miljö och socialt)
- kunderna aktivt arbetar med miljöfrågor och bidrar till vår vilja att tillmötesgå efterfrågan
- hållbara kundrelationer: det känns rätt när du agerar rätt (etiken i affären)
- CSR är en viktig hörnsten i företagets varumärke och rekrytering
- en effektiv produktion är också kostnadseffektiv och därmed hållbar. Inom tillverkande industri, som t.ex. Optinova finns en tydlig vision om automatisering och digitalisering för effektivisering. Insamling av data, analys av den samma, samt automatisk övervakning av produktion blir beslutsstöd i realtid.

De två enskilt viktigaste faktorerna för ett hållbart Åland är idag är stödstrukturer och samarbetsvilja för att **1) säkerställa energibehovet/-effektivitet**, alltså att ta fram hållbara lösningar för att skapa och återvinna energi i olika former. Det här behöver alla i samhället hjälp för att få till ett bra samarbete kring. Den andra är **2) säkerställande av kompetensförsörjning och en positiv befolkningsutveckling** för att stöda samhällets utveckling, till stor del genom inflyttning och/eller återflyttning. Att lyckas attrahera attraktiv arbetskraft kräver även att samhället i sin helhet arbetar på sin **attraktionskraft**. Åland har redan idag en fantastisk attraktionskraft för turister. Under hösten 2017 samlades flera representanter från storföretagsgruppen inom bärkraft.ax under initiativet #braingainåland för att gemensamt även stärka Ålands karriärmässiga attraktionskraft. Direkta aktiviteter från initiativet kan redan ses i samhället:

- Näringslivet har gemensamt sammanställt det kompetensbehov som finns både kort- och långsiktigt

- 2*alumni-events införs för att öka attraktionen att flytta "hem" igen
- I Åland Travel Guide syns företag öppet tala om behovet av kompetensförsörjning
- AMS/Åland Living stöder genom att aktivera en portal för öppna jobbansökningar
- Visit Åland/Åland Living lyfter upp digitala intervjuer med företagsledare vilka talar till karriärer som funderar på hur de kan fortsätta sin karriär på Åland
- Samarbetet mellan Näringslivet och Högskolan på Åland har intensifierats för att integrera både de inhemska och de internationella studenter som är nyfikna på och kan bidra med färsk kunskap ute i företagen
- På begäran av Högskolan har representanter från näringslivet sammanställt kompetensbehovet som ett underlag till att anpassa erbjudandet av framtida utbildningar

Vidare samarbetar representanter från Storföretagsgruppen med att utveckla *hållbara organisationer bestående av hållbara individer som bidrar till ett hållbart samhälle*. Att skapa och leda en hållbar arbetsmiljö där människor känner delaktighet och engagemang. Exempel på aktiviteter och initiativ som stöder det här arbetet i en organisation/företag, är föreläsningar och workshops kring självledarskap, sociala samarbetsförmåga, fysisk och psykisk hälsa. Idag är det flera företag som har uppnått en betydande *kulturell mångfald* med flera nationaliteter representerade. För att lyfta ett par exempel, Paf och Optinova (som är en internationell koncern med tre verksamhetsställen på Åland, ett huvudkontor och två fabriker). Idag arbetar totalt 232 medarbetare i Paf respektive 220 medarbetare i Optinova lokalt, där 31 respektive 35 procent är födda utanför Åland och 15 respektive 12 olika nationaliteter finns representerade. Både Paf och Optinova välkomnar olikheterna och understryker vikten av ödmjukhet inför det okända. Att ha internationella kollegor, föder nyfikenheten hos de anställda. *Nyfikenheten är smittsam, den är också grunden för att vilja fortsätta att lära livet ut.*

Hållbarhet kan redovisas och flera företag har redan kommit igång med stöd av Ålands Näringslivs kurser i hållbarhetsredovisning. Företagens vilja att hållbarhetsredovisa är stark. Våren 2017 deltog Eriksson Capital, Viking Line, Åland Post och Ålandsbanken. Under våren 2018 deltar Ålcom, Paf, Ab Lantbruk, Ålands Ömsesidiga, Ålands Vatten, Fastighetsverket, Åda och ÅCA. Därtill finns det

flera företag som valt att börja med en hållbarhetsrapport, en lättare form av redovisning av arbetet. Allt börjar med ett litet steg och engagemang. Syftet är att lyfta upp alla goda exempel och visa vilka stora steg en organisation kan ta, när många individer var för sig gör något litet.

Kommande år kan vi inom näringslivet bli ännu bättre på att externt kommunicera mera för att sporra andra att komma igång där de står.

Bärkraft.ax fortsätter vara ett viktigt stöd och bollplank för att koordineringen mellan samhällsaktörerna skall bli lättarbetad.

Annette Höglund-Dönnes
Optinova Group, CCO (global försäljnings- och marknadsföringsdirektör)
Representant för storföretagsgruppen i bärkraft.ax

Peter Wiklöf
Ordförande Ålands Näringsliv och
VD Ålandsbanken
Medlem i utvecklings- och hållbarhetsrådet
i bärkraft.ax

Anders Ekström
VD Ålands Näringsliv
Medlem i medaktörernas samordningsgrupp
i bärkraft.ax

Kommunernas redogörelse

I statusrapporten har alla kommuner erbjudits möjligheten att lämna en redogörelse.

Brändö kommun

Brändö kommunstyrelse tillsatte i slutet på 2017 en hållbarhetsgrupp med uppdrag att ta fram en plan för kommunens hållbarhetsarbete till hösten 2018. Gruppen har hittills haft flera sammanträden, och antagligen kommer man att äska medel för anställande av konsult för att genomföra det fortsatta arbetet. Redan spånats en del om vilka konkreta åtgärder vi gärna ser att borde finnas med i agendan. Hållbarhetsarbetet genom den tillsatta gruppen har börjat arbeta ganska nyligen, men med goda ambitioner att få något mer till stånd än en "hyllvärmare". Det finns både resurser och vilja så länge Brändö kommun får rå om oss själva och fortsätta som självständig kommun.

Eckerö kommun

Hållbarhetsperspektivet genomsyrar verksamheterna i Eckerö. Bland annat arbetar vi för ett giftfritt daghem och skola. Eckerö kommun har investerat i en ny återvinningscentral. Kommunen har också

byggt en parkering i Marby i syfte att underlätta kollektivtrafikåkande. Samtliga kommunala verksamheter har sopsorteringsystem. De kommunala köken använder huvudsakligen produkter som är närproducerade.

Föglö kommun

Föglö har ett antal miljömål uppställda i budgeten under många olika resultatområden; allt från daghem, skola, köken, äldreomsorgen till alla tekniska enheter (väghållning, fastigheter, vatten och avlopp, avfallshantering mm). Miljömålen ställs upp i budgeten och i bokslutet redogörs för förverkligande. Vi har arbetat med flera stora konkreta miljöförbättringsåtgärder de senaste åren, t.ex. så kommer vi från sommaren 2018 att upphöra med fossila bränslen i sin helhet i.o.m. bygge av en flisvärmecentral för uppvärmning av kommunens alla tidigare oljeuppvärmda fastigheter, dvs i princip allihop. En mycket stor åtgärd. Vi projekterar också för ett nytt avloppsreningsverk med allra senaste teknik för att ytterligare minska utsläppen. Betonas bör i sammanhanget att bägge våra stora fiskindustrier i kommunen är anslutna till kommunalt avlopp – en stor och anmärkningsvärd miljöåtgärd som inte kommit fram så ofta. Något som också kan nämnas att vi fortsättningsvis har en aktiv Agenda 21-grupp, som planerar och genomför informationsåtgärder och praktiska miljötips mm.

Geta kommun

Geta kommun har installerat en luft-vatten-värmepump på kommunens äldreboende för att i stort sett ersätta oljeuppvärmningen av fastigheten (viss olja används fortfarande som toppvärme när det är som kallast på vintern). Kommunen planerar att detta år ersätta Geta skolas oljeuppvärmning med bergvärme.

Jomala kommun

När kommunstyrelsen i Jomala genom beslut § 91/24.4.2017 antog utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland meddelades att kommunen som ytterligare åtgärder skulle minska CO₂-utsläppen, öka förbrukningen av el från miljövänliga källor och använda sådant material som minskar energiförbrukningen. Genom att göra om alla elavtal till "grön el" som produceras med förnyelsebar energi, minska elförbrukningen genom att byta ut äldre ventilationsanläggningar och belysning samt installera ledbelysning vid nyinstallationer och renoveringar har kommunen redan i stort uppnått dessa målsättningar. Konkreta åtgärder är det enda som räknas.

Hammarlands kommun

Hammarlands kommun har investerat i en modern lösning för avloppsvattenreningen genom anslutning

till Lotsbroverket i Mariehamn. Genom anslutningen har den näringsmängd som återförs till naturen reducerats betydligt. Hammarlands kommun samarbetar även aktivt i kommunalförbundet MISE för att upprätthålla en hög nivå på avfallshanteringen. Kommunen har som en av få kommuner antagit ett drogpolitiskt handlingsprogram angående alkohol, narkotika, doping och tobak. För att få inflyttning har kommunen satsat på ett modernt strandnära bostadsområde på Öra Strand med goda möjligheter att använda kollektiva färdmedel för att minska CO₂ utsläpp i atmosfären.

Kumlinge kommun

Kumlinge kommun har infört *hållbarhetsmål* som en särskild rubrik i verksamhetsplanen och kommer i och med bokslut och verksamhetsberättelse för 2017 att för första gången utvärdera dessa. Det har varit en utmaning att för alla uppgiftsområden hitta konkreta hållbarhetsmål men där det saknades uppenbara miljömässiga hållbarhetsaspekter kunde man ofta finna sociala eller ekonomiska dito att lyfta fram.

Lemlands kommun

Kommunen har ett Agenda-21 handlingsprogram, och strävar till en hållbar utveckling inom alla områden. Lemland har t.ex. längre arbetat med papperslösa sammanträden. Grundskolan har sopsorteringsystem i alla avdelningar i skolan och i undervisningen används endast material som är vattenlösliga och så naturvänliga som möjligt. Köket använder närproducerade råvaror så långt det är möjligt. Avfallet sorteras noga och i samband med ombyggnaden av skolan byggdes en egen sopstation för skolan, vilket effektiviserar sopsorteringen och grundskolans miljöarbete. *Kommunen kommer även att satsa på en elbil till hemservicen och stegvis ytterligare investera i solcellsanläggningar i anslutning till kommunens fastigheter.* Den största enskilda hållbarhetsåtgärden är att kommunens samtliga fastigheter i centrum redan år 2013 blivit anslutna till närvärmenätet, samt att komungården och ett daghem uppvärms med bergvärme. På detta sätt har kommunen minskat sin konsumtion av fossila bränslen med ca 140 000 l olja per år till en minimal nivå. Uppvärmningen utgörs numera främst av en bioenergiproducerad uppvärmning genom närvärmenät.

Lumparlands kommun

Lumparlands kommun har, för att minska användningen av fossila bränslen, installerat bergvärme i kommunens äldreboende Kapellhagen. Därtill har kommun utrett alternativa energilösningar för skolan och daghemmet och planen är att byta ut den fossila eluppvärmningen mot ett mer hållbart

alternativ inom en snar framtid. Lumpharlands kommun är från och med oktober 2017 en tobaksfri arbetsplats och kommunstyrelsen har därför antagit en tobaks-, alkohol- och drogpolicy med tillhörande handlingsplan. Detta som ett led i att bli en mer hållbar arbetsplats för alla anställda.

Mariehamns stad

Staden har en hög ambition och målsättning för miljöarbetet och i arbetet med att nå en hållbar utveckling har stadens miljömål en central roll. Miljöpolicy och miljömål fastställs av stadsfullmäktige, de första målen antogs redan 2005. Några framgångsrika målområden är:

Minskad klimatpåverkan. Mellan åren 2002 och 2017 har koldioxidutsläppen från Mariehamns stads verksamheter minskat med drygt 70 procent. Andelen förnybara biobränslen i fjärrvärmens har ökat kraftigt, från 28 till 86 procent. Elen som används är 100 procent förnybar, redan 1997 köpte staden vindkraftsandelar som motsvarade volymen som användes till stadens gatubelysning och sedan 2011 används förnybar el i alla stadens verksamheter inkl. Marstads och Hamnen. Under 2017 färdigställdes i Västra hamnen en anläggning som möjliggör landström till Rosella. Att Rosella byter olja mot el innebär en reduktion av 2000 ton koldioxid men även utsläppen av svaveldioxid, kväveoxid och partiklar reduceras kraftigt.

Ökad egenproduktion av förnybar energi. Under 2017 producerade Lotsbroverket el från biogas motsvarande 416 000 kWh men även Övernässkolans solceller bidrog med 4 000 kWh.

Mer klimatsmart mat och ekologiska livsmedel i skolor och daghem. Ett av många välförankrade argument för att minska konsumtionen av kött är den stora klimatbelastningen från köttproduktionen. Klimatsmart dag har varit ett inslag i Mariehamns skolor och daghem under en längre tid, vilket innebär att en dag i veckan serveras enbart vegetariskt. Räknat på ett läsår innebär det att koldioxidutsläppen minskar motsvarande som att köra en bil 15 varv runt jorden.

Ökad andel ekologiska livsmedel. Under 2017 uppgick den ekologiska andelen till 35,2 procent, vilket innebär att 2017 blev ett rekordår för andelen ekologiska livsmedel i stadens skolor och daghem. För varje år ökar utbudet av närproducerade ekologiska livsmedel vilket är mycket glädjande.

Nytt Miljöprogram: Under 2017 utarbetades ett nytt miljöprogram. Det fokuserar på utmaning-

arna som ligger inom Mariehamns stads ansvarsområde och ska utgöra ryggraden i stadens arbete inom den ekologiska dimensionen av hållbarhet under 2018–2030. Miljöprogrammet har även ambition av att ge en samlad beskrivning av hur staden som organisation bidrar till att även att uppnå de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030.

Hållbar dagvattenhantering: Under 2017 har det utarbetats en plan som visar hur dagvattnet i norra staden samt delar av Jomala kan renas. Genom att anlägga en multifunktionell våtmark kan näringsläckaget och transporten av dagvattenrelaterade föroreningar såsom tungmetaller och mikroplast reduceras kraftigt samtidigt som anläggningen kan gynna fiskreproduktion.

Saltviks kommun

Kommunstyrelsen föreslår inför kommunfullmäktige att kommunen formellt ställer sig bakom utvecklings- och hållbarhetsagendan, samt ger förvaltningen i uppdrag att inför budget 2019 föreslå tre åtgärder som bidrar till förverkligandet av visionen samt ge förslag på ett eller flera strategiska utvecklingsmål, vilka ska kunna följas upp i kommunens bokslut med mätbara indikatorer. Kommunstyrelsen konstaterar att kommunen har vidtagit flera åtgärder som ligger i linje med agendan. Kommunen har exempelvis övergått från uppvärmning med olja till uppvärmning med flis för Rangsby skola och skollägenheter, till bioenergi i Ödakarby skola och skollägenheter, vid Sunnanberg vårdhem har kommunen gått in för alternativ energi i form av installation av bergvärmepump samt installation av solpaneler 2018. Man har även övergått till att i mån av möjlighet använda sig av ekologisk och/eller närproducerad mat. På den mer invånarnära nivån har kommunen slutit avtal med Finströms kommun gällande gemensam mattvätt, så att kommuninvånarna kunnat tvätta sina mattor vid anläggningen i Godby.

Sottunga kommun

Sottunga kommun har gjort flertalet hållbara investeringar, bland annat har solpaneler installerats på Salteriet (restaurangen i hamnen). Det har gjorts grävning av avlopp från hamnen till närmaste inkopplingspunkt, 1,5 km, för att få avlopp till kommunens reningsverk. Kommunen har antagit en entreprenör för att installera luft/vattenvärmepump till Posthuset och branddepån, istället för enbart värma med olja. Därtill förnyar vi som bäst all el i hamnen, den nya belysning som installeras är LED.

Vårdö kommun

13.12.2016 så beslutade LR att Vårdöbor ej får köpa röda årskort i skärgårdstrafiken. Detta får till följd att Vårdöbor istället för att använda Hummelvik använder Långnäs hamn. De koldioxidutsläpp samt övrig miljöpåverkan som detta medför överstiger med råge Vårdö kommuns miljöpåverkan. Och innan detta är upprätt (med hänvisning till den här hållbarhetsagendan) så kommer kommunen ej vidtaga några särskilda åtgärder med anledning av detta.

Föreningslivets redogörelse

I statusrapporten har Marthorna på Åland, Rädda Barnen och Ålands skötbåtsförening erbjudits möjligheten att lämna en redogörelse.

Marthorna på Åland

Ålands Marthadistrikt jobbar idag på samma sätt som vår moderorganisation, finlandssvenska marthaförbundet; "En bättre värld, en vardag i taget". Detta har marthorna jobbat för sedan starten. Vi jobbar med frågor som står dig och din vardag nära: mat, miljö, ekonomi, relationer, må bra och gör själv. Vi har kvinnoenergi, visioner och engagemang. Vi står för balans och hållbarhet i vardagen. Kunskap är en av Marthornas grundstenar - kunskap ger makt. Vi vill synliggöra kvinnorna i samhället genom att vara en aktiv opinionsbildare och påverkare såväl nationellt som internationellt. En av våra viktigaste uppgifter är att sprida kunskap och fungera som rådgivare inom alla områden som berör kvinnans liv, några av dessa områden är t.ex. hållbarhetsfrågor. Detta kan vi göra genom organisationer som bärkraft där vi är en del av samhället och vi syns. Marthornas målsättning är att förbättra kvinnornas och familjernas välfärd, för att samhället skall må bra har vi tron att familjerna måste må bra och där sätter vi vår tyngdpunkt i arbetet, att ge familjerna kunskapen till en hållbar vardag som vi vill ge över till nästa generation. Samhället utvecklas med tiden och vi blir aldrig färdiga med våra projekt. Nuläget för Marthorna är att jobba för att familjerna skall må bra så att samhället kan jobba för en hållbar framtid.

Ålands skötbåtsförening

Ålands Skötbåtsförening verkar för att öka intresset för traditionella seglande bruksbåtar. Föreningen och dess medlemmar underhåller gamla båtar och/eller bygger nya efter traditionell modell. Med föreningens egna tre båtar erbjuder vi medlemmar utan egen båt att komma ut och segla. Föreningen jobbar med traditionella, naturliga material och underhållsmetoder och i vår skötbåtshamn på Vedudden sjösätts och tas båtarna upp på land med handkraft och på talka. Talkoarbetet fungerar som ett inkluderande sätt att bli delaktig i föreningens verksamhet oavsett förkunskaper.

Rädda Barnen

Ett hållbart samhälle för barn och unga innefattar att alla barn mår bra och ses som aktörer i sina egna liv. Rädda Barnen på Åland arbetar på olika sätt med att skapa hållbara lösningar för barn utgående från Barnkonventionen. Det handlar dels om att stärka barn och ungas röster och ställning i samhället och i sin vardag, och dels att möjliggöra att vuxna som har ansvar för barn och ungas omvårdnad och välfärd har de resurser och kompetenser som behövs. Arbetet för ett hållbart Åland innefattar således att aktivt säkerställa barns mänskliga rättigheter. Det kan ske genom att stärka barnen själva och alla viktiga vuxna runtomkring barnen. Det handlar också om att öka kännedom och kunskap om Barnkonventionen för dem som har skyldighet att se till att rättigheterna blir verklighet.

Rädda Barnens vision är en värld där man respekterar och värdesätter barn, lyssnar till och lär av barn, ger barn framtidstro och möjligheter. I detta arbete är Barnkonventionen ett kraftfullt verktyg. Nu är även Agenda 2030 och Utvecklings- och hållbarhetsagendan viktiga dokument. Vi ser att agendan har givit oss som förening ramar och struktur för att fördjupa och stärka vårt hållbarhetsarbete. Detta samtidigt som det ger oss redskap i vårt påverkansarbete där vi kan påminna beslutfattare om agendans mål och att alltid utgå från hållbarhetsprinciperna när beslut fattas.

Rädda Barnen är sedan starten en del av hållbarhetsarbetet och fokuserar särskilt på att säkerställa att barnperspektiv och barnrättsperspektiv finns med i omställningen av Åland.

Kultursektorns redogörelse

I statusrapporten har Ålands Museum erbjudits möjligheten att lämna en redogörelse.

Ålands Museum

Ålands museum arbetar aktivt med hållbarhetsfrågor i flera olika former. Hösten 2017 gick museet med i ett nätverk för Green Key Åland och målet är att inom en snar framtid kunna ansöka om miljöcertifiering av Ålands kulturhistoriska museum och Ålands konstmuseum. Green Key är en internationell miljömärkning med fastlagda kriterier och med konkreta riktlinjer som lämpar sig väl för att integreras i museets verksamhet. En arbetsgrupp tillsattes med uppgift att dra i trådarna. En värdegrund har utformats som kommer ligga till grund för miljöpolicyen, som är nästa steg i processen mot certifieringen.

Mycket av det praktiska hållbarhetsarbetet har kretsats kring social hållbarhet, som tillgänglighet och samarbeten med olika samhällsaktörer. När det kommer till det miljömässiga hållbarhetsarbetet är kaffehörnan och museibutiken samt dess innehåll något som särskilt legat i fokus. Lokalt verkssamma hantverkare levererar miljömässigt försvarbara produkter till museibutiken och närproducerade livsmedel i kaffehörnan har det satsats extra mycket på. Vi vill ta vår del av samhällsansvaret gällande hållbarhet och visa vägen genom att vara en förebild för andra liknande verksamheter och organisationer.

Bildningssektorns redogörelse

I årets statusrapport lyfts initiativet "Plan för involvering av unga" fram.

Plan för involvering av unga

Unga (13–19 år) är en nyckelgrupp för förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan på Åland. Unga kommer att få se de positiva effekterna av hållbarhetsarbetet under en lång tid. De är en grupp som vuxna ofta pratar om i hållbarhetssammanhang, men en grupp som sällan bjuds in för att påverka. För att försäkra att unga får vara delaktiga i förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan behöver alla samhällsaktörer som arbetar med eller vistas i miljöer med unga peka åt samma riktning, mot vår gemensamma vision: Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar. Unga vill och kan delta om möjligheter ges.

Med denna gemensamma utgångspunkt tog ungdomsarbetare från bland andra Fältarna, Rädda Barnen, Röda Korset och SKUNK tillsammans med skol- och utbildningsledare inom grundskola och gymnasial utbildning fram en plan för involvering av unga under våren 2018. Planen beskriver vad aktörerna vill bidra med för att försäkra att ungas möten med agendan skapar framtidstro och handlingskraft.

6. NÄTVERKET BÄRKRAFT.AX IDAG

Förverkligandet av visionen "Alla kan blomstra i ett bärkraftigt samhälle på fredens öar" samt de sju strategiska utvecklingsmålen möjliggörs med gemensam handlingskraft. Med en kombination av engagemang och medvetna handlingar hos aktörer i samhällets alla sektorer, kommer vi steg för steg förverkliga visionen och uppnå utvecklingsmålen. Under året som har gått sedan statusrapport 1 har flera nya grupperingar skapats inom nätverket bärkraft.ax. Tillsammans med att tidigare aktörer har fortsatt sitt engagemang visar detta på en stor vilja på att försäkra sig om att agendans vision och strategiska utvecklingsmål förverkligas.

Nätverket bärkraft.ax är navet för samordningen av arbetet med att förverkliga utvecklings- och hållbarhetsagendan. Nätverket bildades i början av 2016 på initiativ av aktörer från offentlig sektor, näringslivet, föreningslivet samt bildningssektorn. Bärkraft.ax är öppet för deltagande av aktörer i alla samhällssektorer och alla människor som aktivt vill bidra till ett bärkraftigt och hållbart Åland. Samverkansformerna i och kring bärkraft.ax är transparenta och i ständig utveckling. Det är deltagarna, såväl individer som medaktörer, som löpande ger och omformar nätverkets innehåll. Alla som vill får vara en del av nätverket och det sker genom att i smått och stort bidra till agendans förverkligande. Som privatperson kan detta innebära hållbara val i vardagen medan det för en organisation till exempel kan innebära att avlägga löften för stegvist förverkligande av agendan genom förändringar i den egna verksamheten.

I det följande beskrivs nätverkets huvudsakliga nuläge gällande innehåll och grupper våren 2018.

Forum för samhällsutveckling är nätverkets årligen återkommande mötesplats. Forumet är öppet för deltagande av alla som bor och verkar på Åland och fungerar därför som nätverkets främsta och största fysiska mötesplats. Vid forumet uppmärksammas arbetet med att förverkliga agendan. Den årliga statusrapporten överlämnas till forumets deltagare. Forum för samhällsutveckling IV arrangeras 13 juni 2018 på Alandica.

Medaktörerna utgör på många sätt navet i bärkraft.ax. Medaktörerna samordnar löpande planering av och åtgärder för agendans förverkligande. Tillsammans med resten av nätverket gestaltar medaktörernas insatser visionen och målen i praktiken. Medaktörerna träffas regelbundet för samordningsmöte.

Det är enkelt att ansluta sig som medaktör. Det räcker med att organisationen beslutar (styrelse eller motsvarande) om att man vill vara medaktör och samtidigt ställer sig bakom utvecklings- och hållbarhetsagendan. Därefter publiceras organisationen

I nuläget är följande organisationer medaktörer:

Ams
Emmaus
Folkhälsan
Företagarna på Åland
Företagsam skärgård
Högskolan på Åland
Landsbyggsutvecklingen
Leader Åland
Mariehamns stad

Mise
NIPÅ
Regnbågsfyren
Rädda Barnen
Röda Korset
Skördefestens Vänner
Visit Åland
Ålands fredsinstitut
Ålands Gymnasium
Ålands handikappförbund
Ålands Idrott

Ålands kommunförbund
Ålands marthadistrikt
Ålands Natur & Miljö
Ålands Näringsliv
Ålands ombudsmannamyndighet
Ålands Producentförbund
Ålands Vatten
Ålands 4H
ÅSUB
Östersjöfonden
Ålands landskapsregering

som medaktör på www.barkraft.ax. Det innebär även att organisationen blir inbjuden till medaktörernas samordningsmöten.

Utvecklings- och hållbarhetsrådet är en del av nätverket. Rådet består av ledande personer från olika sektorer, och ansvarar för nätverkets vitalitet och långsiktiga existens. Ledamöterna utses av landskapsregeringen och rådet sammanträder vid två ordinarie möten per år. Ledamöterna sitter i perioder om två kalenderår och rådet ska bestå av minst åtta och maximalt fjorton personer. Lantrådet är en av ledamöterna och axlar också rollen som rådets ordförande. Rådet ska regelbundet följa upp det åländska samhällets arbete med utvecklings- och hållbarhetsagendan.

Den årliga statusrapporten arbetas årligen fram inom ramen för nätverket barkraft.ax och fastställs av utvecklings- och hållbarhetsrådet. Förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan kräver systematisk uppföljning och rapportering och den årliga statusrapporten är en central del av detta. Statusrapporten förväntas identifiera framsteg, utmaningar och kritiska framgångsfaktorer i syfte att utgöra beslutsstöd för alla samhällssektorer. Detta sker bland annat genom att mäta de strategiska utvecklingsmålen indikatorer. Landskapsregeringen ansvarar för att statusrapporten arbetas fram inom ramen för nätverket.

En plan för involvering av unga (13–19 år) i barkraft.ax har under våren 2018 tagits fram gemensamt av ungdomsarbetare och utbildningsledare.

Syftet med planen är att ungas möten med agendan skapar framtidstro och handlingskraft. I och med ökad kunskap och deltagande på ungas egna villkor skapas möjlighet för personligt och gemensamt engagemang. Då alla samhällsaktörer som kommer i kontakt med unga har ett gemensamt budskap blir ungas möten med utvecklings- och hållbarhetsagendan naturligt varierande.

En lättläst utvecklings- och hållbarhetsagenda för Åland har även tagits fram under 2018. Syftet med agendan är att människor som är ovana att läsa texter liknande den som finns i den ursprungliga utvecklings- och hållbarhetsagendan för Åland ska ha möjlighet att ta till sig kärnbudskapen i agendan och målen. Detta möjliggör till exempel att barn, ungdomar eller personer med svenska som andraspråk har förbättrade förutsättningar för att ta till sig agendan.

Nätverksgruppen för hållbara storföretag på Åland startades formellt under hösten 2017. Gruppens syfte är att driva på de större åländska företagens arbete med att förverkliga utvecklings- och hållbarhetsagendan.

Flera frågor inom hållbarhetsarbetet är gemensamma för de åländska företagen. Genom utbyte av erfarenheter och idéer kan företagen lära av varandra, behöver inte kämpa ensamma och får kraft av att göra saker tillsammans. Dessutom kan man gå samman t.ex. med gemensamma inköp där man får mer tyngd att påverka leverantörer.

Följande personer utgör utvecklings- och hållbarhetsrådet 2018–2019:

Lantrådet Katrin Sjögren (ordförande),
Vice lantråd Camilla Gunell (viceordförande),

Förvaltnings- och utvecklingschef
Dan E Eriksson,
Vice VD Rebecka Eriksson,
Jordbrukare Birgitta Eriksson
Paulson,
Rättsvetare Petra Granholm,
VD Jan Hanses,

Stadsdirektör Barbara Heinonen,
Verksamhetsledare Robert Jansson,
Barnkonventionsansvarig
Danielle Lindholm,
Rektor Jonas Waller och
VD Peter Wiklöf.

Samarbetet delas upp i undergrupper utgående från medlemmarnas intressen och undergrupperna leds av en nätverksmedlem. Teman för undergrupperna är bland annat initiativet #braingainåland (kopplat till målet om attraktionskraft) respektive HR-gruppen som fokuserar på strategiska utvecklingsmålen 1,2 och 7 (se kap 3.1, 3.2 och 3.7). Den övergripande nätverksgruppen samlas två gånger i året. I gruppen medverkar följande företag: Alandia Försäkring, Crosskey, Dahlmans, Eriksson Capital, Hotell Arkipelag, Landskapets Fastighetsverk, Mathias Eriksson/Mariehamns Parti, Optinova, Orkla, PAF, Rederi Ab Eckerö, Transmar/Ålands Renhållning, Viking Line, ÅCA, Åland Post, Ålandsbanken och Ömsen.

Ett löfte består av åtgärder som syftar till att bidra till förverkligandet av visionen och de sju strategiska utvecklingsmålen. Löftet är en konkretisering av agendan inom den egna organisationen där organisationen formellt ställer sig bakom agendan, tar fram väsentliga åtgärder som bidrar till agendans genomförande och deltar i kommunikationen som stöttar andra i strävan mot ett hållbart samhälle. Alla typer av organisationer har möjlighet att avge löften. Under 2017 tog de första organisationerna fram sina löften och arbetet genomförs fortlöpande.

En hållbarhetslots finns som stöd från och med våren 2018. Hållbarhetslotsens uppgift är att agera som rådgivande och utbildande för kommuner, företag, föreningar och privatpersoner i deras respektive strävan med att göra agendan till sin. Lotsen kommer att vara ett centralt stöd i organisationers process att avlägga löften. Avsikten är att lotsfunktionen även bedriver kampanjer och information som riktar sig till privatpersoner.

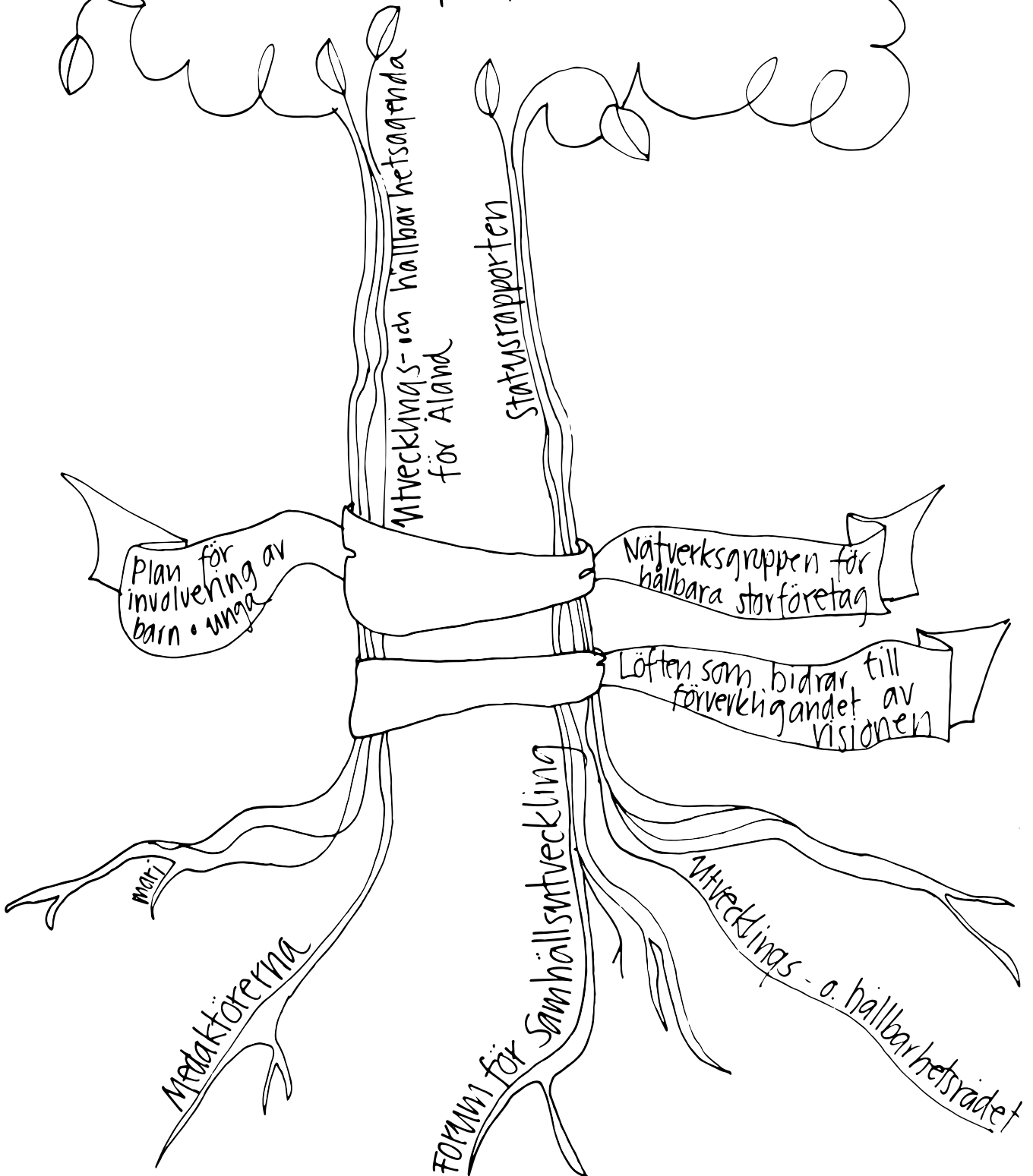
Hemsidan www.barkraft.ax samt sociala medier (Instagram och Facebook) är i nuläget de digitala platserna för information och dialog om och kring nätverket. Medaktörerna stöttar processen med att fylla de digitala platserna med aktuell och ändamålsenlig information. Som stöd för medaktörerna

har en kommunikationsstrategi för agendan och nätverket arbetats fram under år 2017. Syftet med kommunikationsstrategin är att strategin fungerar som stöd för medaktörerna i nätverket barkraft.ax i arbetet för att nå kommunikationsmål och därmed stärka det samhälleliga arbetet med förverkligandet av utvecklings- och hållbarhetsagendan. Landskapsregeringen ansvarar för upprätthållandet av de digitala forumen.

Evenemang, allt ifrån seminarier till festivaler kan anordnas inom ramen för barkraft.ax av medaktörerna. Exempel på ett sådant evenemang är "Kalaset" (maj 2017 och 2018). Kalaset är invigningen av Åland Grönskar, en fest för att fira våren, vilken har vävts samman med visionen, Alla kan blomstra i ett [barkraft](http://barkraft.ax)igt samhälle på fredens öar. Genom upplevelser, interaktivitet och samarbete vill medaktörerna i nätverket visa exempel på det bästa Åland vi kan tänka oss.

Utbildnings- och folkbildningsinsatser kring agendan och hållbar utveckling utgör viktiga pusselbitar för att möjliggöra agendans förverkligande. Öppna Högskolan tog under år 2017 initiativ till att ordna en kurs inom hållbarhet, Introduktion till hållbar utveckling. Under kursen har deltagarna fått grundläggande förståelse för problem och möjligheter inom hållbar utveckling på ett lokalt och globalt plan. Insikterna från kursen är tillämpningsbara i kursdeltagarens arbetsliv och bidrar till ökad kompetens inom organisationer. Ålands Natur & Miljö erbjuder regelbundna grund- och fortsättningskurser i hållbar utveckling för alla intresserade.

✓ Alla kan blomstra
i ett bärkraftigt samhälle
på fredens öar.

INDIKATORER FÖR DE SJU STRATEGISKA UTVECKLINGSMÅLEN

Strategiskt utvecklingsmål 1 – **Välstånd för människor vars inneboende resurser växer**

- Ångest bland gymnasiestuderande
- Andel elever som går ut nian med anpassade lärokurser
- Förväntad livslängd vid födseln
- Trender för sjukdagpenning, alla sjukdomar respektive psykisk sjukdom
- Bruk av alkohol och droger/narkotika
- Ungdomar (15–24 år) som varken arbetar eller studerar
- Utbildningsnivåer

Strategiskt utvecklingsmål 2 – **Alla känner tillit och har möjlighet att vara delaktiga i samhället**

- Valdeltagande
- Statistik över inkomstklyftor
- Upplevt sexuellt ofredande bland gymnasiestuderande
- Utsatthet (procent) för våld i nära relationer
- Gender Inequality Index (GII)
- Sysselsättningsgrad
- Risk för ekonomisk utsatthet
- Antal inkomsttagare efter inkomstklass
- Uttag av föräldradigheten, föräldradagpenningar utbetalade till mödrar respektive fäder

Strategiskt utvecklingsmål 3 – **Allt vatten har god kvalitet**

- Ekologisk status, huvudindikator
- Utsläpp av fosfor och kväve
- Försäljning av växtnäring
- Farliga ämnen (mikroplaster, läkemedel och hormoner) i vatten

Strategiskt utvecklingsmål 4 – **Ekosystem i balans och biologisk mångfald**

- Total virkesavgång vs total tillväxt
- Inköpt abborre och gös från yrkesfisket
- Fångst av nyckelart, fiskätande fisk och mörtfisk i provfisken
- Andel skyddad mark och vattenareal
- Hotade arter och biotoper

Strategiskt utvecklingsmål 5 – **Attraktionskraft för boende, besökare och företag**

- Födelsetal och nettoinflyttning
- Demografisk utveckling
- Anlända gäster
- Landturismens förädlingsvärde
- Arbetsplatser i privata sektorn
- BNP-utveckling i privata sektorn

Strategiskt utvecklingsmål 6 – Markant högre andel energi från förnyelsebara källor och ökad energieffektivitet

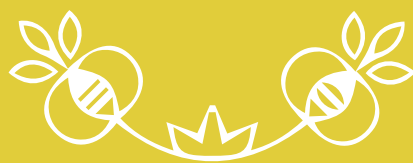
- Antal registrerade bilar per energislag
- Såld mängd bensin, diesel, biobränsle för fordonsbruk
- Totala koldioxidutsläpp från energianvändning
  - a) med b) utan sjöfart/capita/BNP
- Andelen förnybar energi av totala energianvändningen
- Total energianvändning per energikälla
- Andelen lokalt producerad förnyelsebar el av totala elförbrukningen
- Färjornas koldioxidutsläpp

Strategiskt utvecklingsmål 7 – Hållbara och medvetna konsumtions- och produktionsmönster

- Miljöintresse i vardagen – köp av varor och tjänster
- Hushållens genomsnittliga konsumtionsutgifter
- Avfallsmängder
- Företag och offentliga aktörer som hållbarhetsrapporterar (antal, inklusive hållbarhetsredovisning)
- Företag och offentliga aktörer med tredjepartsverifierade hållbarhetscertifieringar (Antal, sektorsvis)
- Ålämningarnas CO₂-avtryck genom konsumtion

Statusrapporten är framtagen inom ramen för nätverket bärkraft.ax
www.barkraft.ax